

МУҚАБАЛУ

ӨМІР • ӨЗЕН

Мұқағали МАҚАТАЕВ

Өмір-өзен

ӨЛЕҢДЕР МЕН ТОЛҒАУЛАР

“ҚАЗАҚПАРАТ”

Алматы

2016

ӘОЖ 821. 512.122-1
КБЖ 84 (5 Қаз)-5
М 16

М 16 **МАҚАТАЕВ МҰҚАҒАЛИ.**
ӨМІР-ӨЗЕН. Өлеңдер мен толғаулар. – Алматы,
“ҚАЗАҚПАРАТ”, 2016. – 360 б.

ISBN 978-601-03-0297-6

“Қазақтың талантты ақындарының бірі, марқұм Мұқағали Мақатаевтың бұл кітабына оның бұрынғы кітаптарына кірмеген және өмірінің соңғы кезінде жазған жаңа өлеңдері мен толғаулары енгізілді. Ақын Отанға, елге, туған халқына деген сүйіспеншілігін, жүрегінде суымай кеткен махаббат сезімін, жанын кернеген сағыныш сазын, арман-тілегін, өмірге деген құштарлығын жыр етеді.”

Ұлы Мұқанның көзі тірісінде жарық көрген соңғы кітабы осындай алғысөзбен жарық көрген екен.

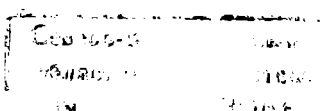
Көпшіліктің сұрауы бойынша “Өмір-өзен” оқырмандарына өзгеріссіз қайта ұсынылып отыр.

52554

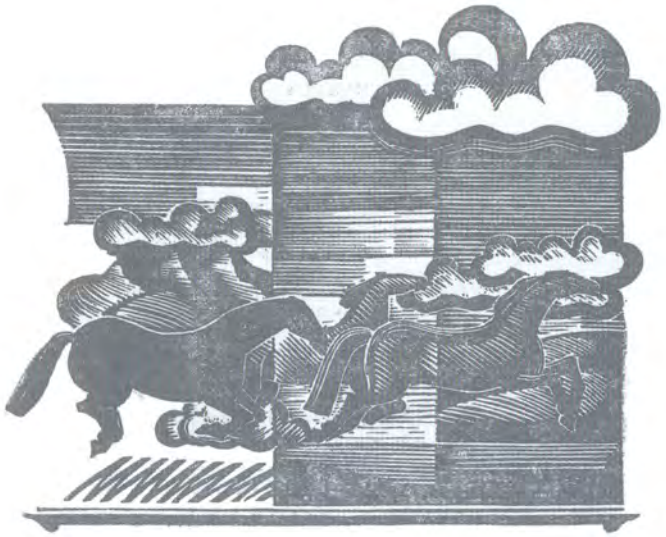
ӘОЖ 821. 512. 122-1
КБЖ 84 (5 Қаз)-5

ISBN 978-601-03-0297-6

© «Жазушы» 1979
© «ҚАЗАҚПАРАТ» 2016

ӨЛЕҢДЕР

С Ы Р

МУЗАҒА

Отырғанын қарашы күйім келмей,
Қайда кеттің?
О, Муза! Құйын желдей.
Аузымды ашсам өкпемнен жел үреді,
Қаңыраған иесіз диірмендей.
Мұздатады жанымды бұйым көрмей.
Жел үреді желпініп, көрік-кеудем,
Күйім келмей отырмын неліктен мен?!
О, Муза!
Қайдасың сен желік берген?
Жалын мен отқа ғана ерік берген
Серігім, қайдасың сен сеніп келген?

Дәптер жатыр парағы аударылмай,
Аударылмай шынымен қалғаны ма-ай!
Ойлар жатыр еңсемді бір көтертпей,
Тонна-тонна қорғасын салмағындай.
О, Муза!
Әуреге салғаның-ай!

Күтемін сенен үміт, сенен жігер,
Қисаң маған, биік пен тереңді бер!
О, Муза!
Маған алыс сөренді бер!
Ғайыптан кел де, мені демеп жібер.

СЕРІКСІЗ БЕ ЕДІҢ, ҚҰРБЫЖАН?..

Сен әлі серіксіз бе едің,
Серіксіз бе едің,
Құрбыжан?
Өтіпті-ау айлар, еріксіз жылдар жылжыған.
Жападан-жалғыз,
Жауатын күндей тұнжырап,
Жүресің, құрбым,
Не істеймін саған?
Қынжылам.

Жаңа жарылған,
Жауқазын едің көктемде
Жылысып жазың өткен бе?
Лапылдап тұрған,
Жалын едің ғой өрт кеуде,
Тәйір алғырлар,
Танымай сені кеткен бе?!

Өмірде мына,
Тап болар талай тосын жай,
Өмір – өмір ғой,
Өмірдің заңы осындай.
Бірі – Батыста,
Бірі – Шығыста,
Жарқ етіп, сөнген жасындай,
Өтуі мүмкін, жақсы мен жақсы қосылмай.

БАЛҚЫТУШЫ

Қызыл науамен,
Қызыл от ағып барады.
Қызыл адам жүр

Қып-қызыл өңі, жанары.
Қызыл ұшқындар ысқырып қызыл жыландай,
Қызыл қаһарын қызыл адамға жабады.

Өскемен, Балқаш,
Өмірге арнап қайнатқан,
Өртенген бұлақ барады ағып қай жаққа?
Адамның күшін,
Ғарыштың жүзінде ойнатқан,
Бара ма әлде Байқоңыр деген аймаққа.

Осы бір жанға тұрарсың қалай бас ұрмай,
Жалын ішінде,
Жалт етіп жанған жасындай.
Балқытқан оның металдары ұшып барады,
Жалыныдағы, қызуыдағы басылмай.

МЕН СЕНІ САҒЫНҒАНДА...

Мен сені сағынғанда,
Қарамай жауындарға, дауылдарға,
Қарсы қарап жүземін ағындарға,
Кеудемде қимылдаған жаным барда,
Мен сені сағынғанда,
Бір минут та қақым жоқ дамылдарға.

Мен сені қызғанамын,
Қызғаныштан мұз шайнап,
Тұз жаладым.
Шаңқылдап алдымнан шық,
Ана-қыран,
Алыстан келеді ұшып мұзбалағың.

Тәкаппар ек, өрлікке бола туған,
Жет тездеп,

Дауыл тұрғыз қанатыннан.
Сен – мендік, мен – сендікпін, ана-қыран,
Қыранбыз, қырандардан жаратылған!

Сағыныштың сағымын жамылғанда,
Қарамай қара нөсер қағынғанға,
Саған ұшам,
Қалмайды сабыр жанда,
Мен сені сағынғанда, сағынғанда...

ШЫНДЫҚ ТУРАЛЫ

Шындық көзге шұқиды қашаннан да,
Шыбын жаның шындықтан қаша алған ба.
Ар-ақиқат үкімі жасалғанда,
Қолға тұрар ноктасыз асаулар да.

Қолға тұрар қулар да, зұлымдар да,
Ат жалынан мал тапқан жылымдар да.
Арамзаны, ұрыны жұлып түспей,
Ақиқаттың алмасы суынған ба!

Шындық деген – шымылдық біреулерге,
Қалқа қылып шындықты жүрер пенде.
Шымылдығын шындық кеп жұлып алса,
Шыбыны ұшып, бишара кірер жерге.

ЖЕЗДІДЕ

Жезқазған.
Жездінің бұл қатпарынан,
Еліме иен ырыс ақтарылған.
Осында жүр жастары, қарттары да,

Қанышынан үйреніп, хат таныған.
Хат таныған,
Басына бақ дарыған.

Жер асты – көгілдір тау, құлама жар,
Жер үсті – көк тіреген мұнаралар.
Көлбеп жатқан көк тасқа сына қағар,
Кеншілер – кереметтей ғұламалар.

Жеті қат жер астына енгенінде,
Ұқсамайды тозаққа, көрге мүлде.
Ғұлама кеншілерді көргенінде,
Көк тастың найза ойнатып өңменінде,
Кенші болғың келеді сен де бірге.

Астыңнан да, үстіңнен бұлақ аққан,
Қопарылыс естілді мына жақтан.
Жар құлап жазатайым кетпесін деп,
Жанталасып кеншілер сына қаққан.

...Қанышынан кешегі хат таныған,
Хал қалай деп сұрасаң қарттарынан,
Білмейді екен басқаны шаттанудан,
Аулақ емес, әрине, мақтанудан.

ОТАН

Отан!
Отан!
Сен болмасаң, не етер ем?
Мәңгілікке бақытсыз боп өтер ем,
Өмірден бұл өксіменен кетер ем.

Құс ұясыз,
Жыртқыш інсіз болмайды.

Отансыз жан өмірінде онбайды.
Өзін-өзі қорлайды да, сорлайды.
Тірі адамға – сол қайғы!

Күн көреді,
Әкесіз де, анасыз,
Өмір сүрер.
Әйелсіз де, баласыз,
Ал, Отансыз –
Нағыз сорлы панасыз?

Білесің бе,
Отанның сен не екенін?
(Екі өмір жоқ, әрине, жоқ екі өлім.)
Екі Отан жоқ.
Жалғыз Отан – мекенің!

Жалғыз Отан.
Біздер оған сәбилер,
Тіршілікте тынса үзіліп ән-күйлер,
Жалғыз Отан мәңгілікке әлдилер...

ТАҒЫ ДА МАЙГҮЛГЕ

Қайтсем сенің құтылам елесіңнен?!
Отырасың қасыма келесің де.
Сен өлгенсің, жаным-ау, мен тірімін,
Мен тірімін.
Тірімін!
Көресің бе!!!

Көнген жаным жазаға, қазаға да,
Өкпелеме,
Сен енді жазалама.

Шын болса, табысармыз ахиретте,
Әзірше, жаным, мені мазалама!..

Мен деген – тірі жанмын,
Сен – елессің.
Білесің ғой, өлтірген мен емеспін.
Мен үшін артық емес сенен ешкім,
Бірақ та сен – елессің,
Сен – елессің!

Араша тұра алады кім өлімге,
Жата бер мені күтіп түнегіңде.
Әзірге тірі жүрсем бұл өмірде,
Сенің орның оңаша жүрегімде.

Майгүлім, гүлім менің, көгім менің!
Жүрегін қияр дейсің өлімге кім?!
Сен – менің жүрегім ең.
Дегенменен,
Елессің, енді маған көрінбегін...

ГҮЛДЕНЕСІҢ

Жоғалтқан жандай болып бірдемесін,
Кей-кейде сен бір ғажап түрге енесің.
Басыңды биік ұста, бауырым менің,
Біреулер есеңгіреп жүр демесін!

Қапыда жоғалтқандай бар асылын,
Неге сен мұңаясың, қарашығым?
Арасында қазақтың баласының,
Бар шығар сенің де бір жанашырың.

Айтқан сөз, берген серттен айнымасам,
Неге сен мұңаясың, қайғырасың?

Еңсенді көтеріп жүр, еркем менің,
Барыңнан бойыңдағы айрыласың!

Сырт көзге сыр алдырма, сыр алдырма,
Сенің де бір бақытың тұр алдында.
Басыңа мұң әкеліп сені шаққан,
Зәр-уы қайтар бір күн жыланнның да.

Аурудай сүйреткен құр денесін,
Кей-кейде сен бір сұмдық түрге енесің.
Өзінді-өзің қамшылай, ширақ ұста,
Түрленесің, бауырым, гүлденесің!

ШҰҒЫЛА АРМАН

Сәскеде жауған ақ жаңбыр,
Басылар барып бесінге
Шұғыла деген арман тұр,
Шашырап көктің төсінде.

Көкжиектерді жалғаған,
Аспалы әсем көпірге,
Балалық шақ-ай!
Заулаған,
Жетуге соның шетіне.

Шұғыла арман алдайтын,
Жап-жақын, бір-ақ шақырым.
Тайына мініп самғайтын,
Балалық дейтін батырың.

Жанадан жетіп қалғанда,
Тұратын басқа белесте.
Ұстатпайтұғын жалғанда,
Шұғыла арман емес пе.

Шұғыла ғайып.
Бар өңір,
Бояусыз аспан, бұл алап.
Шұғыла арман
Бал өмір,
Артынан кетті қуалап...

БАЙҚАЛМАЙ ӨТКЕН МАХАББАТ

Қысқы түн.
Аяз.
Ай жарық.
Төңірек тегіс қалғуда.
Басқаға көңіл бұрылмай,
Тұратын едім байланып,
Терезенің алдында,
Желідегі құлындай.

Қадалып жарық кең үйге,
Арманым сені бір көрсем.
Сырттағы байғұс не күйде,
Тұрғанын, әсте, білмеуші ең.

Ызғарын аяз төккенде,
Терезең кеткен қыраулап.
Арыда-бері өткенде,
Көлеңкең ғана жүр алдап.

Боз қырау аты кірпідей,
Келетін әкең жұмыстан.
Тазыдан кашқан түлкідей,
Ініме мен де жылысқам.

Махаббат өткен байқалмай,
Бұл шақта бәрі ұмытылған.

ЗООПАРКТЕ

Тал өсіп тұрушы еді ақ бастауда,
Ақ шымшық қонатұғын ақбас талға.
Аңырып, шуылдасып қалатынбыз,
Ақ тұйғын ақ шымшықты ап қашқанда.

Селк етіп теңселіп, тал қалатын,
Шиқылдап сорлы шымшық зар қағатын.
Ұшып бара жатып-ақ бір шоқып жеп,
Жыртқыштың тұяқтары қанданатын.

Біздер солай көріп ек тағылықты,
Темір торға, мінеки, жабылыпты.
Екі көзі қанталап қағынып тұр,
Тағылықтың не деген жаны мықты!

Ет тастасаң бір кесек лақтырып,
Шоқымай-ақ жұтады бір-ақ қылғып.
Қанша әлсіздің мойнында қаны бар деп,
Мен ішімнен жыртқыштан сұрап тұрмын.

Кішісі не жыртқыштың, ірісі не,
Опа қылмас әлсізге бірісі де.
Ілуші едің іргеде балапанды,
О, кішкентай қанішер, тірісің бе?!

* * *

Соқ, жүрек,
Солқылда, ми,
Тасы, қаным!
Өмірге айтылған жоқ ғашық әнім,
О, Муза!

Бір өзіңе бас ұрамын,
Тездеп жет,
Мен бір жаққа асығамын...

Ғашық әнімді айтайын өмірге мен,
Құлақ естіп, көздерге көрінбеген.
Нөсерім тұр көгімде төгілмеген,
Жемісім тұр бағыма себілмеген,
Бермей кетпен бәрін де тегінде мен.

...Суық-ау ажал деген, өлім деген,
Суық көрге салады кебінменен.
Сенімменен келгенмін өмірге мен,
Кетсем кетем өмірден сенімменен.
Тіл өнерін, сиқырлы сөз өнерін,
Оңбайсың сөз өнерін тежегенің!
Тілден алмас жоғалса, сөзден қанжар,
Бұл тірліктен бір күнде безер едім.

Айтылған жоқ өмірге ғашық әнім,
Қашан айтам, қашан мен басыламын?!
Айта алмай қалам ба деп ашынамын,
О, Муза!
Мен бір жаққа асығамын...

БАСҚА ЖЫЛ

Ертең жұрт басқа жылды қарсы алады,
Тамашалап күй тартып, ән салады.
Би билейді жастар да, кәрілер де,
Ұмыт болып жыл бойы шаршағаны.

Жайылған ақ дастарқан – ақ көңілдер.
Әжелер, балалар шат, шат келіндер.

Бәріңе айтатыным бір-ақ тілек:
Бәрің де бақ көріндер!
Бақ көріндер!

Ертең жұрт қарсы алады басқа жылды
(Тұрса екен тұман баспай аспанымды).
Ертең мен түні бойы ұйықтамаймын,
Ұмытамын сырқатты, баста мұңды.

Басқа жыл келгенінше жер бетімен,
Құшақтап дүниені тербетілем.
Ертең мен барлығынан айығамын,
Бір сүйіп Жаңа күннің келбетінен.

Бүрсігүні басқа жыл басталады.
Шал тұрар,
Қырау-қырау қас - қабағы.
Пенсияға шығуға таяды қарт,
Тағына отырғызып жас баланы.

АЛМАТЫНЫҢ АСПАНЫ

Тал түсте,
Бозғыл деңгейде,
Шуағын жерге төккен Күн.
Жылымық қыста кей-кейде,
Иісі келер көктемнің.

Ұмыттырар ақпанды,
Боз аспан, онан боз дала.
Осынау ғажап шақтарды,
Қозғама, тәңір, қозғама!

Оралады өткен күз,
Қыс келеді.

Төсі қар.
Ұзатылған көктем-қыз
Қайта оралса, несі бар?!

Ішке сыйған баламыз,
Сыртымызға сыяды.
Кең ғой біздің даламыз!
Зиялы да ұялы.

Қайдан келсін бірақ та,
Мезгіл жетпей қыз-көктем.
Қарашы анау қыратқа,
Арқасына мұз шөккен.

Алматының аспаны,
Бізді әзірге тұр алдап.
Қайың, терек бастары,
Барады әне, қыраулап...

СЕЗІМ

Арпалысып ақылмен, төзімменен,
Бір сәт те дем алмайды сезім деген.
Шыр етіп жерге түскен шілдеhana,
Келеді дүниені кезуменен.

Жанымды тыншытпайды сезім деген,
Қалай жүр, япыр-ау, төзіп денем?!
Қаншама күндер өтті дамылдамай,
Қаншама түндер өтті көз ілмеген.
Білмеймін, не іздейді сезім менен?

Белгілі шегі де жоқ, жоқ тұрағы,
Белгісіз қайда апарып соқтырары.

Не сезім, мені бір күн от қылады,
Не сезім, мені бір күн жоқ қылады!..

Қаншама көлденеңнен өтті қарғып,
Әлемге әмір беріп, етті жарлық.
Ғаламдық заңдылықты мойындамай,
Жүргені барды-жоқ қып,
Жоқты-бар ғып.

...Адамның сезімінен сезіктенбе,
Сезімді сезіне біл төзіп, көн де.
Ақыл менен парасат бұғынады,
Шынайы шын сезімге кезіккенде...

ФАНТАЗИЯ

Жеті қат жерің мына төңкерілген,
Жеті қат аспанменен көмкерілген.
Адамзат оның бәрін ерте білген,
Ертегіде табысқан ертеңімен,
Ғаламаттар туылған ертегіден.

Ғаламаттар жасалған ертегіден,
Ертегілер қиялын ерте жүрген.
Ғаламдық ақиқатты бұл адамзат,
Галилей, Коперниктен ерте білген.

Ертегіден жаңарып қала тұрған,
Ертегіден ғұлама дана туған.
Бұл күнгі ғаламаттар алдыменен,
Адамның қиялында жаратылған.

Барлығын да адамзат қиялдаған,
Қиялдап жер бетіне сыя алмаған.

Ойлап-ойлап отырып кілеміне,
Аспанға ұшудан да ұялмаған.

Қиялдап менің дана байғұс бабам,
Алайда атқа мініп, Айға ұшпаған.
Бабамның қиялымен қанаттанып,
Бүгін мен Айға қонып, жайды ұстағам.

* * *

Жазғырма мені жан аға,
Жаманға мені балама.
Жалғыз түн емен көріп пе ең,
Жабырқап тұрған далада?
Емен деп мені бағала.

Еменде жапырақ-жүректер,
Үп етсе самал, дір еткен.
Осынау елсіз жапанға,
Жападан-жалғыз кім еккен?

Далада дауыл болғанда,
Сая жоқ жанын қорғауға.
Ұшайын десе, қанат жоқ,
Қорғанға – алыс орманға.

Жазғырма мені жан аға,
Жаманға мүлде балама.
Бұлаққа барсан, жалғыз түп.
Талшыбық тұрар жағада.
Шыбық деп мені бағала.

Кеткенше қиып әлдекім.
Емен де, мейлің, тал дегін.
Әзірге менің бар демім,
Осындай, аға, халдемін...

ЖҮРЕГІМ, ЖҮЙКЕМ, БАР ТҰЛҒАМ

Жүрегім, жүйкем, бар тұлғам,
Бұл күнде сымдай тартылған.
Дүп етіп самал соқса да,
Ызындап қалар антұрған.

Ызындап, нәзік үн шығар,
Үн шығардағы тұншығар.
Шегіне жеткен сым-шектер,
Үзілейін деп тұр шығар...

Алдыма өзің келгесін,
Аянам енді мен несін.
Үзілсе, мейлі, үзілсін,
Басып бір көрші пернесін.

Баяғы сазы бар ма екен,
Қуаныш па екен, зар ма екен?
Сыңғырап тұрған сым-шектер,
Бұл күнде қандай халде екен?!

Саусағың салып пернеме,
Сазды үнің шығар тербеле,
Ғыншып бір тұрған тұлпарым,
Ғықыршып қалсын кермеде.

Бұл күнде сымдай тартылған,
Жүрегім, жүйкем, бар тұлғам,
Айныма осы қалпыңнан!
Айныма осы қалпыңнан!!!

СОНАРДА

Күн аяз.

Қаңтарда ма, ақпанда ма,
Із кесіп, қансонарға аттанғанда.
Қарайсың қырқаларға, қапталдарға,
Қарайсың ақ қағаздай жатқан қарға.

Аймақтың қоймай тінтіп түз даласын,
Ұрымтал жерін іздеп, із бағасың.
Аулақта бара жатқан бір жолаушы,
Жолыңды кесіп өтсе, қызғанасың.

Іздер жатар қар бетін шиырлаған,
(Шұбырынды із шықса, қиындаған.)
Қызыл түлкі қырқадан қылаң етсе,
Құмай тазы соңынан құйындаған.

Қанды басың бері тарт, бұйыр маған!
Сайқалды соға алмаса құмай тазы,
Құм қылып жігерінді, мұңайтады.
Көзді арбап, қызықтырған бұл фәниді,
Түлкі деп бұрынғылар шын айтады.

Жұтынған құмарыңды жояр алдап,
Жалт беріп сайқал түлкі қояр арбап,
Сонардан қасқыр да емес, түлкі де емес,
Қайтасың бірді-екілі қоян аулап...

АЙЫҒЫП КЕЛЕМ

Айығып келем,
Айығып келем бәрінен.
Емделіп жүрмін,
Жақсылар берген дәрімен.

Мен үшін өмір тарылған емес, әлі кең.
Кеңістіктерге сапарға шығам әлі мен.

Сауығып келем,
Жинап та келем есімді.
Сағынып қалдым,
Саламат өмір кешуді.
Тағат таппастан,
Тартамын алға көшімді,
Жанып бітпестен жазбаған маған өшуді.

Қиын ғой
Қиын...
Көшінді жолға доғарған,
Жана алмай бықсып, ошақта отың жоғалған,
Жаға алмай сөнсең жалын мен отты,
Сол арман,
Жалындап тұрып,
Өртеніп кетсен, жок арман!

АҚҚАЛА-АҚ БАЛА

Аққалам менің, Аққалам.
Аққала жасап ақ балам.
Өмірге қадам аттаған,
Мақтанам әрі шаттанам.
Ұлан бол елің мақтаған,
Аққалам менің – ақ балам!

Аязды мынау ақпанда,
Ақ ұлпа, мамық ақ қарда,
Сәбилер ойнап жатқанда,
Көңілде тұрған дақтарға,
Қарайтын, тәйір, шақ бар ма.

Қоңырау күлкі айнала,
Қошақандарым ойнаған,
Сәнді шағымды жайнаған,
Сәби кезімді ойға алам.

...Болған ем мен де ақ бала.
Орнатқам мен де Аққала.
Ырзамын бала шаққа да!
Ырзамын болашаққа да!!!

* * *

Сынауға тіптен құмар кім көрінген,
Әйтеуір кінә тауып бір жеріңнен.
Сырласып отырамын ондайда мен,
Мазасыз күндеріммен, түндеріммен.

Айтса айтсын айыбымды бетке қарып,
Қайтемін қаламымды көкке малып.
Арамшөптің орнына гүлді қырқып,
Әйтеуір жүргенім жоқ кетпен алып.
Басымнан кемшіліктер өткені анық,
Несіне өкпелеймін көпке налып.

Ащы жырым құйылса өтке барып,
Ашырқанып, алайда, сөкпе, халық.
Шарам толы шаттығым, мұңымды айтпай,
Шау тартатын жәйім жоқ шетте қалып.

Өтсе,
Өтсін!
Басыма бақ бұйырмай.
Тіл кесілмей, тұрса екен жақ қиылмай.
Енді менің күнелтер жағдайым жоқ,
Шығыршықта айналған ақ тиындай.

Әйтеуір кінә тауып бір жеріңнен,
Сынауға тіптен құмар кім көрінген.
Бірақ та,
Білесің бе, ей, кім көрінген,
Айтсын деп ақиқатты тіл берілген!!!

АҚИҚАТТЫҢ АУЫЛЫ

Жол қайда ақиқатқа апаратын?
Ел қайда Ақиқат деп аталатын?
Айлакер, арамзалар, алаяқтар,
Аяғы көктен келіп, маталатын?

Сол елде Адамға Адам – дос бауыр ма?
Адамға ақ жаныңды тосқаныңда.
Ақ көңілдер тоғысып ақ арнада,
Аға ала ма, кездеспей тосқауылға?

Шомылып ақиқаттың өзенінде,
Шыныға ма, шындықтың өз елінде?
Жалғыз түйір арамдық жоқ та шығар,
Адамдардың санасы, өзегінде?

Атыменен жоқ болар өсек деген,
Қылға тізіп қылтанақ есептеген?
Атпайтын да шығар-ау бірін-бірі,
Оқпен, таспен немесе кесекпенен.

Алауыздық әкелген адамдарға,
Онда орын жоқ шығар арамдарға?
Бар болса егер, сүреді қайтіп өмір,
Ақиқаттың сүнгісі қадалғанда?!

Ақиқаттың ауылы – Ұлы Отаным.
Атқызып тұр шындықтың құла таңын.

Ақиқаттың жолынан тайып кетсем,
Алдына кеп жүгінем, сынатамын...
Не десе де Ұлы Отан ұнатамын.

* * *

Күн батты,
Міне, кеш кірді.
Жанымнан бір үн естілді:
«Рақатқа бола бес күнгі
Ренжіте көрме ешкімді!»

Тағы да бір күн кеш кірген,
Тағы да бір үн естілген.
«Азаматсың ғой ес кірген,
Жауласа көрме ешкіммен!»

Бүгін де, міне, түн келді,
Құлаққа таныс үн келді:
«Адасып өмір сүрме енді,
Аулаққа салғын іргенді».

Сау еді санам тегінде,
Жынданар осы шегім бе?!
Еркімді алды менің не?
Өмір ме әлде өлім бе?!

Үрейді бір сәт ұмыттым,
Өзіме-өзім сыр ұқтым.
Өзіме-өзім сыбырлап,
Өсиет айтып тұрыппын.

Шегі де бар ғой төзудің
Келіп тұр енді көз ілгім.
Жынданып бір күн кетермін,
Жетегіне ерсем сезімнің...

Жарығым-ай!

Тұман торлап жүзінді қалды ма-ай!

Деуші еді ғой: «жалғыздың жары құдай»,

Неге таси береді қаным ұдай?!

Жалт етеді бір үміт, тайып беріп,

Жалынамын жанымды жайып көріп.

Қаным сыймай барады арнасына,

Қосылғандай Ілеге Жайық келіп.

Селдеткенде, екі өзен тасығанда,

Тал қармаймын, жағаға асылам да.

Шыңыраудан шыға алмай шыдам кетіп,

Тағдырыма шынымен бас ұрам ба?!

Қорқып тұрам орнымнан, қорқып жатып,

Толқын кетіп барады, толқынды атып.

Бәрі келіп, тоғысып,

Жүрегімнің

Жағалауын тебеді солқылдатып.

Сокқанда кеп миымның жар қабағын,

Бір минуттық тынымға зар боламын.

Менің жарық дүнием, шуағынды,

Ала кетсем деймін де, қарманамын...

Сиыр айдап өріске ертеңменен,

Баратын едік тоғайға еркемменен.

Тал басына шық тұрып, күннің нұры,

Мың бояумен тоғайды көркемдеген.

Қарасаздың шыбығын жел тербеген,
Жел тербеген шыбықты мен тербегем.
Ойласамшы, сол шыбық терек болып,
Өзегімді бір кезде өртер деген...

Қарасаздың шыбығын жел тербеген,
Жел тербеген шыбықты сен тербеп ең.
Сонда менің ойымда мұң бар еді,
Өзі келіп, бір күні серпер деген.

Жақын өсіп жас шыбық бала талға,
Оянатын екеуі ала таңда.
Тағдырымды сонда мен табыстаппын,
Сезімі бар, сенім жоқ алақанға...

Қарасаздың шыбығын сен тербеп ең,
Сен тербеген шыбықты мен тербегем.
Ойласамшы сол шыбық бір кездереде,
Өзегімді өзің боп өртер деген.

Сол тоғайға барып ем ертеңменен,
Қарсы алдымда терек тұр жел тербеген.
Бір тоғайда бірге өскен егіз едік,
Неге ғана шошыдың, еркем, менен?!

СОҒЫСТЫҢ СОҢҒЫ КӨКТЕМІ

Жасылмен бояп қойған ба?!
Жап-жасыл таудың бөктері.
Қырлар да, мынау ойлар да,
Жап-жасыл болып көктеді,
Соғыстың соңғы көктемі.

Көп болды, жасыл тауларға,
Жап-жасыл бұлттар шөккелі.

Әжелді шуақ бар маңға,
Соғыстың соңғы көктемі.

Соғыстың соңғы көктемі,
Көп болды нұрын төккелі.
Жап-жасыл анау аспан да.
Аспан да, сірә, көктеді.

Бойына таудың асылып,
Шұғыла тұрды, көк мені.
Қызғанып, гүлін жасырып,
Қылтанақтар да көктеді.
Соғыстың соңғы көктемі.

Жап-жасыл шыбық, талдағы,
Орманның жасыл шекпені.
Қуанта, бірақ, алмады,
Сонау бір үйді шеттегі,
Соғыстың соңғы көктемі...

БЕТАШАР

Боз ала ауыл жастары,
Бозбала күнін тастады.
Боз жаулық жауып қыздарға,
Шаңырақ құра бастады.

Жиылып жекжат ой-қырдан,
Ауылда күнде той-думан.
Жалғыз ұлы әкенің,
Жалғыз атын да сойдырған.

Үйленді біздің ағай да,
(Үйленбе деуге қарай ма).

Бәсіре жалғыз көк тайын,
Сойғызып жатыр сарайда,
(Той жасап бермек қалайда).

Ағайдың тойы жасалды,
(Арманым еді қашанғы).
Қуанған көңілі босанды,
Әжем де көзге жас алды.

Келіннің бетін ашқан-ды,
(Иліп байқұс жасқанды).
Жасқандыдағы... жас қалды...
Ертесі соғыс басталды,
Алды да кетті жастарды.

БАҚЫТЫМ МЕНІҢ АЛЫСТА

Алданбайын арзанқол жұбанышқа,
Алданып жұбанышқа, құрақ ұшпа!
Қазір менен қашықтап қуаныш та,
Әйтеуір, бір бақытым тұр алыста.

Белгісіз жетем бе оған, жетпеймін бе,
Қалам ба орта жолда жетпей мүлде?
Әйтеуір, бір бақытым тұр алыста,
Көрем бе, көгерем бе, көктеймін бе?!

Болғанмен қанша мұңым,
қанша қайғым,
Іздеуден бақытымды шаршамаймын.
Өмірім,
Берер болсаң, ұзағынан,
Өткінші бақытты мен аңсамаймын.

Өмірім!

Сен деп келгем, сен деп келгем!

Ақ еділ арманымды тендеп келгем.

Айырма алыстағы бақытымнан

Армандап аңсап көрген, шөлдеп көрген.

Жылдардың ұзаруда тізбектері,

Жаз өтті.

Бара жатыр күз де өткелі.

Қыс та өтер,

Қыспен бірге мен де өтермін...

Бақытым жүрсе болды іздеп мені.

* * *

Жаз едім кеше,

Айналып күзге барам ба!?

Жалын жоқ,

От жоқ, жасыған мынау жанарда.

Ауытқып кетті аймалап тұрған самал да,

Кеулеп тұр міне,

Дауыл ма, әлде боран ба?

Бұлттанып кеттім,

Бусанып, әлде жауам ба?!

Жел айдап, әлде жердің түбіне ауам ба?!

Қалса екен нәрім ауамда, мына даламда,

Түспесе екен көлеңкем тірі адамға.

Күз болса, болсын!

Үмітімді әсте үзбен мен.

Көктемнің сепкен жемісін маған күз берген.

Сырласып тұрам,

Сыбызғы тартып қурайдан,

Орылған алқап,
Қуарған құла түздермен.

Күз болып тұрып,
Бақтарды ойға батырам.
Күз болып келіп,
Қасыңа, қалқам, отырам,
Отырамдағы, жазыңды сенің шақырам,
Аймалап тұрып,
Сөйлеймін жаздың атынан.

***

Мені күтіп кәрінің қалғаны анық,
Халін біліп, қайтайын тауға барып,
Есен бе екен көк сүңгі шыршалары,
Еркелетіп тұр ма екен қыр самалы.

Аман ба екен ақиық қырандары,
Асқарында шақырған ұларлары,
Тастары да тауымның сүйікті еді,
Тағылары жүр ме екен киіктері.

Тау құрағы – тағынған қарға бауы,
Таспен ойнап жатыр ма, тау бұлағы,
Аман ба екен құба тал, кәрі емен,
Сәлем беріп қайтайын бәріне мен.

Кәрі таудың сейілтіп басты мұңын,
Бетін сүртіп қайтайын тастарының,
Мен тербетіп өтейін бесігімді,
Бесігіме келгенше басқа буын.

Базарлығым барымды қамдап алып,
Халін біліп қайтайын шалға барып,
Қанша уақыт, өткізіп салмағалы,
Сірә, мені сағынып қалғаны анық.

МОЦАРТ. «ЖАН АЗАСЫ»

(Реквием)

Біреу келді де, қара киімге оранған.
– Жаназа күйін жазшы бір, Моцарт! –
Жоғалған...
Әлдебір елес...
Әлдебір адам болар ма?!
Аза тұтқан,
Бір жақыны жоғалған?!
Аң-таң Моцарт,
Бар жұмысын доғарған.

Аты мен жөнін білейін деп артынан,
Іле шыққан-ды.
Аула алдында сәл тұрған.
Аты-жөні, кім екені белгісіз,
Қара киім ғайып бопты антұрған.

Жаназа күйін жазшы бір, Моцарт!
Азалы үн...
Жаназа күйі елітті оның назарын.
Бұл өмірдің тозағы менен мазағын,
Тәрік етсін бір.
Жазамын оны, жазамын!

Өнім бе әлде
Түсім бе әлде?..
Тәңірім!
Рояльдың жайлап басып бір көрді тамырын.
Қош бол енді, қош бол, қош бол, бауырым!
Дегендейін күрсініп алды ауыр үн.
– Қош бол, Моцарт!
Дегендей ме жүрегі?!
Сәл кідіріп, қуаң тартты ірені.

– Жаназа күйін жазшы бір, Моцарт! –
Япыр-ау,
Періште ме әлде, пері ме әлде, кім еді?!..

Күй пернесін тағы да келіп бір басты.
Күнреніп барып, бір үнмен бір үн мұндасты.
Өмірді мынау азалы, ауыр үн басты,
Күйзеліп, жайлап, өмір мен өлім сырласты.

1. ТАБЫТ ҮНІ

Мен сені сүйгем,
Жаныммен сүйгем, Жарық Күн!
Жатсам да сүйем тұңғығында тамұқтың,
Ақ сәулең сенің аймалап мені,
Жарық Күн,
Тұрған да болар үстінде мынау табыттың.

Ғарыштан құйған ғаламға ортақ шуағың,
Сезгемін, білгем,
Мен үшін бір күн тынарын.
Тастама мені,
Тастама мені, Шырағым!
Шуағың түссін,
Шөп болып, мейлі, шығамын.

Қомағай көңіл құмартып өткен әр неге.
Тірлікте сонау түскемін талай әуреге.
Кешкен өмір де,
Көрген бақыт та, барлығы,
Жетпейді екен ғой,
Бір күндік сенің сәулене.

Бір күндік сәуле...
Бір күндік жарық мекенім!

Мәңгілік түнек – қапасқа қалай кетемін.
Келмейді-ау тілім...
Өлгеннен сұра дер едім,
Тірі жандарға,
Өмір дегеннің не екенін.

Өмір дегенге,
Тірлікте, сірә, жетер ме ой.
Жарық сәуледен басқаның бәрі бекер ғой.
Бекер ғой бәрі,
Бекер ғой бәрі – бөтен ғой,
Өмір дегенің – бір күндік Сәуле екен ғой!..

Тамшыдай ғана, нұрына міне, зарықтым.
Өмір осы екен, сырына міне, қанықтым.
Жаса сен Мәңгі!
Жаса сен Мәңгі!
Жарық Күн!
...Табытпын, табытпын, табытпын...

2. ХАЛЫҚ ҮНІ

Ажалдың аяз, боран, түні өткенде,
Көктем кеп, жер бетіне, гүл екенде,
Қызғалдақ қара жерді жарып шығып,
Қадалар кеуделерге, жүректерге.

Аспанда алапат күш дүр еткенде,
Көк пен жер тітіркеніп, дір еткенде,
Қақ бөліп, қара бұлтты қақыратып,
Үшқының тұрар сенің түнектерде.

Болашақ дүниеге шыр еткенде,
Бір ұрпақ, бір ұрпаққа ілеккенде,
Аспалы көпір болып қаларсың сен,
Жалғайтын жүректерді жүректерге.

Біз сенімен,
Сен бізбен қанаттандың.
Қанаттанып, халқына нәр ақтардың.
Сенің көшің тоқтамас жер бетінде,
Өлмес мәңгі сапарға жаңа аттадың.

Әрине, суық қайғы, суық қайғы.
Көңілін халқың бірақ суытпайды.
Егерде халық өзін ұмытпаса,
Батыл бол, халқың сені ұмытпайды!

Қайырымсыз қазаға елің бас ұрмайды,
Саған деген сағыныш басылмайды.
Табытыңды жасырса, жер жасырар,
Ал уақыт, өзінді жасырмайды!

3. ЖЕСІРЛЕР ҮНІ

Жалғанда – жалған.
Жалғанда,
Жесірден мұңлық жан бар ма?
Жалғанда, жалғыз қалғанда,
Әдіра қалған арманға,
Араша түсер жан бар ма?

Жалғанда – жалған,
Жалғанда,
Қаңырап бәрі қалған ба?
Жете алмай алғы тандарға,
Кеттің-ау, боздақ арманда.

Арада жүрген асылды,
Алды да ажал, жасырды.
Опты да, жұтты қара жер,
Атықан көктен жасынды.

Панасыз қалған жесірден,
Біржола үміт кесілген.
Жарқырап жанған шырақты,
Соққан да дауыл өшірген.

Сені де жұтқан көне жер,
Сан рет әлі көгерер.
Салтанатқа әлі бөленер,
Бірақ та маған не берер?
Төгер де мұңын, жөнелер,
Көзімнен жасым себелер.
Тасбауыр табыт тас қылып,
Мені де бір күн шегелер.

Сен сүйген орман, көлдерге
Жыл сайын құстар келгенде,
Көкжиек, сонау белдерден,
Сағыныш-сағым көргенде,
Зарығар саған шер кеуде,
Сағынар жүрек шерменде.

Төзермін қалай мұңыңа,
Жетер кім сенің қуңыңа?
Не істермін ажал ұрыға?!
Шомылып көздің суына,
Өзің жоқ қанық сырыма,
Өтермін жасып, бұғына.
Қашаннан жерік қара жер,
Жесірдің қайғы-мұңына.

Қоршаған тұман жан-жағым,
Келмеске, құсым, самғадың.
Қош енді!
Үзілген менің арманым,
Қош бол, Ардағым!..

---

4. БЕСІК ЖЫРЫ

Әлди,
Әлди,
Ақ балам,
Ұйықтай ғой, ұйықта,
Жат, балам.
Мәңгілік сені тербеуге,
Мәңгілік бесік сақтағам.

Күндер де мұнда жоқ, балам,
Таңдар да мұнда атпаған.
Түсіріп сәуле түнекке,
Жат, балам,
Әлди, ақ балам.

Сор да жоқ мұнда, бақ та жоқ,
Атақ та, құрмет, даңқ та жоқ.
Жетпейді мұнда өсек те,
Жетпейді саған атқан оқ.
Әлди, әлди, ақ балам,
Мәңгілік тыныш жат, балам.

Жоқ мұнда күрес, ерегес,
Күншілдік, қулық, төбелес.
Өзіндей мұнда – көп елес,
Ақ балам, жалғыз сен емес.

Ұйықтай ғой, балам, шошынба.
Бауырың, жарың, досың да,
Аңдыған жауың, қасың да,
Тоғысар бәрі осында.
Ұйықтай ғой балам, шошынба.

Шулама, орман, кең дала,
Баламның алма мазасын!

Төрбетіп тұрам мен ғана,
Мәңгілік жанның азасын.

Әлди,
Әлди,
Ақ пенде,
Тыныштық тауып, жат менде.
Өмірді қандай сыйласаң,
Өлімді сондай жат көрме!

Баурыма мәңгі сақтаған,
Әлди,
Әлди,
Ақ балам...
Әлди...
Әлди...
Әлди-ай!..

МЕН СЕНІ ҰНАТАМЫН...

Мен сені ұнатамын.
Дегенменен,
Басқадан көрмегенді сенен көрем.
Өз обалың өзіңе, өзіңнен көр,
Бір күні ғайып болсам егерде мен.

Басқадан көрмегенді сенен көрем,
Сен биікте жүрсін деп, төмендегем.
Кім екен мені өзіңе дуаларан?!
О, тоба!
Мен неғылған өлермен ем?!

Кім екен мені саған дуалаған!?
(Сенсіз де көңілденем, қуана алам).

Кім екен,
Мені сенен айналдырып,
Цирктің аттарындай қуалаған!?

Дегеніңнің бәрін де жасап жүріп,
Көрсетпеймін зәредей асау қылық,
Сенің ғана ырқыңа бас алдырып,
Бұға берем... Неғылған жасандылық!..

Мен сені ұнатамын.
Бірақ, бірақ...
Мейіріңді кайтейін жылап сұрап.

Ұнатамын дегенім – жасандылық,
Саған деген жүрегім құрақ-құрақ...

* * *

Көк шығып қалды күнгейге,
Көгеріп бәрі кетсе екен.
Көрінбей кеткен бір бейне,
Көлбеңдеп алдан етсе екен.

Төксе екен көктен ақ жауын,
Ақ жаулық самал алса екен,
Жабырқап қалған тауларым,
Жадырап сәтте қалса екен.

Өте алмай сонау кек белден,
Шымырлап сағым қайнаса.
Көгеріп қалған бектерден,
Көпсітіп жылқы айдаса.

Шындардан ұзап шыға алмай,
Шынарға бұлттар байланған.

Бұлақтар үркіп, құландай,
Құйылса төмен сайлардан.

Сәбилер шулап жан-жақтан,
Жағасын кезсе жылғаның,
Үздік те создық, аулақтан,
Естілсе үні тырнаның.

* * *

Шып терлеп дала бусанған,
Сағымы қайнап шымырлап.
Бозторғай ұшты жусаннан,
Сүйінші сұрап шырылдап.

Сағынып нөсер жаңбырын,
Аулақта қалғып бақ тынды.
Ақ бұлттар мамық жаулығын,
Аспаннан төмен лақтырды.

Қалқиды көкте ақ мамық,
Қалдырып кейде көлеңке,
Нұрына күннің қақтанып,
Шуақтап жатыр кең өлке.

Шуаққа толы жан-жағым,
(Шуаққа құмар бұл жалған).
Шуақта шыбық талдарым,
Шуақтап тұрып бұр жарған.

Көктемгі самал көк белде,
Көгілдір шайы желпінген.
Жап-жасыл мына көктемде,
Жасарған өмір елтіген.

КЕЗДЕСУ

– Жан едің жалын, от кеуде,
Хал қалай, жеңге, хал қалай?
Сенен де жастық кеткен бе?
О, дариға,
Жалған-ай!..

Мінезің асау құландай,
Келгенде саған байқаушы ек,
Алдында сенің тұра алмай,
Жалт бұрылып, тайқаушы ек...

– Бұрынғы күнім жоқ менде,
Хал қалай, қайным, хал қалай?
Ойнаушы ең сумен, отпен де,
Талғамай бәрін, аңдамай.

Азамат едің балғадай
Балғадай шағың өткен бе?
О, дариға, арман-ай!
Ұмыт боп бәрі кеткен бе!?

...Екеуміз кеттік әрқалай,
Әңгіме жібін жалғамай.
Көктемгі аспан күрсініп,
Күркіреп кетті:
– Жал-ған-ай!!!

***

Мына бір келген мамыр ма?
Мамырла, бұлттар, мамырла,
Қалпағыңды алып, бауырла,
Басыңды төсе жауынға.

Аспан тұр міне, күркіреп,
Шөміш қақ, әже, ырымдап.
Көктер ме егін дүркіреп,
Көк биен аман құлындап.

Есен-сау тұңғыш немерен,
Оралар ма екен әскерден.
Тұнар ма екен төңірек,
Шұбырып өрген жас төлден.

Дән бе екен, әлде сүт пе екен,
Қарашы мына жауынға.
Қайсысы биыл мықты екен,
Егін бе, әлде сауын ба?!

Мына бір келген мамыр ма?!
Мамырла, дала, мамырла,
Арқаңды төсеп жауынға,
Дамылда тірлік, дамылда.

СӘУІР АЙЫ

Сабылып келді міне, сәуір айы,
Сәуір айы – қазақтың тәуір айы.
Жылайды да тұрады жылаңқы бұлт,
Бара жатыр не болып ауа райы?!

Ақ нөсер, өткіншісі – бәрі дайын,
Сабылтып келген мына сәуір айын,

Құтты көріп, дихандар құптағанмен,
Малшылар салып отыр сарыуайым.

Жылап тұр, жылаңқы бұлт сабылып тұр,
Сағынып тұр күн нұрын, жабығып қыр.

Бірде жауын, біресе қарға айналып,
Сәуір айы малшыға қағынып тұр.

Шопан жүр малыменен, көптен бөлек,
Төпеп тұр,
Келер емес көктен көмек.
Сәуір айын сықпыртып, сыбайды кеп,
– Құрғырдың түбі түсіп кеткен бе?! – деп.

Ойында – әрі ашу, әрі уайым,
Әйтеуір оңдырған жоқ сәуір айын.
Сәуір айы – малшыға сарыуайым,
Малмен бірге бағады ауа райын...

***

Шыңылтыр аспан шытынап,
Шытынап сына жаздайды.
Жұлдыздар шоғы бытырап,
Шоқтанып тұрып маздайды.

Белбеуін шешіп, ағытып,
Аспанды жалғап жерменен,
Құс жолы жатыр шаңытып,
Көлбеген көкте – көлденең.

Өзеннің мұзы шытынап,
Сатырлап сынған суықтан,
Аязды түнде атырап,
Тірлігін бір сәт ұмытқан.

Аязды түнде ақпанда,
Ит үрмей, тауық шақырмай,
Арқасын сүйеп ақ тауға,
Қымтанып ауыл жатыр жай.

Тыныштық деген – жан ізгі,
Сағынып келген жардайын,
Оянып кетер тәрізді,
Сыйпасақ болды маңдайын...

***

Ұрынбай боран, жауынға,
Көлікке мінген аяулы-ақ.
Алайда алыс ауылға,
Төтелеп тартам жаяулап.

Жамылып мынау әуені,
Маңдайым төсеп шуаққа.
Шомылып алам әуелі,
Шолпылы сылдыр бұлаққа.

Бауырым басып құраққа,
Құмарым қаябай тұрмаймын.
Сонан соң шығып қыратқа,
Бозторғай үнін тыңдаймын.

Алдымды кесіп ұшқанда,
Беремін сәлем құстарға.
Иіліп тағзым етемін,
Иесіз тұрған қыстауға.

Көңілден үзіп көрімдік,
Гүлдерге тағып кетем мен.
Көрімдік алам өмірлік,
Аяулы атамекеннен.

Жетемін аңсап аяндап,
Күтіндер мені бауырлар.

Жете алмай қалсам жаяулап,
Қондырар мені тауым бар.

Келеді соқпақ жол бастап,
Бір белден асып бір белге.
Жете алмай қалсам, жамбастап,
Жантая кетем бір жерге...

* * *

Маңыма сәуле жуытпай,
Қинайды мынау қысқы күн.
Жалыныңменен жылытпай,
Жоғалдың қайда, ұшқыным?

Бытырап ойым бүгін де,
Торыған болам толғау сап.
Отырмын, міне, іңірде,
Қайдағы жоқ бір жолды аңсап.

Құмартып қайран сәттерге,
Есіме алам ұмытпай.
Төнемін аппақ дәптерге,
Бұлыңғыр мынау ымырттай.

Жетсеңші жазым – ыстығым,
Аязды қыстан шаршадым.
Қайдасың, менің ұшқыным?
Келсеңші, құрғыр, аңсадым.

Жылынып бойым біртіндеп,
Жүректі келіп қан тепсін.
Біртіндеп миым бүлкілдеп,
Көзімнің оты жарқ етсін.

МАХАМБЕТТЕР, АБАЙЛАР-АЙ

Өмірдің қысы, жазы, көктемдері,
Қысылтаяң шақтары, өткелдері,
Адамның аққан қаны, төккен тері,
Мұратқа жетпегені, жеткендері –
Жанымды жеп жүр менің көптен бері.

Атысу, андысу мен таласудың,
Санасу, табысу мен жарасудың,
Мінезін мынау адам баласының
Білсем деп құпиясын аласұрдым.

Алдында алуан-алуан мінездердің,
Амалсыздан келеді мың өзгергің.
Әркім өзін балайды данышпанға,
Бір-бір құдай санайды бір өздерін.

Білмейді екем...
Қолымнан келмейді екен,
Жоқты аңсап, жоқ сусынға шөлдейді екем.
Қой енді, тыйылайын, бұғынайын,
Ойымды орасанға бөлмей бөтен.

Жасырмай ойымды айттым талай-талай,
Қайтейін кетті бәрі қарайламай.
...Айтарын ашып айтқан абайламай,
Дариға-ай,
Махамбеттер, Абайлар-ай!!!

ЖІГІТТЕР МАҚТАНБАЛЫҚ

Бөрікті аспанға атып, аттан салып,
Жігіттер, мақтанбалық, мақтанбалық!
Қашаннан қазақ деген сырмінезді,
Мақтаусыз да, мақтансыз жатқан халық.

Сабырмен сабақ алып дәуірлерден,
Сабырын сары алтыннан тәуір көрген.
Қазаққа мақтансын деп жер бермеген,
Жерінің кендігіндей сабыр берген.

Иықтасып тұрсын деп елдерменен,
Қазаққа молшылықты кем бермеген,
Алайда, Ата-қазақ мақтануды,
Әлімсақтан бер қарай жөн көрмеген.

Дәулет шалқып, ырысы асқанында,
Қақысы бар қазақтың мақтануға.
Дарақы боп қазағым кетпесін деп,
Сабыры тұр, күзетіп арт жағында.

...Іргелі қазақ болдық.
Сақтар қалып,
Құс міндік темір қанат, аттар қалып,
Әйтсе де, мақтанбалық, мақтанбалық!

* * *

Үлпілдеген, үрпиген үкім менің,
Жыл құстарын сағынып, күтудемін.
Көз алмай шұбатылған құс жолынан,
Бүкіл елім күтуде, бүкіл жерім.

Қырларым да күтуде, дөңдерім де,
Сағынады бізбенен көл де бірге.

Үкім менің, қарашы, жыл құстары
Келеді екен қайсы ендік белдеуінде.

Қараторғай, қарлығаш, тырналарым,
Қашан бізге әкелер жыл хабарын?
Қашан қонар зергерлер – аққу, қаздар,
Әшекейлеп көлдерін, жылғаларын?

Қашан болар тоғайда ән сабағы,
Ән салады, қашан кеп жан салады?
Қашан мынау жайқалып емен, терек,
Жапырақтар жабыла қол соғады?

Айлар өтті қолыма қонғаныңа,
Еріксіздік басыңа орнады ма?!
Тұтқын болып отырмай тойда мына,
Ораласың сен қашан орманыңа?..

* * *

Дариға, домбырамды берші маған,
Жаныма келші, жарым, келші балам!
Бейуак, іңірдегі көңіліме,
Күй болып, күңіреніп енші, балам.

Домбырам, жүрегіммен үндес едің,
Сенімен сырласымдай тілдесемін.
Бабамнан қалған мұрам, сен болмасаң,
Өнердің не екенін де білмес едім.

Өсірген өнерімді Қызыр бабам,
Үніңнен айналайын бұзылмаған!
Киелі пернеңе бір қол соқпасаң,
Ішегің жетімсіреп ызындаған.

Домбырам, досым менің күй аңсаған,
Өзімді, өмірімді қиям саған.
Шағымда шабыттанған, қиялдаған.
Шапағың бар шаттығын құяр маған.

Ерке назым менің де, сазым менің,
Шыбынсыз шуақ шашқан жазым ба едің?
Дарига, домбырамды, берші маған,
Айналып ұшсын аққу-қазым менің.

ТУҒАН ЖЕРГЕ

Таныс өлке,
Таныс аймақ,
Таныс маң,
Анау жерде – құрбылармен алысқам,
Анау жерде – құрбы жанмен табысқам.
Алба-жұлба ақша бұлттар жарысқан,
Таулар эне, ұйықтап кеткен данышпан,
Жолдар анау, шұбатылып шаңы ұшқан,
Таныс өлке, таныс аймақ, таныс маң.

Шабындықтар,
Егістіктер,
Тоғайлар.
Төбелердің төбесінде – көк айдар.
Ақ сағыммен араласып, аулаққа,

Сағым болып бара жатыр көп ойлар.
Бір тынбайды шегірткенің шырылы,
Жел қозғаған ақ шилердің сыбыры,
Бәрі таныс – кісінеген құлыны
Ін аузында шаңқылдаған суыры.

...Айналайын!

Атамекен,

Ақ мекен!

Қандай қазақ іздеп сені тапты екен?!

Туған өлке тәтті екен ғой,

Тәтті екен!

* * *

Тілегім қайда менің көкке өрлеген?

Жүрегім қайда менің кек кернеген?

Жүремін неге бұлай бөктерде мен?

Білемін...

Тек терлегем, тек терлегем.

Апырмай, бәрі бітіп қалғаны ма?!

Жеткізбей арманыма, алдағыма.

Аяй гөр, арманым-ау, ардағым-ау!

Үзілген үмітімді жалға мынау.

Жүргізбе мені бұлай бөктерменен,

Алып от асқарыңа өткелменен.

Тілегім бөктерменен шектелмеген,

Алдымда өмірім бар өткермеген.

Жанымда жалын барда, қиял барда,

Аядай аулаға мен сыя алғам ба?

Аяшы, ая мені, ардағым-ау,

Апарып таста мені қияндарға.

Сырқаттанып жүргенше сызда қалып.

Өлсем де өлейін мен құзға барып.

Мұзға барып құлайын, құздан ағып,

Сөндірейін отымды мұзға малып.

Аңғал досым-ай,
 Не дейін саған, не дейін.
 Көрінеді ішің,
 Ашылса болды көмейің,
 Жақсы да сені демейін,
 Жаман да сені демейін,
 Қасымда жүрші әрқашан сені көрейін.

Адамға деген жақсылығың да шамалы,
 (Жаманнан гөрі жоғары.)
 Кейітіп жанды,
 Кей-кейде сенің түсіңнен,
 Сұп-суық, сұмдық үскірік аяз соғады.

Кей-кейде мына өтірік күлген көзіңнен,
 Сұмдық бір жаттық сезінем.
 Безінем онда өзіңнен,
 Өзіңе деген,
 Достығымнан да безінем!

Мінез-күлқыңды түрлентпей,
 Болсаңшы, досым,
 Өмірде мына бірбеткей.
 Жақсылығың жүр,
 Жаманнан гөрі жоғары.
 Жамандығың да, жанымнан менің жүр кетпей.

БӘРІН ДЕ ҚОЙШЫ...

Өмір-ай, деймін,
 Өмір-ай, деймін кейде мен,
 Күндер де өтті,
 Ойнайтын қыста жейдемен.

Кездер де кетті біреулер маған «Ей!» деген,
Кездер де жетті біреулер сіз деп сөйлеген.

Бәрін де қойшы...
Қозы түс өтті аяулы,
Тал түс те кетті, бесін де міне таянды.
Мына жалғанда не қалар дейсің баянды,
Кезекпе-кезек бәрі де жылжып, таяр-ды.

Мұны да қойшы.
Махаббат шіркін суытты-ау!
Мен дағы оны,
Ол дағы мені ұмытты-ау!
Аңсаған жүрек алдасадағы қаншама,
Махаббаттан да, аспанның Айы жуықтау.

Бәрін де қойшы...
Бәрі де өгер тоқтаусыз,
Өмір ме өмір?
Өнбей де өспей, жоқ-барсыз?
Кезегім келіп,
Кеткенде келмес сапарға,
Хабарсыз, ізсіз қалмасам екен жоқтаусыз.

ЖАНЫМ, СЕН ЖАСЫМАҒЫН

Көбейте берме, жаным, шашын ағын,
Жаным, сен жасымағын, жасымағын!
Нөсерлетіп, бір сәтте басыламын,
Шашылады шұғылам, ашыламын.

Ұшқындарын жан-жаққа шашыратқан,
Кездерім бар кей-кейде жасын атқан.
Қара бұлтқа қара да басымдағы,
Күн шығады деп ойла осы жақтан.

Жанымның жақсы емес тыншығаны,
Тыншығанда жүрегім тұншығады.
Жасынымнан, жаным, сен сескенбегін,
Жай отының артынан күн шығады.

Жай отымды алыппын бәсендетіп,
Есем кетіп қалыпты, есем кетіп.
Ақ жаңбырдың нұрына шомыла бер,
Нөсерлетіп алайын, нөсерлетіп.
Жаным, сен жасымағын, жасымағын!
Нөсерлетіп алам да басыламын.

Айқұш-ұйқыш бұлттардан жай атылмай,
Күн тымырсып тұрғанға ашынамын...

МАЛШЫ АЙТАДЫ...

Күн кетеді қызарып көк белдеуден,
Өтеді ымырт ұзарып көкпен, жермен.
Отырасың ой тастап өткендерге,
Ырза болып өмірге көппен көрген.

Ымырт түсіп, малынды жайғағасын,
Арқаң босап, азырақ жайланасың.
Шайланасың,
Жантайып ойланасың...
Ойланбасаң, несіне қой бағасың?!

Ақ жалынын бүріккен қыста мына,
Малынды да, жанынды қысқаныңда.
Мұндай күнді бермесін деп тілейсің,
Досың түгіл айтулы дұшпаныңа.

Біздің тірлік сағатпен шектелмеген!
Қайдан білсін басынан өткермеген.

Әрине, малшылар да бес күн істеп,
Екі күн тынығуды жек көрмеген...

Арпалысып қыстармен, көктемдермен
Ырза болып өмірге көппен көрген.
Еркімізбен ерінбей еңбектеніп,
Еншімізді аламыз төккен терден...

ҚАРАША

Бағыттарын батысқа түзеді ме?
Құстар енді қарасын үзеді де...
Кісінесіп, мөңіреп, маңырасып,
Жамырасып мал жатыр күзеуінде.

Алыс-алыс ақ үйлер, қоңыр үйлер,
Палаткалар, жаппалар, жұлым үйлер.
Мал жайылса күзгі аңыз бір шетінде,
Бір шетінен трактор жонын илер.

Атырапта төрт түлік араласқан,
Күн бұзылды.
Түнеріп барады аспан.
Аңыздың андыз-андыз қаңбақтарын,
Өкпек жел домалатып ала қашқан.

Аласапыран.
Аймақтың тірліктері,
Дүрліккелі даяр тұр, дүрліккелі.
Секем алған пілдердің құлағындай,
Желпілдейді үйлердің түңліктері.

Жаздағыдай гүлдер жоқ қауыз жарған,
Қараша тұр.

Шілде мен тамыз қалған.
Дуадақтар бұл маңмен қош айтысып,
Көтеріліп барады аңыздардан...

* * *

Сағалап сайды, жыраны,
Паналап қонған қыстауға,
Кеткім кеп ылғи тұрады,
Сағыныш кейде қысқанда.

Қаладан бақыт табылып,
Жақсарып жүр ғой күтімім.
Аңсаймын кейде сағынып,
Қыстаудың көкшіл түтінін.

Көз салып тұрсаң дөңгейден,
Бір белден жаңа асқанда.
Бұп-бұйра түгін кернейден,
Бұралып шықса аспанға.

Жылқылар жатса жапырып,
Тұмсығын малып ақ қарға.
Қалпағын бұлғап шақырып,
Жылқышы тұрса қапталда.

...Қоңырси көңнің түтіні,
Астына кіріп күпінің.
Ұйқыға енді батқанда,
Естілсе кенет шатқалдан,
Үрейлі үні үкінің.

Бойынды мең-зең ұйытқан,
Қызуы пештің тынбаса.

Астында мұздың бұйыққан,
Бұлақтың үнін тыңдаса.

Жылқылар жусап, бір дөңде,
Бір дөңнен аппақ ай туса.
Өткенім келіп бір демге,
Өткен ән қайта айтылса...

СОЛ ТҮНІ...

Ауады да тұрады, аңсарым-ай!
Әлі сен есімдесің, Аршалы сай.

Сол түні неге мені өлтірмедің?
Сол түні риза едім алса құдай.

Сен куә, Аршалы сай,
Сол түні мен,
Аққуға тұзақ салып, өлтіріп ем.
Сол түні неге мені аяп қалдың?
Жаңадан ауызданған бөлтірік ем.

(Бөлтірік ем, арлан боп аяқтандым.)
Шырылдап сонда сені оятқан кім?
Есіңде ме,
Көз жасы...
Жалынышты үн?..
Сол түні неге мені аяп қалдың?!

Қара түннің ішінде, қара бақтың,
Атар таң, келер күнге қарамаппын.
Тағдырдың өзі берген махаббатты,
Тәрк етіп, мәңгілікке жаралаппын.

Аршалы сай!
Неғылған көркем едің!
Сол түні неге мені өртемедің?
Сол түннің қияметін есіме алсам,
Сенен де, өзімнен де жиіркенемін.

ЖАЛҒЫЗ СӘТ

Жанарың жалт етті-ау бір, жай отындай.
Жай отындай жандырып, жоятындай.
Жалғыз сәтті, жанымды дір еткізген,
Жасырдың-ау,
Жалған-ай!
Қоя тұрмай.

Жалғыз сәтпен жанымды дір еткізген,
Сені алдымнан, құрбыжан, кім өткізген?!
Жанарынды жасырып, аулақтайсың,
Жүзге тура қарамас жүрексіз бе ең?

Жанарында ғажайып от бар екен,
Кімді қарып, кімді өртеп, тоқтар екен?
Жалғыз сәтпен жанымды дір еткіздің.
Одан басқа сыйларың жоқ па бөтен?

Сап-сап, көңіл!
Нені ойлап, неге кеттің?
Қасиетін кемітпе кереметтің.
Жанымды дір еткізген жалғыз сәттің.
Жалғанда құнын қалай төлемекпін.

Жанарлар жалт-жұлт етіп жай отындай,
Осылай жан-жағымнан жай атылғай.
...Жақсыны дүниеден жоятындай,
Жалған-ау, жасырасың қоя тұрмай.

СЕН БЕ ЕДІҢ?!

Көтерілмей жүргенде еңсем менің,
Армандадым, біреуді көрсем дедім.
Біреу маған алыстан қолын созған,
Қолын созған қамқоршым, сол сен бе едің?!

Танысып та, ашынып сезімдерім,
Ұзақ таңға ұйықтамай, көз ілмедім.
Сонда мені біреу кеп әлдилеген,
Әлдилеген сәбиін өзің бе едің?!

Сері күннен жалығып, кері күннен,
Жалғызсырап кей-кейде жерідім мен.
Біреу сонда жанымнан шықпайтұғын,
Жаны бірге менімен серігім бе ең?!

Қысылтаяң сәттерде саған келдім,
Жасырмай-ақ халімді жаман дедім.
Мұңым менен сырыма ортақ болған
Адам ба едің!
Аяулы панам менің!

Сен менің көтерілген еңсем бе едің?
Армандадым, өзінді көрсем дедім.
Бақыт іздеп жүр едім, сол сен бе едің?!
...Арманым жоқ, алдыңда өлсем сенің.

* * *

– Не жетпейді?
Құлпырған маңайын гүл,–
Деп маған,
Ырза болмай ағайын жүр.

Жаным барда, бойымда қаным барда,
Жырымнан жан ашуын алайын бір.

Бәрі де бар....

Басымда бәрі де бар.

Жан емеспін жарымжан дәріге зар.

Жетпейтіні – жүректің әні болар,

Бақыт, бақтың тарыдай дәні болар...

Қалғанының бәрі бар бір басымда,

Әлі талай жараймын қырды асуға.

Жетпейтіні досым аз сырласуға,

Өмірім аз, жетпейді бір ғасырға.

Күрсінгенім болмаса анда-санда,

Көз жасымды қақым жоқ көл жасауға.

Аздығы да ғұмырдың алаңдатпас,

Міндетті емес ақындар көп жасауға.

Кім айыптап, сыртынан кім күледі,

Содан болар жырдың да жүнжігені.

Адам жырлап тұрғанда, заман жырлап,

Керегім де жоқ шығар, кім біледі?!

ЕЙ, ӨМІР!

Дүниенің ағын да, қарасын да,

Мыңқ етпейсің, қабылдап аласың да.

Қарасымен шамаң жоқ таласуға,

Ей, өмірім, зымырап барасың ба?

Жер мен көктің желпініп арасында,

Желігесің, түсесің қара суға.

Құйын қуған қанбақтай аласұра,

Ей, өмірім, зымырап барасың ба?

Мен отырмын теңіздің жағасында,
Бересім де жоқ оған, аласым да.
Мені тастап, толқындар, барасың ба?
Толқынданып, өмірім, барасың ба?

Шаң шығарып ізінен құйындаған,
Барасың ба, өмірім, қиындаған?
Сыйын маған,
Ей, өмір, сыйын маған,
Сыйынды алам мен сенің бұйырмаған.

* * *

Аласарып Ай батқан,
Ай батқанда аймаққа,
Жұлдыз шоғын жайнатқан.
Аумайды бір құс жолы,
Ақтарылған қаймақтан.

Көкжиекте таулардың,
Көтерілсе тұңлігі.
Баурайдың да, бар маңның,
Көрінеді кіндігі.

Бастарында Мұзарттың¹,
Ағарандар сәлдесі.
...Түнгі сапар ұзақ тым,
Бір құдайдың әуресі.

Көзіне ұйқы байланып,
Қалғытады бір демде.
Түні бойы айналып,
Жүргендейсің бір жерде.

---

¹ Мұзарт – Тянь-Шань.

**«Шәйі орамал бір байлап...»
Шыдамадым, ән салдым.
Жұлдызды аспан тұр жайнап,
Кеудесіндей маршалдың.**

ИНТЕРВЬЮ

(Шетелдік әріптеске)

**Біз мына қоғамменен бірге өсеміз,
Тілдесеміз, үнімен үндесеміз.
Ақиқатты айтуды бізден сұра,
Ақиқатты айтуды білмесеніз.**

**Әкелер салып кеткен іздерменен,
Келеміз анық басып біздер деген.
Біздер деген – қоғамның қолқанаты,
Біздер бөлек жандармыз сіз көрмеген!**

**Солдатпыз Отан үшін жанын үзген,
Арымызбен, қаламмен, қанымызбен.
Өз дәуірін өзгеге билетпейтін,
Күрескерміз!
Не керек тағы бізден!**

**Біз – солдаты Ленин қоғамының,
Иесіміз Балға мен Орағының.
Біз – Отанның қаруы, дарынымыз,
Ақынымыз Советтер Одағының.**

БАҚЫТТЫ ШАҚ

**Апырым-ай!
Бұл неғылған бақытты шақ?!
Әппак дән ақтарылған ақық құсап,**

Алақанда маржандай сусылдаған,
Аямай-ақ беріпті-ау сусын далам!

Дала жатыр берерін беріп болып,
Келер жылғы күрішке жерік болып.
Бидай өңді күз жатыр қырда мына,
Бидай өңді дихан жүр қырманында.

Әуе тұр құс қанатын сырнайлатып,
Жер жатыр кеудесінде Сырды ойнатып,
Сыр да асығып барады Аралына,
Сортанданған жиегі ала-құла.

Дихандардың көресің шат жүрісін,
Аттандырып қоймаға ақ күрішін.
... Апырым-ай!
Бұл неғылған бақытты шақ!
Ақтарылған ақ күріш ақық құсап.

ҚҰТ МЕКЕНІ

Ақжарқын қауым,
Бірінің қамын бірі ойлап,
Жарандар,
Неткен ынтымақты еді бұл аймақ!
Тамаша ауыл,
Тап-таза көңіл, таза аспан.
Кетпесе екен лайлап.

Жаңарып кетті, жасарып кетті жан-жағым,
Көрді де мына көрікті жердің жандарын.
Көтеріп тұрған ырыстың мына тауларын,
Арымаңдаршы, аруағым менің, арманым.

Құтты мекенге қанатын көктен жайған күн,
Осынау жерге кіндігімменен байландым.
Байырғы қазақ, бастарыңа кеп бақ қонған,
Мерекелеріңнен, берекелеріңнен айналдым!

Қарттарын сыйлап, жастарын баулып түлеткен,
Қаласын сүйген, даласын сүйген жүрекпен.
Айналдым сенен, аяулы мекен, дарқан ел!
Туған елінің тасынадағы гүл еккен.

* * *

Сұмдық-ау!
Менен махаббат ауып кеткен бе?!
Шаманы бағып, шау тартар шаққа жеткем бе?!
Тозған бұйымдай жыртығын жамап көңілдің,
Отырғаным ба
Ой тастап өткен-кеткенге?!

Көз жауын алған сонау-сонау күндерде,
Тартпайды енді тамаша мынау гүлдер де.
Ақ қырау аяз аулама менің кірген бе?!
От болып келіп,
Жоқ болғаным ба бір демде?!

Далада көктем,
Көңілі құрғыр күздейін.
Құлазып жатыр қуарған құла түздейін.
Сұмдық-ау!
Менен махаббат ауып кеткен бе?!
Өмір жоқ онсыз,
Іздейін оны, іздейін.

Қырлардан әлде, таулардан әлде, құмдардан,
Қызғалдақ көрсен, қауызын ашып бүр жарған,

Құба тал көрсең, сыңсып бір тұрған нулардан,
Аспанды көрсең, ай, жұлдызданып нұр жанған,
Жастарды көрсең, болашақ жаңа жылдардан –
Бергейсің сәлем жоғын іздеген бір жаннан,
Дегейсің сенсіз шын жалған екен бұл жалған...

ТАНЫСУ

Мен келмеген, мен көрмеген өріс ең,
Жатырқама, тосырқама мені сен!
Досымменен досым болып, көрісем,
Дұшпаныңмен дұшпан болып, өлісем!
Жат көрмегін, жатырқама мені сен!

Несін айтам, көңілің сенің ақ айдын,
Ақ айдын деп, өзгелерге қараймын.
Айналайын, аман болшы, сақ болшы!
(Мен өзіме әрқашанда абаймын...)

Айналайын, сыйлағанды сыйлашы,
Берекенді берекесіз құймашы,
Алқам-салқам омырауыңды ағытып,
Елпендемей,
Етек-жеңің жинашы!

Көріп тұрмын, өткізіпсің нелерді,
Айылыңды бір жина да, көр енді.
Келгенің мен кеткеніңді өлшеші,
Байқасаңшы, дарақылық не берді?!

Мен көрмеген, мен білмеген туысым,
Ойламағай, сарқылмас деп ырысым!
Жан екенсің ашылған да шашылған,
Әйтпегенде, менің не еді жұмысым...

Өзеніне асыққан бұлақтайын,
Енесіне жүгірген лақтайын.
Жайқалайын жанында құрақтайын,
Енді мен де саған кеп тұрақтайын.

Асқар тауға соғылған дауылдайын,
Ақтарылған аспаннан жауындайын.
Дамылдайын саған кеп дамылдайын,
Ауа бермей аулаққа сағымдайын.

Өзімменен сапарға бір аттанған,
Құрбылардың бәрі де тұрақтанған.
Ақ үмітті іздейін бір кездегі,
Ұмыт қалып жұртымда жылап қалған.

Өз орнында өзгермей тұр ақ қайың,
Тұрақтайын мен де енді тұрақтайын.
Ар үміті – жоғалған ақ үмітім,
Табайын да мен сені жылатпайын.

***

Неңді сенің аңсаймын, бала шағым?
Бұлдыраған айналаң ала сағым.
Ала сағым ішінде – болашағың,
Болашағың – болашақ алашағың.

Сенің қандай аңсаймын «тамашанды?»
Соғыс келді:
Жүрекке жара салды,
Шапан еттім төсенген алашамды,
Қамқор тұтып, қауқарсыз қара шалды.

Сағынам ба суың мен талқаныңды?!
Суығынды, сұрқия қаңтарыңды.
Әжем байғұс мезгілсіз ораза ұстап,
Бізге беріп талқанын қаңтарылды.

Сағынам ба түстерің, кештеріңді?!
Жаланаяқ таңғы шық кешкенімді.
Өшкенімді білдірмей, өскенімді,
Жүре бердім жамылып бөстегімді.

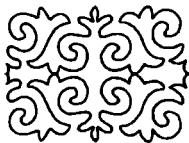
Сағынбаймын,
Сағынсам, мұңайтады...
Мұңайсам, көңіл тағы лайтады.
Әнуарды, Шәмшіні, Шәмілдерді
Күн өткізген солай деп кім айтады?...

* * *

Асығып алыс күндерге,
Бір белден асып, бір белге.
Адасып қалмай бір жерде,
Айсыз қара түндерде,
Отаныңда, іргеңде,
Не жетсін өмір сүргенге!

Алысар жерде алысып,
Табысар жерде табысып.
Жүгенсіз асау өмірдің,
Жалына мықтап жабысып.
Жарысар жерде жарысып,
Жұртыңның қорғал намысын,
Халқыңмен бірге қауышып,
Не жетсін өмір сүргенге!
Отынды бірге жағысып.

**Тыраштап босқа күн көрме,
Тірлікте мына жүргенге!
Тыншығып қалма бір демде,
Тыншығып қалма тіл кеуде!
Жарыққа мына не жетсін,
Не жетсін өмір сүргенге.**

**Басынан эзер бұлт аунар,
Батырын күтіп тұр таулар –
Таң асып тұрған тұлпарлар...
Шаншылып ұшқан бозторғай,
Шаттықтың әнін шырқандар.**

АЙБАРМЕН ӘҢГІМЕ

**Айбар келіп састырды кеше мені:
– Әке, сен соғыс жылы нешеде едің?,
– Он жастамын.
– Неге сен соғыспадың, қорғаспадың?
Батыр ғой он жастағы жолдастарың...**

**– Онда мен он жаста едім, он жаста едім,
Өзімді-өзім қорғадым.**

Қорғасты елім.

**Өзін-өзі он жастар қорғамаса,
Сен сияқты Айбарлар болмас та еді,
Намысыма тимегін, жолдас, менің!**

**Онда мен он жастамын,
Он жастамын.**

Соғыспай-ақ, сұрапыл жол басқамын.

Атаңнан қалып қойған мұраңды мен,

Әжеңмен бірге жүріп қорғасқамын,

Майдандағы он жасар жолдастарым

Өлмесін деп,

Жер жыртып, тоңды ашқамын.

Солай менің басталған жол-дастаным!

...Бала дәурен өтті ғой құйындаған.

Балы менен шекері бұйырмаған.

Өзін-өзі он жастар қорғамаса,

Өзгелерді қорғауы қиын, балам!!!

АҒАЖАН

Жүр едім айыға алмай көптен бері,
Қандай күш айықтырып кеткен мені?!
Жаураған жауқазын ем бөктердегі,
Жып-жылы қайдан соқты көктем лебі?!

Ұмыт боп ұнатқанын, жек көргенім,
Қауіппен күн мен түнді өткергемін...
Бұзаудың тіліндей-ақ ала қағаз,
Ағадан ұшып жеткен кептер ме едің?!

Оңалмай жүргенімде ісім көптен,
Шағымда сағым сынып, күшім кеткен,
Ағаның қарлығашы інісіне,
Ақ қанат періште боп ұшып жеткен.

Ағажан, жылы сөзің – дәрі маған.
(Дәрігердің шипасы дарымаған!)
Ағажан, жан екенсің жаның адал!
Ит екем ақ-қараны танымаған...

Жақсы менен жаманның арасында,
Жаным менің жай таппай таласуда...
Ағажан, «Бәрінен де айық!» депсің,
Айығамын, ағажан, нанасың ба?..

* * *

Ілініп түн тұр тауларға,
Дамылдап тірлік қалған ба?!
Алыстан оттар жанады
Жай таппай мына жалғанда,
Адасып жүрген арман ба?!

Жарк етіп, кейде бір өшіп,
Бұландап, шалқып, тұр есіп.
Сөндірмек болған самалмен,
Сөнгісі келмей күресіп.
Бір жанады оттар, бір өшіп.

Адасып жүрген боларсың,
Отқа тарт, түнгі жолаушым!
От жанған жерде – ошақ бар,
Барарсың, мүмкін қонарсың.
Отқа тарт, отқа, жолаушым,
Жоғалсын үрей, жоғалсын!

Ұмтылып келер күндерге,
Жанады оттар түндерде.
Тіршілік барын аңғартқан,
Жанады оттар жан-жақтан.
Әкеліп үрей кімдерге,
Әкеліп үміт кімдерге
Жанады оттар түндерде.

НАУРЫЗ

Ақпан кетті араз боп наурызбенен,
Наурыз жүр жоғалған бағын іздеп.
Көктем жетті көрісіп, жанын үзген,
Қыс аттанды қоштасып тағы бізбен.

Көктем жетті көл-көсір шуақ қуып,
Қыс барады қиылып, жылап тұрып.
Шатырында үйлердің наурыз жүр,
Мұз көрпесін ақпанның лақтырып.

Тозған тонын бойына кие алмай бір,
Қайда барса қарт аяз сыя алмай жүр.

Асқар таулар атасын шақырады,
Ой мен қырын атасы қия алмай жүр.

Қарар емес наурыз атағына,
Алар емес ақпанды қатарына.
Күні бойы жылаған қарт пенденің,
Түні бойы мұз тонды сақалына.

* * *

Мен білмеймін,
Не болады күні ертен.
Не болса да, не болса да күнелтем!
Екеуміздің жүрегіміз білер тек,
Сырласайық,
Оңашаға жүр, еркем.

Қалай-қалай құбылады мына күн?!
Қалай-қалай құбылса да шыдадым.
Екеуміздің жүрегіміз ұғады,
Сырласайық оңашада, шырағым.

... Мен несіне,
Сен несіне жыладың?!
Айтпай-ақ қой,
Айтпасаң да ұғамын.
Бәлен жерде құлағанда құланың,
Бәлен жерде ұмыт қалған тұмарың!..

Бәлен жерде...
Не түседі дәлелден?!
Бәрі де ұмыт, бәрі де жоқ,
Бәрі өлген...

Сүрініп кетпе!
Сүрініп кетсең, болғаны,
Дей бергін, досым, басыңа қырсық орнады.
Адам дегеннің аяқ астынан сорлауы –
Аңдамай басып,
Сүрініп кетсе болғаны.

Аңдамай кейде, басамыздағы кердендеп,
Құлап жатамыз,
Қол-аяғымыз ербеңдеп.
Сүрініп алып, есіміз қайта келгенде,
Жоғалған сәтті іздейміз тағы жерден кеп.

Таппайсың оны,
Тартасың азап сан жылдар.
Аттай алмайсың,
Құлауың мүмкін, алдың – жар.
...Не істесем екен?!
Не істесем екен сендерге,
Сүрініп кетіп,
Бүлініп жүрген тағдырлар!

Сезбейсің ғой, сезбейсің ғой сен мені...
Көрмейсің ғой кереметті мендегі.
Түсінсеңші сарсаң болған пендені,
Түсінсеңші! Ақыл-ойым кем бе еді?!

Неге бұлай?
Неге жүрмін көңілсіз?

Жаным менің жылап жатыр, тек үнсіз.
Қалам ба деп қайғырмаймын көмусіз,
Кетем бе деп қапаланам өмірсіз.

Жасырамын назым менен өкпемді,
Бүгінгімді, болашақты, өткенді.
Неғыламын шуағы жоқ көктемді?
Құрағы жоқ неғыламын көк белді!

Тұрағы жоқ неғыламын арманды,
Арман қуған ақ көңілім алданды.
Ояу жүріп өткізсем де таңдарды,
Артымда тек шұбатылған шаң қалды...

Білмейсің ғой, сезбейсің ғой мені сен.
Ойдағымды енді кіммен бөлісем?

* * *

Жарқырап шығып,
Қалтырап барып батар күн.
Қысқарып қалар тәулігі ұзақ сапардың.
Күн батқан жерге,
Қосымды мен де апардым,
Күнменен бірге дамылдап мен де жатармын.

Өмірім менің,
Күнменен бірге жылжыған!
Өте бер жайлап,
Несіне саған қынжылам.
Ашылып күнмен,
Күнменен бірге тұнжырап,
Күнменен күліп,
Жыласа, бірге тұр жылап.

Күн шыққан жерде,
Күн батқан жерде тұрағым!
Кірлесе көңіл, нұрына соның жуамын.
Ақтарыл, менің шуағым!
Сөнбесең екен,
Сөнбесең екен, шырағым!!!

* * *

Жазылар естеліктер мен туралы,
Біреулер жан еді дер өр тұлғалы.
Біреулер тұлпар еді дер де мүмкін,
Бүтінделмей кеткен бір ер-тұрманы.

Жоқ жанды қиған емес жамандауға,
(Сол үшін рақмет адамдарға!!!)
Білемін, әйтеуір бір замандарда,
Жүреді жүз жыл жасап жаман қарға...

Жазылар естеліктер нешелеген,
Көрерміз оның бәрін пешенеден.
Әйтеуір, білетінім бір-ақ нәрсе –
Көшеді өлең немесе өшеді өлең!

...Қулары, таудың қызыл тұлкісі дер,
Момындар, біздің үйдің кірпіші дер,
Мәңгілікке өзіммен ала кеткен,
Менің нәзік жанымды кім түсінер!?

* * *

Кереметі-ай!
Мына жарық сәуленің!
Езу тартып барады, әне, әлдекім,

Алатау да жатыр әне сәнденіп,
Ал мен болсам,
Бір жаныммен әуремін.

Кереметі-ай,
Мына жарық сәуленің!
Қайта маған оралар ма әл-демім.
Қайда кеттің,
Қайда кеттің дәрменім?
Қайда кеттің, сауық-сайран дәуренім?

* * *

Айтатын саған сырым бұл,
Ертеңім менің бұлыңғыр.
Әлсіреп, дымым құрып жүр.
Адасып менен кеткен бе?
Айналайын құлын-жыр.
Айтатын саған сырым бұл,
Бастаудың мұздай суымен,
Мерт бола кетсем жуындыр.
Өртенген жанды суындыр.

Ерте келіп,
ерте өліп,
Шарамды таусып,
төңкеріп,
Кетем бе деп қорқамын,
Өз отыма өртеніп.

Бұлақтың мұздай суымен
Жуындыр мені, жуындыр.
Қауышып жаным жырыммен,
Алайын сосын тыным бір...

ХАЛҚЫМ БАРДА

Шыныменен дос жоқ-ау,
Дос жоқ менде.
Сонда қалай, өмірім босқа өткен бе?!
Осылай бір байламға келдім бүгін,
Қарадым да сүйіскен қос кептерге.

Менде арамдық жоқ еді алабөтен,
Доссыз өмір жалғанда қараң екен.
Қақ жарылған қауымға қайран жүрек,
Қашан ғана қаңырап қалар екен?!

Сәл сабыр ет, ей досым, жасымағын,
Доссызбын деп мен неге ашынамын?!
Дос көп менде, қашаннан досым – халқым,
Қараймын да мен соған басыламын.

Доссызбын деп айта алман халқым барда,
Саясында хақым бар салқындауға.
Қарғамаса болғаны халқым мені,
Айналмаса болғаны нарқым дауға...

Қалт-құлт етіп, мейлі, мен күн кешейін,
Күн кешейін, еліммен бірге есейін.
Мені әзірге, ей, тағдыр, мазалама?
Емін-еркін жұртыммен тілдесейін!

* * *

Не пайда күрсінгеннен, өкінгеннен,
Не пайда дәтке қуат бекінгеннен.
Алайда, емханада көз жұмғаннан,
Жақсы еді ғой майданның өтінде өлген.

Құрбан ғып жастығымды, жас ғұмырды,
Жауымнан жасыра алмай қастығымды.
Жанымды аямаған жауларымнан,
Ала жатар едім ғой жастығымды.

Өкінбен, мұнайман да, өксімеймін,
Өмірім, осылай-ақ өтші мейлің.
Алайда, аласапыран тіршіліктің,
Алдында күресе алмай тек сілейдім!

Күнін көріп жүргем жоқ жетім құлдың,
Бірақ та не бітірдім, не тындырдым?..
Шөп жинаған ініне суырдайын,
Әйтеуір тіршілікке бетім бұрдым.

Қарасаз, қара шалғын өленде өстім,
Жыр жазсам, оған жұртым елеңдестің.
Өлсе өлер Мұқағали Мақатаев,
Өлтіре алмас, алайда өленді ешкім!

***

Туған жер сағындырды, келді есіме,
Өзім кепіл енді оны көрмесіме.
Тағыдай тауда өскен тарлан едім.
Таңылдым емхананың бөлмесіне.
Кім кепілдік береді өлмесіме!

О, дәурен, неткен ғажап сүйікті еді!
Жайылған жасыл маңда киіктері.
Отырған оңашада, биіктегі,
Таңғы самал жататын сүйіп мені.

Ойнатып омырауда таң самалын,
Мені алғаш шыққан күнді қарсы аламын.

Мәңгілік сол биікте қалып қоймай,
Несіне бұл тірлікті ансағанмын?!

Қасқа бұлақ, қасыңнан неге кеттім?!
Не деген жел айдаған көбелекпін.
Еркіндік, еркелікті місе тұтпай,
Тасқа әкеп өзімді-өзім шегелеппін...

Пай, пай! Пай!
Сағындым-ау, сағындым-ау!
Талықсып, тар төсекке таңылдым-ау!
Қапыда қалтылдаған жаным мынау,
Жаратқан, нағылдым-ау, нағылдым-ау?!

***

– Бал дәурен, бала дәурен, қайда қалдың?
– Баяғы жылқы баққан сайда қалдың.
Қоштастық қорасында Қойбағардың,
Сен содан мені тастап қайда бардың?

– Мен содан жастық деген желік қуып,
Бір қызық бір қызықтан еліктіріп,
Тапқан ем, бір махаббат өліп тұрып,
Өліп тұрып қоштастым, жеріп тұрып.

– Махаббат, ақ махаббат, қайда қалдың?
– Сен өзің қорлап кеткен ойда қалдым.
Биікті ұнатушы ең шыға алдың ба?
Бойда – қаным, қайтейін, ойдағы – арым!..

– Шығам деп бір биіктен, бір биікке,
Кездестім бір күйіктен, бір күйікке.
Сен – ақ бастау орнында тұнып қалған,
Тұрғанын түсіне бер кім биікте...

Білдім де артқа мойным бұрмасымды,
Тауға да, тасқа да ұрдым бұл басымды.
Сені еске алсам, келеді өмір сүргім,
От сөнді.
Отауым жоқ.
Жын басылды...

КҮН БҮГІН КҮРЕҢІТІП

Күн бүгін тұрып алды күреңітіп,
Шіркіннің ашылмайды реңі түк.
...Күреңіткен ауылдың сырт жағында,
Мені де отыр ма екен біреу күтіп.
Күн сияқты ол дағы күреңітіп.

Кім күтсін, кім жоқтасын онда мені,
Күтетін бір махаббат болған еді,
Күте-күте күдерін үзген шығар,
Күреңіткен мына күн сол ма тегі?!

Бұл күнде жоқ – әжелер, аталарым,
Кім күтсін, кімнен барып бата аламын.
Кім сейілтсін көңілді қападағы,
Кімге керек «дәрежем», атақ-арым?!

Мансап, атак, дәреже?!
Қайдан болсын.
Алдақашан жығылған сайран қосым,
Арсалаңдап алдымнан шығатұғын,
Қырда жатыр қимасым, қайран досым.

...Күн бүгін күреңітіп тұрып алды.
Көңілім күнге карап құбылады.
Аямасаң аяма! Енді менде
Алынбаған не әкеңнің құны қалды!?

СҮЙГЕН ЕРІН...

Сүйгісі келе берер сүйген ерін,
Сүй, жаным!
Сүйкімді бір күйге енемін.
Жүрегіміз жақыннан бірге соқсын,
Ағытшы бешпетіңнің түймелерін?

Сүй, жаным!
Сүйе бергін, кім біледі...
Бір кезде еске аларсың түнді, мені,
...Жалт етіп өте шыққан баяғыда,
Жастықтың талықсыған бір күні еді.

Ұялып, барады өтіп бұлақ-бала,
Бұйығып, үн қатпайды жылап қана.
Баланың маңдайынан сипалаған,
Дірілдеп айдан тамған шуақ қана.

Тау-аталар түкситіп қабақтарын, –
– Ар аттадың, – дегендей, – қарақтарым...
Сүйген жүрек қалды есеңгіреп,
Есеңгіреп, білмеппіз таң атқанын.

Сүйген ерін сүйгісі келе берер,
О, жастық! Махаббат тап, көгере бер!
«Сүйгемін жоқ, өлгемін», – дер едім мен,
«Сүйдің бе?»– деп сұраса менен егер...

* * *

Не керек осы адамға?
Бүгін бе, болашақ па?!
Ақылгөй кәрілік пе, бала шақ па?!

Қиын-ау, өзің жатып жерошақта,
Жансыз тән, жанарсыз көз – болашақта.

Әлде өмір сүрмекпісің бүгініңмен?!
Бүгіндік тірлік қуып, жүгірумен,
Өтпекпісің?!
Қолынды бір-ақ сілтеп,
Ұмытып болашақты түңілумен?!
Күн кешіп жығылумен, сүрінумен?!

О, өмір!
О, неғылған сиқыр едің,
Қалай-қалай соғады құйты желің?!
Діңкелеп, шаршап келіп жантайғанда,
Тәтті бір түс көрсеткен ұйқы ма едің?!

АДАМЗАТТЫҢ ҰРПАҒЫ

Дәл осы көшеменен кім жүреді,
Он жылдар, жүз жыл өтер, кім біледі.
Оны тек сол шақтағы күн біледі!
Оны тек сол кездегі түн біледі.
(Бұлардың уақытпен бір жүрегі.)

Кім салқындап отырар мына бақта?
Ойын-сауық ана жақ, мына жақта.
Сонда қалай?
Осы бақ орынында,
Адамдар алма-кезек құламақ па!?

(Талай тарлан жақсыдан тірі адастым.)
Мен сенен мәңгілікті сұрамаспын.
Не айтам саған, табиғат, адамдарға,
Қимадың ғой өмірін бір ағаштың.

Адам байғұс жер бетін жасандырып,
Жасамайды өзіне асау қылық,
Тек ескерткіш орнатар өздеріне,
Тау-тасты тыным алмай қашап жүріп.

Талай нөсер төгілер, болар жасын.
Алапат күн әйтеуір жол алмасын.
Мына нұрлы өмірге тірек болған,
Адамзаттың ұрпағы жоғалмасын!

КҮН АУЫСЫП БАРАДЫ

Күн ауысып барады түнге қарай,
Шығыста – кеш, Батыста – кірген арай.
Күн шыққан жерден әркез түн келеді,
Маған солай, білмеймін, кімге қалай.

Соңғы шоғын сөндіріп арайлаған,
Күн кетті, тіршілікке қарайлаған.
Ай туды, нұрсыз да емес, нұрлы да емес,
Шашырап өлі сәуле шарайнадан.

Аспан да абыр-сабыр шамын жағып,
Құс жолы да төселді сағымданып.
Бар дүние тұрғандай дамыл бағып,
Тауым қалғып, ойымда бағым қалғып.

Түн мені күйзелтеді жынды қылып,
Бақты басып жатқандай, гүлді жұлып.
Күміс қанат бір құсқа мініп алып,
Кетсем бе екен артынан күнді қуып.

Неге мен үрейленем түнге қарай,
Маған солай, білмеймін, кімге қалай.
Күнде – өмір, түнде – дамыл, түсінбеймін,
Мойнымды бұрсам екен кімге қарай?!

Өткінші жаңбыр өрекіп барып өткенде,
Үздік те создық тырнаның үні жеткенде.
Киіз үйлерге қараймындағы бөктерде,
Ырза боламын осы бір ырғын көктемде.

Тау бастарына тамаша бұлттар шөккенде,
Ұшырып бұлтты ескек жел алып кеткенде.
Қараймындағы мұрты өсіп қалған көктерге,
Ырза боламын ырыс әкелер көктемге.

Лайсаң болсын, оқыстан кейде қар жаусын,
Абыр да сабыр шаруа қайта қамдансын.
Адамдар мейлі, алдамшы күнге таңдансын,
Сонда да көктем, сонда да маған армансын.

Көктемнің күні көңілім менің тәрізді,
Көктемнің аты – көктем ғой, досым, жаны ізгі.
Бүрін жара алмай бусанып жатқан жусаннан,
Шырылдап шығып бозторғай әне ән үзді...

Апыр-ау, мынау аңсатып жеткен көктем бе?
Аспан да, жер де айнала тегіс көкпеңбек.
Толассыз сағым толықсып ағып барады,
Аймалап жерді, аймалап тауды бөктерлеп.

БІР КЕЛІНШЕК

Емханада бар еді бір келіншек,
Емделуге, асқа да бір келуші ек.
Ерлі-зайып адамдар деп қалатын,
Ертелі-кеш екеуміз бірге жүрсек.

Көлеңкесіз көңілді жатқа бұрмай,
Сөйлестік асып-тасып ақтарылмай.
Әсерлі қарапайым әңгімеміз,
Жазысқан ғашықтардың хаттарындай.

Сырластық адам жайлы, заман жайлы,
Өмір жайлы, жақсы мен жаман жайлы.
Жасырамыз біріміз-бірімізден,
Әңгімеміз әріге бара алмайды.

...Иесі келіп бір күн алып кетті,
Байқаймын, бір келіншек налып кетті,
Сауығып қалғандай ем саясында,
Сыр кетті, сырмен бірге жарық кетті.

Айықтыра қоймады бекер үміт,
Жазылатын жайым жоқ жеке жүріп.
Төрт бүктеліп төсекте жатып қалдым,
Қаным менің қайтадан көтеріліп.

КӨРЕМІЗ

Тірі жүрсек, біз көреміз талайды,
Жаңа жылды, жаңа күнді, жаңа айды.
Ұзағырақ өмір болса, жарайды,
Түн де келер, таң да атар арайлы.

Біз көреміз керемет бір шақтарды,
Мың қуарып, мың гүлденген бақтарды.
Ақыр түбі ақылдылар үйретер,
Арамтамақ, азғын, ақымақтарды.

Айла өліп, сезім менен сана шат,
Жауыздық та жатпас, сірә, жара сап.

Адамзатты мәңгі бақи әлдилер,
Ақыр түбі ақыл менен парасат!

Ақиқаттың жаңа жылы туғанда,
Ада болар арамзалар, қулар да.
Жаннат болып жатар менің жан-өлкем,
Жаманшылық жолай қоймас бұл маңға.

Жаннат болып жатар менің жан өлкем!
Аққу болып жүзер менің ақ еркем.
... Қыр басынан қызыл жаулық желпірмін,
Таңмен тұрып, күнмен шығып таңертен...

СЕН

Сен көрікті едің...
Көріктісің!
Баяғы бойындағы желік-күшің.
Не істеймін десеңдағы еріктісің,
Себебі көріктісің, көріктісің!

Сен ақылды едің...
Ақылдысың!
Тал бойында талмаған ақыл-күшің.
Ерке мінез, есен-сау жатырмысың,
Жатырмысың, жаным жақын құсым?!
Жаратқан қолдан соққан асыл мүсін.

...Алдыңа келу қандай қиын маған!
О, менің ақ бақытым, бұйырмаған.
Саусағыңның ізіне көзің салшы,
Шым-шытырық шимаймен шиырлаған,
О, менің ақ бақытым, бұйырмаған.

Сен сүйікті едің...
Сүйіктісін!
Сені көріп тағы да күйікті ішім.
Мен шыға алмас шың едің, шын бақытым,
Әлі де биікпісін?
Биікпісін?!

АДАСҚАН ШАҒАЛА

Жаным-ау, қайдан жүрсін, ақ шағала,
Келсең, кел, бұл өлкені жат санама.
От-суы мол осынау байтақ алқап,
Сая болған батырға, патшаға да.

Қылша мойын жаным-ау,
қылыш қанат.
Қимай мені келдің бе туыс санап?
Ақ ниетпен келдің ғой қалайдағы.
Шашсам ба екен күн нұрын уыстап ап.

Айдыным жоқ төсіңмен шимайлаған,
Аялайды, әлдилеп мидай далам.
Толқынға қонақтаған ерке-тотай,
Толқынсыз қара суға қимай барам.

Кім екен саған еткен зорлық, қысым,
Адасқан Атыраудан зарлықпысың?
Көлшігім, бұлақтарым – бәрі саған,
Адасқан Отанынан зарлық құсым.

Қонбасыңды білемін қыр басына,
Толқының жоқ жаныңмен сырласуға.
Бәрі де табылар-ау бұл өмірден,
Тек Отаның қымбат-ты бір басыңа...

БӘРІНЕ ЖАУАПТЫМЫН

Бәріне жауаптымын.

Қашан менен қалғалы тағат, тыным,

Пісіп тұрған егінді бұршақ ұрса,

Айтыңдар жауапты кім?

Әрине, мен.

Мен оған жауаптымын.

Бүгінгі сәт, кешегі ағаттығым,

Салғырттықпен өткізген салақ күнім.

Сыртылдаған босқа өтсе сағат тілі,

Оған да жауаптымын, жауаптымын.

Біреу кессе орманның тірі ағашын,

Жауап бермей қалайша тұра аласын.

Қарындасым алдыма жылап келсе,

Тік тұрып жауап берер мына басым.

Бұл шақта текті кімдер, тексіз кімдер,

Көрсөқырлар қаншама көпті күндер.

Дос адамдар өзара жауласса егер,

Ол да менің кінәмнан деп біліңдер.

Қол сынса, бас жарылса, қанап мұрын,

Ол да – менің сорақы ағаттығым.

Ар сотының алдына алып барып,

Алдымнан есігін аш абақтының!

Себебі, бәріне мен жауаптымын!

ЕЛІМ БАРДА

Не сыйлайды, не береді келер күн?!

Неде болса тірі тұрсам көрермін.

Желідегі құлынымын мен елдің,

Көгендегі қозысымын мен елдің.

Тағылардың тағысы бөлексің де,
Сенің қаңқаң итіме керексің бе?
Бойыңдағы тоныңды тонап алып,
Өлексеңді қалдырам өлекшіңге...

Әзірше жүре тұрғын тау-жырада,
Қанға бығып жата бер маужыра да.
Ой-қырды ыlandaған қандыбалақ,
Көрісерге күн жақын қанжығада...

* * *

Өзгеден емес,
Өзімнен қорқам,
Сезем мен.
Көзімнен қорқам,
Ернімнен қорқам кезерген.
Мінерге көлік, ұшарға қанат жоқ менде,
Дарига-ай, шіркін!
Қалдырып бәрін безер ме ем...

Басым бір шойын, аяғым менің қорғасын,
Мерзімі толмай ілгері кетті он жасым.
Неге сезбесің?!
Сезеді жаным, сезеді,
Баяғы жылдар қайтадан енді болмасын.

Тұйыққа келіп,
Тіреліп тұрмын бір түрлі.
Көзімнің нұры көңілімде қалды іркулі.
Жылай да алмаймын, күле де алмаймын,
О, досым!
Тауып әкелші ұмыт қалдырған күлкімді.

Өзімнен қорқам,
Өлтірген өзімді өзім ғой...
Басымда ми жоқ,
Тиянақ таппай кезуде ой.
О, досым менің!
Күлкімді тауып әкелші,
Сүретін өмір,
күлетін нағыз кезім ғой...

* * *

Жырлар жазам,
Алайда ол кімге керек?!
Жанға шипа іздеймін, тілге керек.
Мәжнүн болып барамын күннен-күнге,
Сау жандардан саяқсып, жүрген ерек.

Жырлар жазам,
Білмеймін не берерін,
Көгерерін білмеймін, тек өлерін.
Күйінішін халқымның
сүйінішін,
Өз үнімен жырласам деген едім.

Кімге дәрі бар сыры қара бастың
Өзім ғана өзіммен жағаластым.
Қапелімде ой айдап,
қиял қуып,
Барсакелмес сапарға араластым.

Барсакелмес сапарға араластым,
Енді артыма бұрылып қарамаспын.
Жырлар жазам, дерімді деп өлемін,
Қарсы алдында тұрсам да дар ағаштың.

ҚАЗАҚСТАН

Жақсы атанды демессің, сүйем десем,
Табынатын тәңірім, нем де – сен.
Адам болып күн кешу қиын маған,
Арқа тұтып, өзіңе сүйенбесем.

Сен менің сүйегім мен қанымдасың,
Жанымдасың, ұятым, арымдасың.
Саған деген махаббат дамылдасын,
Тек сенің топырағыңды жамылғасын.

Өзіңше түсің де ерек,
ісің де ерек,
(Сырым бар саған айтар ішімде көп).
Қомағай көзімді бір тойдыра алмай,
Қорқамын бәрі осының түсім бе деп.

Қазақстан!
Пай, пай, пай!
Ардағым-ай!
Сен менің Шолпанымсың жанған ұдай.
Өзіңде өмір сүрген қандай бақыт,
Өлмейтін махаббатым, арманым-ай!..

МЕНИҢ АНКЕТАМ

Туған жерің?
Ұланымын, Қарасаз деп аталатын ауылдың.
Туған жылың?
1931. Құрдасымын Шәмілдің.
Жынысың кім?
Еркекпін ғой, еркекпін!
Және дағы тәуірмін...

Партияда барсың?
Жоқпын.
Бірақ, коммунистік көзқараспен қараймын.
Шыққан тегің?
Шаруамын.
Бар тірліктен бағалы оны санаймын.
Білімің ше?
Орташа ғой.
Алайда өзім жоғарыға балаймын,
Ана тілің?
Қазақша.
Қысылғанда орысша да, немісше де, тағы бар.
Қайда істедің?
Мынау «Еңбек кітапшамнан» танып ал.
Оқымаған, дипломсыз демесен,
Бір басымнан бар мамандық табылар.

Міндеттісің бе әскерге?
Міндеттімін.
Біздің әлі жас кеуде.
Жауынгердің ұлымын ғой,
Жанын қиған Мәскеуге.

Сөгіс алып көрдің бе?
Ол жағынан періште едім дей алмаймын
Мен мүлде.
Ойлы-қырлы бұл өмірде болады ғой мүлт кету,
Ол өзі бір еншісі ғой ездің әрі ердің де...

Шетелдерде болдың ба?
Болғаным жоқ.
Олар маған тұрған да жоқ қол бұлғап.
Қалсам болды, өлсем болды жайыммен,
Осы отырған орнымда-ақ.

**Мекенжайың?
Мекенжайым – жер менің.
Жерде жүрген ақын деген пендемін.
Қалам, қағаз, уақыт бер тек аздаған,
Мен өмірді жырлау үшін келгемін!**

* * *

**Еш нәрсенің керегі жоқ!
Керегі жоқ, шаршадым!
Басымда ұйып тұрып алды әлемдегі бар сағым.
Өніп-өскен топырағыма апарыңдар,
Тастандар.
Тауларымды,
Қарасуды, Қарасазды ансадым.**

**Енді емделсем,
Туған жердің топырағымен емделем,
Ескек желмен ентігімді
Басқанымды жөн көрем.
Неге керек сән-салтанат, ию-қию, той думан,
Таудың ерке тағысымын, тағысымын.
Мен деген.**

**Тіптен маған керегі жоқ, керегі жоқ еш ненің,
Белгісіз-ақ болсын, мейлі, өткенім де өшкенім.
О, киелі шаңырағым!
Айналайын астанам,
Алдыңда егер айыбым мен күнәм болса,
Кеш менің!**

* * *

Күн жылыған, жер жібіген,
Құстар келген шақтарда,
Төртегі өрген төрт түлікке,
Төл жамырап жатқанда,
Көзімді алмай қарайтынмын егістікке телміріп,
Бірде шалқып,
Бірде жанған, бірде өшкен оттарға.

Естігенде сазға қонған сары ала қаз саңқылын,
Көктем келіп қалыпты-ау деп,
Табатын-ды жан тыным.

Қара нөсер төгіп тұрған қара бұлт ішінен,
Аңғарушы ем айқұш-ұйқыш,
Алмас қылыш жарқылын.

Содан жаз кеп, ен жайлауға – Шалкөдеге көшкенде,
Алдымыздан аңқушы еді Айғайтастан ескен жел.
Туған жерін өмір бақи ұмытпасын деген ғой,
Айналайын Аналарым кіндігімді кескенде.

Содан ба екен, қалам тартсам, жыр тумайды
Мен сеземін, күтіп жатыр,
Күтіп жатыр, тек үнсіз.
Туған жердің топырағын сүйе алмасам мәңгілік,
Онда мені қалды дендер көмусіз де көбінсіз...

ЛАЙСАНДА

Көше лайсан.
Күн тұман.
Ағаш тұр арса-арса.
Мен біреуге ұмтылам,
Біреу мені қарсы алса.

Кең көшенің шетінде,
Жолы міне, жаяудың.
Сол біреуге жетуге,
Енді ғана таяндым.

Терезеде көк перде,
Терезеде көк жарық.
Неде болса өткенге,
Тағы да бір көр барып.

Қоңырауды басқанда,
Біреу ашты есігін.
Пәледен де бас сауға,
Сұрап тұрмын кешірім.

Өмірімде көрмеген,
Есік ашты бір құрбы.
Қойсаңшы бұл өлмеген.
Ескі әдеті құрғырды.

Жастық өтпей тұрмайды,
Қашан оның анты оңған?!
Орамалын бұлғайды,
Ескі таныс балконнан...

ҚУАНЫШ

Керімсал менің кең өлкем,
Жетімін саған мен ертең.
Аймалап мені қарсы алар,
Желпуіш-самал, жел-еркем.
Саялы, салқын көлеңкем.

Бұлғаса жаулық тауларың,
Таранса шашың талдарың,

Тербелсе ойда орманың,
Оранса гүлге жан-жағым,
Одан жоқ басқа арманым.

Жүрегім менің алып ұш,
Барады өртеп сағыныш.
Қайнардың тастай суынан,
Қанғанша, жаным, қанып іш.

Жетімін ертең ауылға,
Ағайын, туған, бауырға.
Туған жер болар құс төсек,
Аспаның – көрпе, жамыл да,
Дамылда, жаным, дамылда,
Бақытты сол бір шағында.

БИБИГҮЛГЕ

Қарлығаш көмей құрбым-ау,
Бір бұрау емес, мың бұрау.
Қай күні, қандай Анадан,
Бағына елдің тудың-ау?!

Ізіттім, әрі келбеттім,
Қасымда жүріп көрмеппін.
Бір кезде, шарлап жер-көкті,
Шарықтап, ұшып сен кеттің.

Өмірің сенің жаз бүгін,
Ойлама өмір аздығын.
Есігер құлақ болса егер,
Есінде жүрер назды үнің.

Естілер сенің осы үнің,
Ашқанда ұрпақ есігін.

Үлдеп жатқан сәбидің,
Тербетер әлі бесігін!

Айналса болар тіліңнен.
Тіліңнен, әрі үніңнен.
Айырма, тәңір, осы үннен,
Айырма Бибігүлімнен!

ОЛ ШАҚТЫ ҚАЙТЕМ...

Көлшікте, біздің іргеде,
Бақаның хоры басталған.
Күнде де айлы түнде де,
Сорғалап нұр аспаннан.

Қоңыр үй.
Тозған.
Қазақы.
Болмайтын онда терезе.
Тозбайтын еді ғажабы,
Шаңырақ, уық, кереге.

(Ол шақты қайтем мақтап құр,
Ши ұстаушы едік есікке.
Жамырап келіп әппақ нұр,
Жармасар еді тесікке.

Сандаған сығыр сәуледен,
Панамыз тұрар жарық боп.
Үміткер болып әрнеден,
Маужыраушы едік қарық боп.

Алансыз, бейкам өсіп ек.
Бақалар хоры тербетіп.
Өмірдің содан көшіне,
Ілесіп кеттік ержетіп...

САЯХАТ

Сал-сал да күндер, сал күндер,
Балалық атты бал күндер.
Барайын баяғы ауылға,
Жоқ кімдер, я бар кімдер.

Барайын бастау, жылғаға,
Қырға да, қызыл құмға да.
Бал күнін қиып кете алмай,
Жүр ме екен ойнап бір бала.

Мынау бір шағын көл еді,
Қыздардың жүрер жері еді.
Біздердің мынау жағамыз,
Қыздырған күнге денені.

Бәрі орнында,
Көгерсін.
Бірі жоқ қыздың, ұлдың да.
Амалың қанша, не дерсің,
Уақыт деген құрғырға.

Не дерсің уақыт құрғырға,
Біреулер кеткен жантайып,
Оралмас мәңгі құрдымға.
Біреулер қалған қартайып.
Аттым аз күн тұрдым да...

БАРЛЫҒЫ ДА СЕНДЕРДІКІ

Сендердікі – өмір, қоғам, заман да,
Сен түзеген қалаң менен далаң да.
Барлығы да мұра болмақ әмәнда,
Болашақ деп аталатын Адамға.

Қабылдандар қазынаны біз берген,
Қиындықты көрмесендер біз көрген.
Бұл өмірде сақтау үшін сендерді,
Бабалардың үйде туып, түзде өлген.

Сендер дағы өздерінше күресіп,
Өздерінше сендер де өмір сүресің.
Болашақты жалғау үшін Болашақ,
Бола жатар сендердің де үлесің.

Барлығы да сендердікі, барлығы –
Табыстаймыз жансыз бенен жандыны.
Армысындар, Ата ұрпақтың тағдыры!
Армысындар, жаңа атқан таң нұры!

ҚАРА ҚАМБА

Әлі менің есімде қара қамба,
Қарның тойып қалатын қарағанда.
Жеткізе алмай тұрса да әр адамға,
Әбіжауһан болатын балаларға.

Шұрқырасып сабақтан тарағанда,
Ішімізді аш тазы жалағанда,
Өкпемізді қолға алып жетуші едік,
Ашық тұрса аңқайып қара қамба.

Жаңа келген мүгедек қамбашы аға,
Бастығынан жарлықты алмаса да,
Қалтамызды арпаға толтыратын,
Қабымызға шелектеп салмаса да.

Қарып тұрған қаңтардың суығында,
Тоюшы едік қайнақ су, қуырымға.

Қосымыз түзелгендей көрінетін,
Қисайып пәс-пәс қалған жығылуға.

Қарық қылмай тұрса да қара нанға,
Қара қамба құт еді балаларға.
Әкеміз тірілгендей қуанушы ек,
Аузы ашылып тұрса егер қара қамба.

ТОКАРЬДІҢ СОҢҒЫ СӨЗІ

Төсектес көрші,
Ғажайып жанды көрдім мен,
Қатыгез сырқат қос жанарын да сөндірген.
Жауынгер жорық басталыпты да Шығыстан,
Аяқталыпты Батыста жатқан Берлиннен.

Қиналып жатыр,
Өмірді қиып кете алмай,
Көрік кеудесі көтеріледі от алмай!
Бір түйір ет жоқ.
Аяқ пен қолы сом сүйек,
Станогында өзі өндеген металдай.

«Қаншама металл қолымнан өтті, баптадым,
Ағыздым нелер ақ болаттың да ақ қанын.
Мінеки, енді ажалдың сұп-сұр токарі
Қарашы, – дейді, –
Мені кеп жонып жатқанын».

Бір жұтым сусын – бір тәулік бойғы қорегі.
Ауа жетпейді-ау кеудесін сипай береді.
Демі таусылып, әлсіреп бара жатқанда,
Сыбырлап эзер ғазиз жан былай деп еді:

«Кім ұрлап кетті, кім ұрлап кетті ауамды?»
... Бардым да жұмдым ашылып қалған жанарды.
Мен де айтып тұрмын ел беріп кеткен сауалды,
Кім алып кетті, жаңағы тірі Адамды?!.

* * *

Қай күні менің
Тәмамдалады дастаным?
Бітпесе екен,
Жаңадан ғана бастадым.
Биіктей берсін, биіктей берсін,
Өкінбен,
Мұнартып тұрған шыңдарым менен асқарым.

Сапарға сапар,
Жалғана берсе екен деп,
Жалынам күнде,
Жазмышқа тағзым етем көп.
Адасу болар,
Таласу болар өмірде,
Жүрсем болғаны Ата жерімді мекендеп.

Атақ-даңқтың
Керегі маған шамалы.
Қалады досым,
Қалады, бәрі қалады...
Қай күні менің тәмамдалады дастаным?
Уақыт өтіп,
Уақыт өтіп барады.

Өлімнен қорқам,
Кете жаздаймын жынданып.
Өмір бар жерде
Өлім деген бір жүр қауіп.
Ажалды қойшы,
Байқатпай соғар ұрланып,
Алдына оның жүрміз ғой күнде мың барып.

Өлімнен өткен ақиқат сірә болған ба?
Тағына келіп қонғанда.
Жалтартпас соты болғанда,
Жазалаушы да,
Жолай алмайды ол маңға,
Жақтаушы тіптен жолай алмайды,
Ол маңға.

Үкімі оның арыздануға жатпайды,
Мәңгі құлпыда,
Мәңгілік мөрін сақтайды.
Дәуірлердің де, ғасырлардың да – бәрінің,
Ақиқат-өлім белінен бір-ақ аттайды.

Ажалды қойшы, алдына оның мың барып,
Мың кетіп жүрміз сұранып, кейде ұрланып.
Өлімнен қорқам, кезегі бір күн келер деп,
Асықпай, саспай,
Алдымды менің тұр бағып...

ЖҮРЕК АРЫЗЫ

Оу, ием менің.
Өзіңнен бұрын жаралғам.
Алдымен – менмін,

Сонан соң – сенсің жаралған.
Басың мен миың, ақылың, есің, қимылың,
Аяқ пен қолың –
Барлығы менен нәр алған.

Балғын шағында, өмірге жаңа аттанған,
Бағыңа бастар адамдық жолға ап барғам.

Кезім де болды қайғырған, әрі шаттанған,
Кезің де болды, қайтейін, маған дақ салған.

Келеді сенің кей-кейде мені мұз еткің,
Бәріне көндім,
Қателігінді түзеттім.
Төсек тартқызып, төнгенде қатер басыңа,
Айнымай соқтым, аялап сені күзеттім.

Жалындым саған жақыны бол деп баршаның,
Жан-ием, сенің жақсылығыңды аңсадым,
Өткіздім сені қаншама қауіп-қатерден
Ал енді, маған, демалыс берші, шаршадым!..

...Қақың жоқ сенің демалуға да, соқпауға,
Қарсы барамыз оқтарға, әлі оттарға.
Қақым жоқ менің демалыс саған беруге,
Қақың жоқ сенің қалдырып мені тоқтауға!!!

АРМАН ҚУЫП...

Айтпашы,
Айтпасаң да білем, білем,
Білемін де күлемін, реңжімен.
Әзірге көзім де ашық, көңілім де ашық,
Жыланды ажыратам жылы өңіден.

Мүмкін, қақың бар шығар мақтануға,
Алайда, асып-тасып, ақтарылма.
Кімдер болып, ал кімдер болмай жатыр,
Аумалы да төкпелі шақта мына.

Бақытты бол, жұлдызың жанған шығар,
Кез емес қой, бірақ та арман тынар.
Бір арманның беліне мінгеніңмен,
Бір арманың бұлаңдап алдан шығар.

Адам, сірә, бақытын місе еткен бе,
Армандайық, армансыз кісі өткен бе.
Байламы жоқ бақытқа құлдық ұрмай,
Не жетсін арман қуып, іс еткенге.

Көңілімізді бақытпен алдандырып,
Арман қуып келеміз, арман қуып.
Арман барда, арманға тоқтау бар ма?
Жан бар ма екен арманға салған құрық?!

АУЛЫҢА БІР КЕЛГЕНДЕ...

Ойың, қырың, Отаның түрленгенде,
Жан-жағынды жақұттай гүл көмгенде,
Жар салмайсың, неге сен қарсы алмайсың?!
Анда-санда аулыңа бір келгенде.

Сыймай кетем кей-кейде жер-көкке мен,
Сені іздеймін сонда мен,
Сен деп келем.
Бір емделсем сақайып қаламын ғой,
Екеумізге белгілі ермекпенен.

Сеніменен, ардақтым, жүздескенде,
Өткен шақты өмірден іздескенде,

Көкейімнен кетпейді бір ой менің,
Түзде туып, не жетсін түзде өскенге,

Тіршілікпен тіресіп жүргенде сен,
Көншімейді көңілім бір көрмесем.
Бар өмірім болады босқа өткендей,
Анда-санда аулыңа бір келмесем.

Сауығып қалар ма екен сарсаң жаным,
Сейліп бойымдағы бар салмағым.
Аулыңа анда-санда бір келгенде,
Алдымнан жар сал, жаным, қарсы ал, жаным.

ФЕВРАЛЬ ТҮНІ

Сырт лайсаң,
Бірде жаңбыр, бірде қар.
Кез болған ба,
Жаңбыр мен қар бірге ағар?!
Мен отырмын, күткендеймін алыстан,
Бір белгісіз адрестен бір хабар.

Мен отырмын,
Түрткен ойдан түк те өнбей.
Ағаштар да бір нәрсені күткендей.
Көшелер де, көрші үйлер де тым-тырыс,
Бар дүние ішке сырын бүккендей.

Жалғызаяқ бағаналар тұрды тік,
Бүкіл дүние бір нәрсені тұр күтіп.
Түртіп қалсам, телеграф сымдарын
Азан салып кетер мен екен тіл бітіп!

Құлақшынын түріп таулар-алыптар.
Аквариумда тың тыңдайды балықтар.

Тынып қалған, бадырайып көздері,
Көшедегі қызыл-жасыл жарықтар.

Естілмейді трамвайлар салдыры.
Сырт лайсаң.
Қар аралас жаңбыры.
Дүниені дір еткізбей бағып тұр,
Әлдеқайда,
Әлдекімнің жарлығы...

* * *

Қилы тағдар қарсы алдымда тұрғанда.
Мен шорқақпын махаббатты жырлауға.
Өленде емес,
Өмірімде, ат ізін,
Амал қанша, салғамын жоқ бұл маңға.

Он сегізге, жиырмаға толғанда,
Отау тігіп, ойнағам жоқ ол маңда.
Шын махаббат көрмедім мен.
Болғанда,
Даяр едім Отанымдай қорғауға.

Махаббатым өзімде деп ескерткем,
Кез болған жоқ құлай сүйіп, ес кеткен.
Кім біледі, сырт айналып кетті ме?!
Босана алмай жүргенімде бөстектен.

Қапелімде арты – өкініш, алды – мұн.
Қаламаймын махаббаттың қалдығын.
Содан болар...
Содан болар кім білсін,
Махаббатқа шорқақ менің жан-жырым.

Махаббатқа шорқақ менің өлеңім,
Телісем де тели алмай келемін.
Неге керек өзімді-өзім демеуім,
Кімге керек сені сүйем дегенім?!

СЫР

Күрсініп көкірегім, жылайды ішім,
Өсем бе, өшемін бе құдай білсін.
Қанды дағын жүректің қалдырайын,
Қаласа біреу-міреу сұрай жүрсін.

Көрсін де жүрегімнің аққан қанын,
Ақ қағазда жол-жол боп жатқан дағын,
Байқап бір қарасын да, іздегендер,
Жаудырсын мақтауларын, даттауларын.

Еркелеп мен өмірді кешіп жүрем,
Шаттығым, мұңым да бар,
Несін бүгем.
Кей-кейде сүріндім де, түнілдім де,
Алайда, жоғалтпадым есімді мен.

Жакпадым жауыздықпен аққа қара,
Жатсынып жапқаным жоқ жатқа нала.
Гаваньға құлап түскен ақ шағала –
Жырымды тірілтем деп әурелендім,
Мастанбай ақын деген атқа ғана.

О, Муза!
Тағдырыма иемісің?!
Күрсініп көкірегім, күйеді ішім.
Мен сені жанартам деп келгенім жоқ,
Сен мені жаралғансың сүйеу үшін.

КӨКТЕМДЕ

Мына келген көктем бе?!
Сүйісуде кептерлер.
Көз ұшында, көк белде,
Түйісуде көк пен жер.

Тулап, тасыр арналар,
Нөсер құйып кеткесін.
Қыздырынып тау қалар,
Жалаңаштап көк төсін.

Тау бөктерлеп биледі,
Тамашалап ақ сағым.
Бөктер жақтың үйлері –
Сарайындай патшаның.

Қызыл-жасыл, сары ала,
Аспа көпір-шұғыла.
Екі жағын қадаған,
Екі таудың шыңына.

Аспан асты, жер үсті,
Ойхой, неткен көкпенбек!
Кеңейтті ғой өрісті,
Көктен күткен көктем кеп.

Мініп алып құр атқа,
Жігіт-көктем шертіп тұр.
Бір келіншек шуақта,
Есінейді елтіп құр...

ҚАЙРАН, ҚАРАСАЗЫМ-АЙ!

Тамаша еді жазғы орман:
Құстар сайрап, мәз болған.
Көлшіктерде, суларда,
Үйрек ұшып, қаз қонған.

Шыбын-шіркей қаға ма,
Шоршып судан ақ шабақ?!
Таз тырна отыр жағада,
Сыңар аяқ, ақ кабақ.

Елік ертіп лағын,
Еңкейеді суатқа.
Елендетіп құлағын,
Тыншымайды бірақ та.

Көкқұтандар көлбендеп,
Көтеріле алмайды.
Жалғыз-жалғыз ербеңдеп,
Көк қояндар заулайды.

Мұздай суын атқылап,
Ақбастаулар қайнаған.
Тана-торпақ шапқылап,
Оқыралап, ойнаған.

..Тамаша еді жазғы орман:
Тамашалап, мәз болғам,
Қайран, Қарасазым-ай!
Үйрек ұшып, қаз қонған!..

АРЫЗ ЖАЗЫП КЕТЕЙІН...

Бүгін менің туған күнім.

Ой, бәле-ай!

Мына адамдар неге жатыр тойламай?!

Банкет жасап берер едім өзім-ақ,

Тәңірдің бір жарытпай-ақ қойғаны-ай.

Мына дүние неге жатыр үндемей?!

Алаулатып тойдың шоғын үрлемей.

Кұшақ-кұшақ гүл шоқтарын лақтырып,

– Мынау – шапан,

– Мынау – атың, мін! – демей?!

Мына жұртқа жақпады ма әлде нем?

Бекер өмір сүргемін бе, әлде мен?

Халқым,

Сенің қасиетінді білем деп,

Босқа өмірім өтті ме екен әуремен?!

Айтамын деп қуанышын, мұңыңды,

Басқа арнаға бұрдым ба әлде жырымды?!

Мен, бәрібір, өзінменен бір болам,

Өзегіне тепсеңдағы ұлыңды.

...Тойланбаса тойланбасын,

Не етейін.

Той көрмей-ақ, сый көрмей-ақ өтейін.

Қаламымды берші маған, бәйбіше,

Болашаққа арыз жазып кетейін...

* * *

Ей, Бауырым!

Неге сонша сарғайдың?

Қапалансам, менің дағы бар қайғым.

Мен жұртыма мұңымды емес,
Жырымды,
Қуанышым-шаттығымды арнаймын.

Қайғы-мұңы неге керек бір бастың,
Елім барда, есеңгіреп тұрмаспын.
Күндер маған көлеңкесін түсірсе,
Халқыма кеп, сырымды айтып, мұңдастым.

Қайтер дейсің қара бастың толғағы,
Өтер-кетер,
Шаруа ғой қолдағы.
Абдырасаң, арқа тірер айбының,
Асқар тауың күрсінбесе болғаны.

Ей, Бауырым!
Неге сонша мұңайдың?
Мен мұңайсам, сенен бетер жылаймын.
Көп ойланып, аз күрсінген халқыма,
Қараймын да,
Қайраттанам, шыдаймын.

Ерікті елміз, бүлінбеген қорғаны,
(Бәрімізге белгілі ғой ол жағы.)
Қайтер дейсің қара бастың толғағы,
Тек жұртымыз күрсінбесе болғаны.

НЕСІНЕ ӨМІР СҮРГЕНСІҢ

«Сұраушының сүйген асын кім берер»
Барға – ырза,
Жоққа – сабыр, күн көрер.
Өкінемін, өшігемін несіне,
Тірі жүрсем, маған кезек бір келер.

Осылай деп ойламаған басында,
Мәз болыппын біреу шашқан шашуға.
Қашан көрем, көрмегенді жасымда?!
Өмір деген осы екен-ау расында.

Тіршілікте не жетеді көргенге,
Тек өмірім өтпесе екен шерменде.
Не жыны бар?
Бақыт мені көргенде,
Кетеді үркіп, енді жете бергенде.

Түсінбеймін не пәлемнің барлығын,
Қайран басым, қаңғыдың-ау, қаңғыдың!
Менің де бір болар шағым болды ғой,
Қайда әкетіп барасың сен, тағдырым?!

«Сұраушының сүйген асын кім берсін»,
Барға – ырза,
Жоққа – сабыр, күн көрсін.
...Ей, бауырым!
Өз дәрежең болмаса,
Бұл жалғанда несіне өмір сүргенсің!?

ТҮЙСІК

Киген киім, асқа ырза күндегі ішкен,
Жалықтым-ау, осы бір күн көрістен.
Үмітім де үзіліп бара жатыр,
Мына құрғыр мандымай жүрген істен,

Не боп барам осы мен күннен-күнге?!
Тіршіліктің мәнісі күн көру ме?!
Ұйықтап кетсем маужырап, қайтер едім,
Мандыта алмай ештеңе жүргенімде?!

Өмір өтіп барады ертеңменен,
Қайтем оны?!
Жанбаған, өртенбеген.
Өзімнен-өзім бүгін жеркенемін,
Өмірде еш нәрседен жеркенбеп ем.

Қараймын жеткеніме, өткеніме,
Өмірім осылайша кеткені ме?!
Алдыма ақ қағазды жайып қойып,
Пышырап құры отырмын текке, міне.

Жырым да., сырым менің кімге керек?
Болмады күткенімнен бір де дерек.
Жан таппай, жарық іздеп түнге қарай,
Мен дағы отқа түскен бір көбелек...

АТТАНҒАНДА

Қош!
Деп қанат қағады құстар маған.
Қош!
Деп мені құшақтап, құшқан далам.
Аманаттап біреуге жатыр мені:
– Аманат, – деп, – ұямнан ұшқан балам.

Гүлдердағы қоштасып, қиылып құр,
Қош айтады талдар да иіліп бір.
Неге бәрі қоштасты меніменен,
Қандай тағдыр алдымда бұйырып тұр?!

Неге көлдер қоштасып, шайқалады?!
Қош, қош деген жаңғырық қайталады.
Салбыраған таулардың қабағынан
Бір кейістік, білмеймін, байқалады.

Барлығы да қоштасып ерікті алар,
(Қойшы, бәрі әншейін желік болар...)
Телеграф сымдары ызындайды,
Жатқандайын суық бір беріп хабар.

Қарсы алдымнан қара жол қарсы ағады,
Бүкіл өлке қоштасып жар салады.
Аттанып кетіп барам әлдеқайда,
Қандай тағдыр, білмеймін,
Қарсы алады?!

КҮН ҰЯЛАП...

Күн – көзіне ұялап көк көлдердін,
Тамшысында дихандар төккен тердін.
Бар тіршілік бойына қан жіберіп,
Өз міндетін қалтқысыз өткерген күн.

Күн көзінен төгіліп, тамған нұрдан,
Бүкіл тірлік оянып, арман қуған.
Күннің шипа шуағы сипап өтсе,
Кәрі еменді, қуарған, жандандырған.

Көктемде қарсы алып шуақ күнді,
Көк пен жерге керемет қуат кірді.
Жасыл шапан жамылып мауытыдан,
Ескі тонын ер өлкем лақтырды.

Оятуда барлығын күн шуағы,
Ойға түсті, қыр асты, тыншымады.
Күзден бергі ұйықтаған көк егіннің,
Кіп-кішкентай құлағын шымшылады.

Шағылысып бастаудың тұнығымен,
Бірде ойнайды құлынның тұлымымен.
Жасантқалы жайлауды бара жатыр,
Бірде ілесіп жылқышы құрығымен.

ХАЛ МҮШКІЛ, ҚАЛҚАМ

Керемет кезде тусак та,
Керемет шақта тұрсақ та,
Білдірмей іштен тынсақ та,
Біздің хал мүшкіл бұл шақта.

Зауық жоқ сауық-сайранға,
Қона алмай жүрміз жайлауға.
Бәйгені бермес көк қасқа,
Бұл күні, қалқам, байлауда.

Ой менен қырға ап қашқан,
Шоқ шайнап жүріп, от басқан,
Бәйгені бермес көк қасқа,
Бізбенен бүгін қоштасқан.

Өткізген күндер дүрмекпен,
Өткен шақтармен бір кеткен.
Не таптық арзан құрметтен?
Арзан сауықты гулеткен.

Хал мүшкіл, қалқам, бұл шақта.
Өткенге мойын бұрсақ та,
Барсақ деп айла қылсақ та,
Жеткізбес енді қусақ та...

СӘЛЕМДЕМЕ

Менен сәлем айтқайсың сұрағанға,
Сұрағайсың, үй-іші дін аман ба.
Өмір кешіп жатыр де ол да өзінше,
Тірлік керек, әрине, тірі адамға.

Дегейсің болмашыға қамығып жүр.
Болмаса, барлығы да табылып жүр.
Құлын-тайдай тең өскен құрбыларың,
Дегейсің сағынып жүр, сағынып жүр.

Айтқайсың жағдайымды өзің көрген,
Аман де әзірге тек көз ілгеннен.
Күйзеліп күндіз-түні тыным алмай,
Күресіп жатыр дегін сезімдермен,

Сыртын беріп достары кеткеніне,
Өкінбейді дегейсің өткеніне.
Табыс етіп бар сырын жіберді де,
Көзден ұшқан көңілдің кептеріне.

Армандайды дегейсің, қиялдайды,
Қайда барса, бір басы сыя алмайды.
Сендер оны ұмытып кетсеңдер де,
Дегейсің, сендерді ол қия алмайды.

ӘУЛИЕ

Сілелеп, құртып мұршаны,
Саят қып тауда жүргенде.
Сая ғып қалың шыршаны,
Кетіппін ұйықтап бір демде.

Оянсам бірде әлденіп,
Жамбастан көктің сызы өтіп.
Аққудай аппақ шал келіп,
Тұр екен мені күзетіп.

Көзіме сенбей таңданам,
Өңім бе, әлде түсім бе?!
Қайдан жүр мына шал-бабам?!
Иесіз таудың ішінде.

Сәлем де бере алмадым,
Өзінше сөйлеп тұр бабам.
Қылығын айтып жандардың,
Байлығын таудың ұрлаған.

– Сен дағы қару қолға алдың,
– Атарсың таудың киігін...
– Бірақ та, байғұс орманның,
– Басарсың қайтіп күйігін?!

Ормансыз тауың жетімек,
Не керек тақыр өркеші.
Барады балам, сетінеп,
Орманның жасыл көрпесі.

Киіктер безген бұл жерден,
Іздеме, балам, таппайсың...
Асқасын мынау бір дөңнен,
Үйге кеп дәм-тұз татқайсың.

Көлеңке маған түсірген,
Көк шырша сергіп таранды.
Әулие дедім ішінен,
Бел асып кеткен бабамды...

* * *

Алдыңда құлдық ұрып, ақталмаймын,
Астында аяғыңның тапталмаймын.
Біраз күні сені есімнен шығарды рас,
Жаныма батқан дертім, батқан қайғым.

Не күйде жүргенімді көресің бе?
Мен сөніп баратырмын, сенесің бе?
Қай майданнан оралған жауынгермін,
Жарадан сау-тамтық жоқ денесінде.

Басымды бұлт алған бүгінде сен.
Жүрекке ине қадап, бүлінбе сен!
Әлсіреп, эзер жанған шырақпын мен,
Сөнемін де қаламын бір үрлесей...

* * *

Не деген керемет күн!
Жаныңа бәрі даяр не керектің:
Көрінеді гүлдердің бүр жарғаны,
Естіледі ұшқаны көбелектің.
Не деген керемет күн!

Естіледі балара нәр сорғаны,
Бармақтай балапан құс ән салғаны.
Бәрін де кеудесіне қондырып ап,
Дала бір рақатта,
Дел-сал жаны.

Таулардың самал ессе балағынан,
Гүлдер тұр үзілердей сабағынан.
Шартарапта шауып жүр нұр мен шуақ
Шашырап күннің алтын табағынан.

Сусындап көк аспанның шанағынан,
Шарықтап шыңырауда ана-қыран;
Ару-жер өз дидарын қарап жатыр,
Мөп-мөлдір, тынық көктің жанарынан.

Не деген керемет күн!
Кейпіне елітесің төңіректің.
Қаласа мына жатқан сәби-дүние,
Келеді өміріңді бере кеткің...

ТҰНЖЫРАҒАН ОЯУ БАҚ

Жапырақтар түсіп жатыр,
Түсіп жатыр...
Неліктен?!
Айрылып бара жатыр ағаш біткен көріктен.
Көргенсіз де,
Жүгенсіз де,
Күздің бұзық бораны,
Бала-бақтың, дала-қарттын,
Шашын түтіп желіккен,

Жапырақтар ұшып жатыр,
Түсіп жатыр,
Аяулы-ақ...
Емін-еркін тапап келем,
Кешіп келем жаяулап.
Сидам-сидам бұтақтары.
Жебесіндей садақтың,
Мені көздеп тұр ма деймін,
Тұнжыраған ояу-бақ...

ҰЯМ МЕНІҢ

Біздің үй болатұғын осы арада,
Жататын бұлақ ағып босағада.
Орны да өшейін деп қалыпты ғой,
Өтіпті көп уақыт...
Тоса ма алда.

Қазына болмаса да қамбасында,
Қарық боп отыратын нанға, суға.
Түтіні кернейінен түзу шығып,
Жалғыз үй жарбиятын жар басында.

Ескермей тіршіліктің жарақатын,
Сонда да күн шығатын, таң ататын.
Бар сыйын табиғаттың өзі берген,
Біздің үй керегіне жарататын.

Қара орныңнан айналдым, ұям менің,
Күмістен мүсінінді құяр ма едім.
...Әлдеқалай аспаннан құлап түсем,
Аядай босағанды кияр ма едің?..

ТАУ – БІР АҢЫЗ

Тау – бір аңыз,
Тау – дастан.
Таусылмаған әу бастан.
Токтап қалған керуен,
Бір-бірімен жалғасқан.

Жетер жерге жеткенде,
Керуенші кеткенде.
Шығыс пен Батысты,
Жалғастырып шөккен бе?

Бұлттан бұйда тағынып,
Көктен көрпе жамылып.
Таулар жатыр аңырып,
Сапарларын сағынып.

Жетер жерге жеткесін,
Мәңгілікке шөккесін!
Оятпандар, байқандар!
Таулар тұрып кетпесін.

Тау – бір аңыз,
Тау – дастан.
Таусылмаған әу бастан.
Ана – Жердің төсіне,
Алып сәби жармасқан.

ӘКЕЛЕР

Онда мен бесіктемін,
Есейіп, ес кіргенде есіткемін.
Түгін тартса, май шыққан даламызға,
Құнарсыз-ақ құлпырып өсіпті егін.

Жер жыртып тіс ағашпен, өгізбенен,
Әкелер даламыздан жем іздеген.
Қамқор боп қара қазан, сарбалаға,
Әйтеуір, қарнымыз аш дегізбеген.

Әлдеқайдан бұлақтың суын бұрып,
Көк егін өсіріпті жұлындырып.
Алған дәнін алдымен ортаға сап,
Отырыпты жайсаңдар тыным қылып.

Бар тапқанын тиеп ап арбасына,
Елінің құяды екен қамбасына.

Сондадағы жетерлік қалады екен,
Қадақтап өлшегенде жан басына.

Жер жырттып тіс ағашпен, өгізбенен,
Әкелер даламыздан жем іздеген.
... Ұрпағы вертолетке мініп бүгін,
Жем іздеген даладан кен іздеген.

АБЫСЫНДАР

Бірінің жары өлген де
Бірінің жары хабарсыз.
Сұрапыл басқа төнгенде,
Кетіпті қара қағазсыз.

(Ажалға берген шығыны)
Бір аяқ, бір қол жоғалған.
Кеудеде тірі шыбыны,
Бірінің жары оралған.

Жалғанда тірлік, тұрмысын,
Бірінің жары дін аман.
Көргенде жесір құрбысын,
Жесірден бетер жылаған.

Бірінің сыры біріне,
Белгілі, бәрі тым қанық.
Өткізген жастық күніне,
Күніне қайтар бір барып.

Сырларын бүгіп ішіне,
Сыр мінез, тату абысын,
Сездірмей тірі кісіге,
Сақтап жүр әйел намысын...

КӨШЕДЕ

Мен жолымды берейін, өт, қарағым,
Несін күттің, несіне көп қарадың?
Анасының бергенін саған берген.
Аруағынан айналдым текті Ананың!

Жалған-ай!
Жарасымды-ау ізет деген!
Иілген біз өтпенен, сіз өтпенен.
Қасиетін халқының сыйламайды,
Атасының дәстүрін күзетпеген.

Десек те, жаңа өмір, жаңа заман,
Жақсы ғой бірін-бірі бағалаған.
Түйсіксіз тайлақтардан сақта, құдай,
Тайрандап алды-артына қарамаған.

Қарағым, ата-бабаң момын халық,
Өтіпті бір-бірінің жолын бағып.
Өсиетін бабаңның орындай сал,
Одан ешкім кетпейді тоныңды алып.

Мен жолымды берейін, өт, қарағым,
Несін күттің, несіне көп қарадың?!
Қор болмассың құлыны текті Ананың,
Жолын алсаң, өзіңдей текті ағаның!..

* * *

Аттандырып тым тәтті сәттерімді,
Мен аяқтап келемін дәптерімді.
Сәттерімді айттым ба, әттеңімді,
Әйтеуір жуып алдым пәк көңілді,

Анда-санда аударып парақтарын,
Күн батқанын білмедім, таң атқанын,
Бетіне ақ дастарқан тамып кетті,
Тулаған бойымдағы шарап-қаным!

Жырым, сырым – екеуі егіздерім,
Екеуін екі бөлек емізбедім.
Жатсам-тұрсам мұн шағып дәптеріме,
Жабырқаған жаныма ем іздедім.

Таптым ба оны, білмеймін, таппадым ба,
Халім келмей жажыған шақтарымда!
Жан-жырым жанға шипа болғаны рас,
Әлсіреп, сөніп бара жатқанымда...

МЕНИҢ МАҚСАТЫМ

Мен жырлаймын,
Сырласамын.
Сыры бар замандаспен мұндасамын.
Асыққан уақытпен,
Адымымды,
Абайлап, анда-санда бір басамын.

Көгендеп жыр қосағын,
Келмейді жыр жасағым.
Бөгендеп бетонменен қоя алмаймын.
Өзінше емін-еркін туласа ағын.

Ғайыптан пайда болған сайтандайын,
Жыр туса, қайтармаймын.
Улатып май тандайын,
Ащы тіл ақиқатын айтар дәйім.

Жанынан жалындаған өрт кетпеген,
Жалықпай өзімді-өзім зерттеп келем.
О, жүрегім!
Орныңнан қобалжыма,
Жарамсақ жалғандыққа беттетпеген!

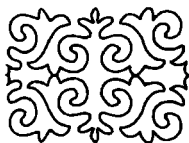
Тіптен де мен емес-ті,
«Мен» дегенім.
Сендірмеймін,
Сенбендер сенбегенің.
Басқаның жаны-сырын ұғу үшін,
Өзімді зерттегенді жөн көремін.

Мендегі бар,
Сенде бар, онда да бар.
Демек, менің,
«Менім» де сонда қалар...
Өз жаныңды алдымен жайып таста.
Жақсылықтың көкесі сонда болар

Не шығады бәрін де сүйем деуден?
Бәрі де сүйемін деп, иемденген.
Бәрін де мен де сүйем,
Айтпан бірақ,
Отырып оңашада күйер кеудем...

Күйер кеудем...
Сондықтан күйінемін.
Жасырман, жырым да сол жиі менің,
Жыр жазу, кім біледі, ермек шығар?!
Ақын болу –
Неғылған қиын едің!!!

**Бабамның көзімісің?!
Данамның сөзімісің?!
Жаралған сезім үшін
Мазасыз жүрегімнің өзімісің?!
Домбырам,
Қоңыр қазым, аққуымсың!
Арманым, мұңым, сырым, шаттығымсың!**

КӨРЕТІН КҮНІМ АЛДЫМДА

ЖҮРЕК НЕГЕ ЗАТ БОЛЫП ЖАРАЛМАҒАН?!

Қарғам менің!
Қарғам менің!
Аласарып барады арман көгім.
Жалған десе, дүние жалған ба едің?!
Жараланған көңілім дал-дал менің.

Қауырсын ең үзілген қанатымнан,
Жанарымнан шуақ ең таратылған.
Қара басқа орнатып қара тұман,
Қайғым болдың ойымда дара тұрған.

Күйзел жан, күңірен жан, күнә басып,
Айығар сәтің сенің, сірә, қашық.
Жабығып жарығында бұл жалғанның,
Бір түйір қаным менің жүр адасып...

Мен жүрмін бақыт қуып, даңқ қуып,
Сайрандаған боламын сауық құрып.
Кінәсі жоқ қарғамды жабықтырып,
Жолай алмай құрыдым танып тұрып...

Қарғам, сені жайым жоқ кем көретін,
Бимағұлым тағдырың сен көретін.
Зат боп неге жүрегім жаралмаған?!
Қарғаларым, сендерге тең бөлетін...

ӨТЕЛЕР МЕ?

Аңсамаймын,
Алмаймын көп өмірді!
Білемін көп өмірден көрерімді.
Аларымды алған соң ақысына,
Беріп кетсем болғаны берерімді.

Мынау аспан,
Мынау жер мекеніме,
Есеп берер күн туар кетерімде,
Тоқсан жасап, жүз жасап неғыламын,
Не беремін жүз жылдың өтеуіне.

Өтелер ме, жылуы жарық күннің?
Төленер ме қызығы мамық түннің?
Жүз жыл емес, бір жылдың өтеуі жоқ,
Ылаж құрып, мінеки, налып тұрмын...
Неғып тудың, Анам-ай, неғып тудың?
Күндерімді күйбеңмен жалықтырдым.

Аңсамаймын,
Алмаймын көп өмірді!
Көріп жүрмін онсыз да көрерімді...
Күндер батып, таңдарым атқан сайын,
Күдіктенем біле алмай не дерімді.

ҰЯТ БОЛДЫ-АУ

Сен де кеттің,
Мен де кеттім,
Ол да кетті ауылдан.
Осынымыз ұят болды-ау, ұят болды-ау қауымнан!
Ұят болды-ау,

Ұят болды-ау,
Ұят болды-ау, бауырлар!

Момын жұрттың арқа сүйер,
Азаматы біз едік.
Тұлпарлардан, тұғырлардан,
Қалған бір-бір із едік.
Біз де кеттік,
Басқа жаққа бетімізді түзедік.

...Естимісін, құлақ түрші,
Қырдан ескен самалға.
Сәлем айтып жатыр ауыл,
Саған, оған, маған да.
Телеграф сымы тұрған
Сүйеніп ап бағанға.

Көремісін,
Заңғар таулар жаулықтарын бұлғайды,
Шақырады ақбас шалдар,
Сыбызғы етіп қурайды.
Еске салып қайтқан құстар
Елдің жырын жырлайды.

Күте-күте,
Көзі талып,
Күн сарғайып батқандай.
Күте-күте,
Жұлдыздардың жанары да аққандай,
Зират екеш зираттар да,
Бізді жоқтап жатқандай...

Момын елдің,
Арқа сүйер,
Азаматы біз едік,

Жеке-жеке бақыт іздеп,
Жеке өмір түзедік.
Жетер енді!..
Туған жердің топырағына тізе бүк!

БАБАЛАРЫМ, РАҚМЕТ СЕНДЕРГЕ

Бабаларым,
Рақмет сендерге!
Балаларым болмасын деп көр кеуде,
Қобызыңмен қосып ән мен тіл бердің,
Өмірге мен мылқау болып енгенде.
Бабаларым,
Рақмет сендерге!

Жыраулардың жазбай кеткен жырларын,
Арулардың ашпай кеткен сырларын.
Қорқытыңның қорқынышты мұң-зарын,
Қобызыңның шанағынан тыңдадым.

Құлазыған сенің құла түздерің,
Не білмеген, не көрмеген ізгі елім.
Жазылмаған тарихымның жолдарын,
Ауызекі аңызыңнан іздедім.

Мен білмеймін.
Басына әлде орнап бақ,
Шаһар салып, жасадың ба жаннат бақ.
...Әлдеқалай тасқа түскен таңбаны,
Табынамын тарихындай ардақтап.

Сыр ашпайды сенің құла түздерің,
Сыр ашпайды тау-тастағы іздерің.
Сенің бүкіл болмысыңның тағдырын,
Домбыраңның пернесінен іздедім.

Іздедім де сәттерімде түнілген,
Тастап кеткен аңызыңа жүгінем.
Жүгінем де қайта туғам, тірілгем:
Тарихымды жазудамын бүгін мен,
Бабаларым, сенің Ана тіліңмен!

...Менің мына қайта туған күнімде,
Сөйле, оркестр, дүрілде бір, дүрілде!
Сөйле, Моцарт, менің Ана тілімде,
Сөйле, Данте, менің Ана тілімде.

ҚЫРҚА БАР

Қырқа бар Алматының шығысында,
Жатыр сонда жақының, туысың да.
Бұл галамды місе етпес қайран жүрек,
Қайтіп жатыр аядай қуысында?!

Өмірді кереметтей жыр қылсақ та,
Кейімеске дауаң жоқ бұл бір шақта.
Біраз күн алдандырып, ауыстырар,
Адамды бір құрсақтан бір құрсаққа.

Қырқа бар Алатаудың бауырында,
Сонда жатыр жолдасың, бауырың да.
Апыр-ай, келем бе деп тағы мұнда,
Жөнелер қаның тасып тамырыңда.

Еріксіз Алматының қырына бұл,
Келмесіне болмайды жылына бір.
Келмесіне қоймайды.
Кеткендердің
бірі – әкен, бірі – шешен, бірі – бауыр.

Бәрі жатыр – сырласың, құрдасың да,
Құдай-ау, құрту үшін туғасың ба?!
Қуанар ем, осы бір қу қырқаға,
Бір-ақ рет оралсам бір ғасырда.

ЖҮРЕК ДЕМІН АЛҒАНДА

Сандалғаны-ай санамның сан бөлініп,
Тамырымда тулайды қан желігіп.
Бара жатыр көлшіктер көлге айналып,
Бара жатыр төбелер тау көрініп.

Құмды құшқан қу тақыр баққа айналып,
Суық ана күйдірген оттай қарып,
Әлсіз жүрек әл жиып алатындай,
Арагідік лып етіп, тоқтай қалып.

Тас көшеге табанмен сына қағып,
Қайда асығып барады мына халық?!
Абыр-сабыр ағылған адамдарға,
Айғай салғым келеді тұра қалып.

Көшелер де теңселіп баратқандай,
Машиналар шоршиды шабақтардай.
Бәрі қалқып барады сағым болып,
Барлығын да сағымнан жаратқандай.

Сағымменен сағым боп, еріп барам,
Көңіл сұрар пенде жоқ келіп маған.
Анда-санда көзімді бір ашқанда,
Алатаудың ақ басын көріп қалам...

Анау – аспан, мынау – бақ,
Аспанда бұлт, бақ жайдау.
Мамық ұшты қылаулап,
Қыста келіп қалған-ау.

Аспан жердің арасын.
Дәрігер - қыс алуда.
Табиғаттың жарасын,
Ақ дәкемен таңуда.

Тандырып ап маңдайын,
Тағы көйлек сұрап жүр.
Бақты кезіп, тал-қайың,
Жалаң аяқ жылап жүр.

Қу бұтағын құшақтап,
Түксиді кәрі емен.
...Қыс – тазалық, қыс – аппақ,
Әрі өкініш, әрі өлең.

ТҰЛШАРЫММЕН БІРГЕМІН

Іздесең мені кімде-кім,
Қаладан іздеп жүрмегін!
Үйіме де іздеп кірмегін!
Аязды боран, ақ таудың
Арасында өмір сүргемін,
Солармен мәңгі біргемін.
Жетелеп мені ілгері,
Күндерім менен түндерім.
Төсек сап қардан бір керім,
Қарыма құрық ілгемін.

**Іздесең мені кімде-кім,
Сол жерден келіп бір көрін!**

**Ақ түтек ашық ақпанда,
Ақ сайда жылқы баққанда,
Құрықты шаншып ақ қарға,
Аспанға қарап тұрам мен,
Құс жолы – Болашақтарға.**

**Қар теуіп жылқым жатқанда,
Рақат одан шақ бар ма?
Керек қой күзет өмірге,
Дүние ұйықтап жатқанда...**

**Ақ қырау шалып тұлымын,
Кісінеп қойса құлыным.
Кетеді бойым жылынып,
Бүлк етіп менің жұлыным.**

**Айтамын, айтам қайталап,
Тұлпарлы жердің ұлымын!
Ракетадан кем емес,
Шаншылған менің құрығым!
Сондықтан асау қылығым...
Қашырап құтын ұрының!**

**...Іздесең мені кімде-кім,
Бұл жерден іздеп жүрмегін!
Аязды ақ қар түндемін,
Ақ тозаң боран күндемін,
Тұлпарыммен біргемін,
Іздесең мені кімде-кім,
Сол жерден келіп бір көрін!**

БАСЫМА МЕНІҢ БАҚ, ҚОНДЫҢ

Орынсыз ойнап, күлгенде,
Опық жеп талай жүргенде.
Басыма менің Бақ, қондың,
Байқаусыз шақта, бірдемде
Боларын бұлай білгем бе?!

Іздесем, рас, іздедім,
Елімнің кезіп түздерін.
Теңіздерін де жүзгемін.
Жабықтырып та кететін,
Жаздарым, талай күздерім.
Көрдің бе соқпақ даладан?
Сол менің сандал іздерім.
Бағым ба деп те қарағам,
Тырнарлардың да тізбегін,
Қалдырып содан санадан,
Біржола үміт үзгемін.

Ақыры мына, Бақ, қондың,
Баянсыз емес, нақ қондың.
Қастарыммен қақ бөлдім,
Достарым, бірақ жоқ болдың.
Жалғыздық деген құрғырға,
Бақ қондыдағы тап болдым.

Бақыт-ау, бақыт, ерексің!
Дүние тегіс сені ексін.
Тірлікке мынау қорексің,
Жалғыздық деген құрғырға
Несіне жаным, керексің?!
Қонбай-ақ қойшы, қор өтсін!!!

ДӘРІГЕРІМЕ

Керегі жоқ,
Керегі жоқ,
Керегі жоқ бәрінің!
Иненің де керегі жоқ,
Керегі жоқ дәрінің!
Кетсем егер, пленканың үзілген бір әнімін,
Қалсам егер, қара жердің жалғыз түйір дәнімін.

Дәрігерім, рақмет!
Мен әзірге өлмеймін!
Кешіре гөр!
Жүрегімді пышағыңа бермеймін.
Әуре болмай босат мені!
Енді алдыңа келмеймін.
Керегі жоқ, керегі жоқ,
Пышақтауға көнбеймін!

Қорықпаймын пышақтан да,
Қорықпаймын инеден.
Ине түгіл бұл жүректі найзадағы түйреген...
Құпиямды көресің ғой, мен сондықтан именем,
Кешір мені,
Кешір мені
Кетем ертең үйге мен.

Бауыр ісіп, бас айналып, бойда қаным тасыған,
Бәріне өзін кінәлімін, оның несін жасырам.
Көп нәрсеге қуанам да, көп нәрсеге ашынам,
Ғылымға да, өзіңе де рақмет, бас ұрам!
Уақытым барады өтіп, мен бір жаққа асығам...

ТІЛЕКТЕСКЕ

Ей, бауырым!

Көтерсеңші, көтерсеңші басыңды.

Алатаудың асқарынан күннің нұры шашылды.

Қыз-тіршілік міне тағы мойыныңа асылды,

Асылды да, саусағымен сипағандай шашыңды.

Көтер басты,

Тұр орныңнан!

Терезеге қарашы.

Неткен тұнық, неткен қымбат жер мен көктің
арасы!

Неткен жақын бұл ғаламда адамзаттың баласы!

Бауырым-ау, жи күшінді, терезеге қарашы!

Жата берме ауыр дертке, ауыр дертке бас ұрып,

...Әнебіреу бара жатыр жұмысына асығып.

Автобустан қалып қойған және біреу ашынып,

Әттең, әттең, айналайын көңілі қалды-ау басылып...

Қарашы, эне, аңдап басып, барады өтіп қарт адам,

Ажары да, назары да, базары да тарқаған.

Қарт адамға қарсы келіп, сәлем берсе қарт Ана,

Ұзын сонар бірденені айтып жатыр қарт оған.

Мына жолмен уайымсыз әлі талай өтерсің,

Шыға алмаған асуыңа, аман болсаң, жетерсің.

Ей, Бауырым!

Ей, Бауырым, басыңды бір көтерші,

Мынау қызық дүниені қалай қиып кетерсің...

БІЛГІШІМЕ

Тағы да, тағы, тағы да,
Тағы да сына білгішім.
Кіріп ап менің жаныма,
Кір іздеп тағы жүрмісін?!

Бір жырым – менің бір балам,
Мезгілсіз шала тумаған.
Мерзімі жеткен шағында,
Шығам деп сыртқа тулаған.

Мезгілсіз өлең тумайды,
Көңілсіз болса, кім білсін.
Сыбызғы десем қурайды,
Оны да сына, білгішім.

Домалақ жердің үстінде,
Домалап бара жатырмын.
Мұхитқа сүнгіп түстім де,
Аспанға бір-ақ атылдым.

Айға ұшып бара жатырмын,
Мұны да сына, ақылдым.
Әйтеуір, мені қатырғын,
Туын жық тұғыр ақынның!!!

Сахара мына жеріме,
Сағымнан көйлек кигіздім.
Сандалып жүрген бөріге,
Сары атанымды бүргіздім.

Жұлдызын мынау аспанның,
Жерде тұрып-ақ басқардым.
Мамық еттім де тастарды,
Тауымды басқа жастандым.

Жотама қала орнатып,
Бойыма сыймай жүр күшім.
...Тұғыр ақынды сорлатып,
Мұны да сына, білгішім.

Осылай өмір сүремін,
Осылай жүріп күн кешем!
Дүниенің мына жүрегін,
Ақыннан сұра, білмесен!!!

* * *

Жырым көп менің әлі жазылмаған,
Кенім көп менің әлі қазылмаған.
Қалдырып болар-болмас қазынамды,
Неліктен бір күні мен жазым болам?!

Қуалап тіршіліктің көбелегін,
Қап қойды қапелімде көп өлеңім.
Жалғызым, жаным менің – жырым менің,
Қалдырып сені артыма неге өлемін?

Жазайын, жалықпайын, жасырмайын,
Қашан қалғып кеткенше басылмайын.
Ая деп ажалға мен бас ұрмайын,
Шоқ шайнап, от бүріккен Қасымдайын!

СЫРҚАТ СЫРЫ

Тағы, міне, таң да атты,
– Сырқатыңыз салмақты...
Ішкен шарап, жеген ет,
Бауырыңызды жалмапты.
...Жанарымды жұмып ем, иір-қиыр жол жатты,
Иір-қиыр жол жатты, тұман басты жан-жақты.

Есіме алдым Қосжанды, есіме алдым Қалжанды,
Маған ұқсап олар да естерінен танған-ды.
...Ауырғаны белгісіз, неткен сырқат алдампаз,
Ауырмай-ақ көз ілмей өткіземін тандарды.
Рас па деп ойлаймын жалған десе, жалғанды.

Ойран-асыр күн кешіп ортасында дүрмектің,
Қираған үй сияқты қираппын ғой, білмеппін.
Жанашырдың айтқанын құлағыма ілмеппін,
Өзімді-өзім қиратып, өзімді өзім жүндеппін.

Ыңкылдаған сырқаттар...

Ұзақ түн мен ұзақ таң.

Далада қыс, қаланың жотасында мұз артқан.
Біліп болмас бір сұмдық жанға батқан сызаттан,
Қапастағы қыздаймын еріксізден ұзатқан.

Ауырады бір жерім, жүрегім бе, жаным ба?!
Асау толқын ойнайды аласұрып қанымда.
Өткен өмір ұқсайды ұзап кеткен сағымға,
Ұмтыламын, бірақ та ұстай алмай-ақ қойдым,
Әйтеуір бір ұры жүр менің сайран бағымда.

Жамбасыма, қолыма қадалғанда инелер,
Сәл сескеніп, артынан жан рақат күйге енер.
Жүрегімде жыр ұйып, құлағыма күй келер,
Біреп сағат өтпей-ақ, сол рақат жоғалып,
Тірі жатқан миыма мың сан қауіп үймелер.

Жоғал, сарыуайым!

Мен тірімін, тірімін!

Төсенгенім тірі жер, жамылғаным тірі Күн.
Көп күндері қуаныш, көп күндердің бірі мұң,
Екі аяғын тең басқан азаматтың бірімін!

Ақау түскен мотордай енді осыдан жөнделсем,
Құрып қалғыр сырқаттан құлан таза емделсем.
Тарт, қара жер, жанымды, ғайбат айтып егерде,
Иісі қазақ баласын бір-бірінен кем көрсем.

Қадалуда саныма сансыз ғажап әлі ине...
Жан жұбатар дос та жоқ, жауым да жоқ, әрине.
Айналайын, дәрігер, аман-есен айықсам,
Бүкіл елімді аралап, сәлем берем әр үйге.

БОЛАШАҚ ДӘРІГЕРГЕ

Токта, токта, ей, жігіт, аялдағын,
Қане, қалай жағдайың, баяндағын.
...Тәжірибе мектебін өтіп жүрсен,
Дәрігерлік кәсіпке таянғаның.

Таянғаның, қарағым, таянғаның,
Адам үшін барынды аянбағын.
Адам тұрар алдында, ұмыт болар,
Өліктер мен сойылған қояндарың.

Енді алдында тұрады тірі жандар,
Бірі сүйіп, кім білсін, бірі қарғар...
Қимылдамай кірпігі жатсадағы!
Байқағайсың, шықпаған тірі жан бар!

Кәсібіңнен кетпегей жеріп мүлде,
(Ақыл айтып кеттім-ау, желіктім бе?!)
Өлгендерді тірілтем деп ойлағай,
Денесінен жан ізде өліктің де.

Жолың болсын, бара ғой, айналайын,
Айналайын қорғаушым, қарғадайым!
Кәсібіне мен сенің басымды ием,
Басымды ием, несіне арланайын...

БАЙҚА, ҚАЛҚАМ!

Қалай?!

Қалай?!

Қалқам, маған не дедің?!

Мен өзімді зерттей алмай келемін.

Өзім жайлы жалғыз ғана дерегім –

Өзгелерге түсініксіз өлеңім.

Өмірім бар, өкпем де бар, наз-мұң да.

(Аңдап көргей, өзім жайлы жаздым ба?!)

Қаршадайдан өмір кешіп саз, құмда,

Ақылымды ат тепті ме, аздым ба?!

Түсінбеймін неге келдім?! Неге өттім?

Мына өмірде нені жойдым, нені ектім?!

Байқа, қалқам!

Мен де саған керекпін!

(...Қазір қыс қой, жапырақсыз терекпін.)

ТҮНГІ АЛМАТЫ

Түнгі Алматы тұманы ашылғанда,

Алатауға ай келіп асылғанда.

Нұр жанады, аспанның жұлдыздары,

Алматының үстіне шашылған ба?!

Сүйіседі көшелер көшелермен,
Бір рақат сезесің еселенген.
Осы сиқыр қалада өскеніңмен,
Танданасың туристей кеше келген.

Емен, терек еркімен қауышады,
Қайың менен қарағаш танысады.
Алатаудан басталған ақ бұлақтар,
Алматыға жеткенше жарысады.

Алматыға жеткенде аң-таң болып,
Арықтармен ақырын тартар жолын.
Ашуланып бір сәтте тұра қалып,
Атылады аспанға фонтан болып.

Судың аты су ғой, ол бұғына ма?
Тау бұлағы көлшікке тығыла ма?
Су сәулеге ұмтылып, сәуле суға,
Айналады ғажайып шұғылаға.
Сонда Алматы ұқсайды Құбылаға.

Ұзатылар қыздайын үлпілдеген,
Шақырасың назыңмен, күлкіңменен.
...Жоқ!
Алматы – жүрегі Алатаудың,
Тау ұйқыға кеткенде бұлкілдеген.

* * *

Қырықта дәнеңе жоқ дара тұрған,
Баяғы бала мінез, бала тұлғам.
Дәл осылай он алты жасымда мен,
Басымнан түн өткеріп, таң атырғам.

Баяғыдай мінезім, ақылым да,
Кеткенім жоқ әлі ұзап шақырымға.
Мытып қалсам өкшемді атырылған,
Жирен тай жоқ жалғыз-ақ тақымымда.

Баяғыдай күндерім түнге ұласқан,
Түнді сүйем...
Сүюші ем түнді жастан.
Өмір деген мектепті бітіре алмай,
Көше алмай-ақ келемін бір кластан.

Баяғыдай шыт-шыбыр жейделерім,
Баяғыдай күлгенім, сөйлегенім.
Баяғыдай ұрттап ап ыстық астан,
Аузым күйіп қалады кейде менің.

Баяғыдай...
Бәрі де баяғыдай.
Баяғыдай кілемін жаяды май.
Енді маған қырықтың қылығын бер,
Ақылын бер, арын бер, ая, құдай!..

ҚЫЗДАРҒА

Қыздарды көрсем, біртүрлі,
Өзімнен-өзім мұңданам.
Тыям да бейқам күлкімді,
Өзімнен-өзім сыр бағам.

Қымбат-ау,
                    қыздың ар-мұны,
Қиын-ау, қиын, тым қиын.
Не болар екен тағдыры?!
Үйріліп сокса бір құйын.

Тоймайды көзім жүз көрсем,
Жайқалған менің гүлдерім!
Тоң тұрып жерге, күз келсе,
Не болар екен күндерің?!

Түрткілеп күдік жанымды,
Кетеді жүрек дыз етіп...
Әзірге жасыл бағымды,
Отырмын, міне, күзетіп.

ҚЫЗЫҚ ӨМІР

Қалтарыс, бұлтарысы мың сан қабат,
Қызық өмір, ақырын тұрсаң қарап.
Біреулердің еңбегі еш, тұзы сор боп,
Біреулердің бақыты жүр сорғалап.

Қызық өмір, кім білсін, сонысымен,
Аласы мен құласы, торысымен.
Тағдыр түрлі болғанмен өмір біреу,
Ұнатамын өмірді сол үшін мен.

Ұнайды өмір ынтымақ, күресімен,
Құр қалмайды ешкім де үлесінен.
Өліп-талып жеткенде бақытына,
Шорт үзіліп, кей тағдыр түгесілген.

Өміріме өзімнің таңданамын,
Қалмайын деп қатардан қарманамын.
Бүгінімді өткізсем қиындықпен,
Ертеңіме үмітпен алданамын.

ТАҒДЫРМЕН БЕТПЕ-БЕТ

Хабар жок саған кеткен елшілерден,
Ей, тағдыр!
Сөйлесейік, келші бермен.
Қаншама соқпақтарға бастасаң да,
Сеніменен сөйлесуді ерсі көрмен.

Білесің бе?
Мен саған бағынбаймын!
Бар ма тағы беретін зарын, қайғың?!
Көлденендеп жолымда тау боп тұрсаң,
Мен – мұнартқан басында сағымдаймын!
Сондықтан да жібер деп жалынбаймын.

Неге жаның ашымай тірі адамға,
Неге сала бересің бұралаңға?
Өз тағдырым – өзіме ана емес пе ең,
Жұбатпайсың неге сен жылағанда?

Жақсылықтың қимайсың қалдығын да,
Қарғысың ба, қалдырған жарлығын ба?
Мен дегенде жыландай жиырылып,
Керісінше істейсің барлығын да...

ЕСКІ АУЫЛДЫ ЕСКЕ АЛУ

Сары ала қаздар саздағы,
Сары дала – сағым,
Маздады.
Бүлкілдеп жүзген үйректер,
Қанкылдап ұшқан қаздары.

**Бала да, қарт та маз бәрі,
Ауылдың қайран жаздары!**

**Қаршыға тиіп кептерге,
Қанатын үзіп кеткенде,
Қалқып ұшқан найзадай,
Тырналар ұшып өткенде,
Саршаның күні жеткенде,
Үркітуші едік қуалап,
Жайылып жүрсе дуадақ,
Адырда, қырда, бөктерде.**

**Өрісте қозы шулаған,
Сусындап тұнық тұнбадан,
Тай-құлын жүрсе тулаған.
Бұралып жап-жас келіншек,
Су алып жатса жылғадан,
Тіршілік бір сәт тынбаған,
Ғажап қой, ғажап бұл далам!
Бір жерге байлап кіндігін,
Сағынып таулар бір-бірін,
Бұлттардан жаулық бұлғаған.**

**Қуантушы еді көктем кеп,
Көктем жоқ, жаз кеп өктем боп,
Жасытып бізді кеткен жоқ.
Жас жігіт жазғы бидайдың,
Сіп-сирек мұрты көкпенбек.
Сипайды самал еппен кеп.**

**Қарасу бойы талдарға,
Сайрауық құстар қонғанда.
Құбылтып әнге салғанда,
Тұп-тұнық мөлдір бастаудан,
Сусының әбден қанғанда,**

Жастығың қайта басталған,
Басталған басқа арман да...
Момақан ауыл бөктерде,
Арқасын тіреп тауларға,
(Алатын жау жоқ жалғанда!)

Сайлардан салқын есті жел,
Салбырап, баяу кеш кірер.
Сумұрындарын шақырған,
Әжелер даусы естілер,
...Осылай еді ескі ауыл,
Осылай еді ескі жер...

* * *

Қарға адым жерде тұр еді менің бақытым,
Ұстай алмадым,
Өткізіп қойып уақытын.
Сансырап, шаршап жүргенде,
Біреу тап келіп,
Қақты да кетті,
Айылы мықты, аты тың.

Тұратын еді,
Қолсозым жерде, қарға адым,
Қамсыздығымнан, қайтейн,
Ұстай алмадым.
Ғанибет етіп, тірлікке мына алданып,

Өлген жоқ бірақ,
Бақытқа деген арманым.
Ырзамын өзім тіршілік етіп жүргенге,
Кімдерге жақпай,
Аяулы болып кімдерге,

Бакыт дегенің – өмір кешу ғой білгенге,
Келуі де оңай,
Кетуі де оңай бір демде...

СӘБИ ӨСІП КЕЛЕДІ

Түнге қарай,
Түйсік салып,
Түрткілейді үрейім.
Таң атқанша не болады?!
(Оны қайдан білейін)
Бүкіл адам баласына тек жақсылық тілейін,
Ортасында солардың мен,
Ойнап-күліп жүрейін.

Маужыраған күллі әлем,
Жақсы жатып, жай тұрсын.
Адамзаттың төсегіне,
Төңкерілген Ай тұнсын.
Қылауы жоқ, қыстары әппақ,
Аман-есен май тусын,
Таңсәріде, Адамзатқа,
Арнап гимн айтылсын!

Менің мына Ғасырымның кезінде,
Бір жақсылық,
Тыным алмай, жердің бетін кезуде,
Күтуде оны, күтуде оны,
Күллі ғалам төзуде.
Ақырында тоғысады,
Сезімдер кеп сезімге!

Адамзат пен табиғаттын,
Таусылмайды қорегі.

Қайырымсыз қара тас та,
Өз жемісін береді.
Кұл болмаспыз, құндақтайық,
Әддилейік бәріміз,
Тыныштық деп аталатын сәби өсіп келеді.

Үрейменен өтеді ылғи тұнжыраған түндерім.
Сол сәбиді әддилеген адамзатпен біргемін.
Қарғыс атсын!
Атсын қарғыс!
Түнге айналып күндері,
Сол сәбиді ұйқысынан шошытса егер,
Кімде-кім!

* * *

Қасыңда жүрсем,
Қадірім саған жоқ екен.
Қасыңнан кетсем,
Адамның нағыз қоры екем.
Қасыңда жүріп,
Күлетінім де сол екен,
Қасыңнан кетіп, жылайтыным да сол екен.

Қасыңда сенін,
Қағынып жүрген желөкпе,
Өзіңнен кетсе,
Өзгеге, сірә, керек пе?!
Мен деген, жаным,
Қадалған мәңгі бұтақпын,
Сен деген алып мың жүрегі бар терекке.

Неге де болса,
Сенімен бірге шыдаймын.

Негізім менің!
Неліктен сонша мұнайдың?!
Құласаң егер,
Құтқармақ болып мен сені,
Қадалып жерге,
Сенің астыңа құлаймын!

ҰҚСАСТЫҚ

Босанған Ана.
Көктемде дала бусанып,
Біріне-бірі болар ма ұқсас мұншалық.
Толғатып дала,
Есен-сау Ана ұл тауып,
Бара жатады көктемнің көкшіл бұлты ауып,
Тершиді Ана,
Тершиді дала қымтанып.

Тамыры иіп,
                  тәтті бір ұйықтап алғасын,
Ана шайына,
Дала нөсерге қанғасын,
Далаға – дихан,
Анаға адал жолдасы,
Тыңайтпақ болып,
Даярлап жатыр қалжасын.
Өскенде сәби Анадан таусап қорегін,
Далада тәй-тәй саусағын жаяр көк егін.
Жерді – Анама,
Анамды жерге теңедім,
Екеуінен де егіз ұқсастық көремін.

Қапелімде байқамай жүргемін бе?
Қанат бітіп келеді күннен күнге.
Мына өмірден бір кетіп, бір келдім бе?
Түсі бөлек баяғы гүлдердің де,
Кімдердің де, күн менен түндердің де,
Осы, мен..
Әлде басқа түрге ендім бе?

Бал арадай шықпайтын айналаманан,
Бауыр, жолдас, дос, құрбы қайда қалған?
Қысылтаяң кездерде пайдаланған,
Жоқты қуған қайдасың,
Қайран арман?

Армысың!
Есі дұрыс мият Күнім!
Өліп қайта тірілген сияқтымын.
Жарқын өмір, жан көмір, жасыл шуақ,
Алдарыңда сендердің ұяттымын...

Алып ұшып барады қанаттарым,
Күнді ұзатып күтемін таң атқанын.
Дәл осы сәтіңнен адастырма,
Адастырма, өтінем, жаратқаным!

ҚОШТАСУ

Әскерге әке ұлын аттандырды,
Сәт сапар тіледі жұрт, мақтан қылды.
Ел ішіне сүйкімді, мақтаулы ұлды,
Жасама деп жат қылық сақтандырды.

Өмірдің заңы бөлек, жөні бөлек,
Несіне өкпелейсің, жөніңе кет.
Бықсып жатар өсектің қоламтасы,
Еркінірек наздансақ еліңе кеп.

Ағайын, күлкің қайда, назың қайда?
Жарасқан бір-біріңе әзіл қайда?
«Қалған көңіл – шыққан жан» дегендейін,
Шынымен енді қайтып жазылмай ма?!

Келсен, кел.
Әзілмен кел, назыңмен кел.
Жан жұмсартқан жайдары жазыңмен кел.
Не халде отыр екем, көзіңмен көр,
Аясаң, сезімінді сезіммен бер.
Бәрінен айырылсаң өзіннен көр.

ҚИЫН НЕ БАР?..

Мың құбылған қуаныштан, дерттерден,
Қиын не бар адам жанын зерттеуден.
Мен келемін өз жанымды зерттеумен,
Бірде аяз, бірде жалын, өрт кеудем.

Арзан не бар ойнау менен күлуден,
Қымбат не бар адам сырын білуден.
Мен әуремін өз сырымды білумен,
Кеше бұзып, өкінемін бүгін мен,
Жылдарымды еске аламын бүлінген.

Адамдардың жаны менен жүрегін,
Ойлайтын ем бір кісідей білемін.
Ажырата алмай шуақ, түнегін,
Танығанға мээ болыппын реңін.

Ертең басқа, бүгін жақсы көргенім,
Өз көзіме өзім,
Ғажап!
Сенбедім.
Кесірткедей ауыстырған өндерін,
Түсінбеймін қылығына пенденің.

Жылдар бойы бірге жүріп, бір күлген,
Жақыныңның жат боларын кім білген.
Адамдарды зерттей алмай жүрмін мен,
Оны зерттеу мүмкін емес, білдім мен...

ӨКІНБЕЙМІН

Өшем деп өкінбеймін, жыламаймын,
Жыласам да жұбат деп сұрамаймын.
Қыранның құдыретін қимасаңдар,
Қайтейін, тағдырын бер құралайдың.

Тағдырын бер, тағдырын құралайдың,
Қашан атып алғанша құламаймын.
Сусындатып тұп-тұнық тау бұлағы,
Жанарымда жайнаған тұнады айдың.

Сайрандаймын сайларда, қырды асамын,
Сыңсыған ну орманмен сырласамын.
Қарауылға іліксем, ілігейін,
Құзғынға ұқсап келмейді мың жасағым.

Өшем деп өкінбеймін, қайғырмаймын,
Өткен өшті.
Енді оған қайрылмаймын.
Қыран да, құралай да болмақ емен,
Атымнан адам қойған айрылмаймын.

... Арпалысып жүргенде өмірменен,
Қай-қайда да әкетпес көңіл деген.
Өлсем, өлем өзімнің жерімде мен,
Қалсам қалам, өзімнің елімде мен!
Жыламаймын, сондықтан көңілденем.

ҚАР ЖАУЫП ТҰР

Апыр-ау, бір-ақ күнде қыс келген бе?!
Қар ғой мынау бір түнде түскен жерге!
Бір түнде мына аймақтың өні өзгеріп,
Бір-ақ түнде керемет істелген бе?!

Жайымен жапалақтап қар жауып тұр,
(Үлгермей де қалдық-ау, қамданып бір).
Ыққа кеп қонақтаған көгершіндер,
Бұталарға қарайды таңданып құр.
Қар жауып тұр,
Жауып тұр, қар жауып тұр.

Занды ғой,
Занды бәрі, талас бар ма,
Аққа оранған көшелер, ағаштар да.
Бар табиғат өзара жарасқан ба?
Ақ мамықтар ұшып жүр ақ аспанда.

Қала жатыр оранып ақ тұманға,
(Сірә, дала кіршіксіз, ақ бұдан да).
Жығылған соң жалауы, жаз тығылды,
Қыс кіре алмас өмірі шахтыларға.

Қыс қытымыр.
Жайлы емес далаға онша.

(Малшыларға қиын-ау, дара қонса...)
Біледі өзі табиғат, қайтер едік,
Қыс ақ болмай, егерде қара болса?!

ТҮСІМЕ ТАУ КІРЕДІ

Ұйықтасам түсіме ылғи тау кіреді,
Тау жайлап, тау қыстаған шал жүреді.
Басында ақ қалпағы, жүннен шекпен,
Астында балпаң басқан Салкүреңі,

Сөйлесуге, менімен сырласуға,
Шақырады, кім білсін, мұндасуға,
Енді жете бергенде, ғайып болып,
Отырады басқа бір қыр басында.

Шақырады отырып қыр басында.
Шыбындаған күреңі тұр қасында.
Тағы жете бергенде, ғайып болып,
Отырады басқа бір шың басында.

Өліп-талып, оған да жетемін де,
Көз салам таудың алыс етегіне.
Шалым кетіп барады өз жайымен,
Ер-тоқымсыз күреңі жетегінде...

Қалып қойдым, түсе алмай, шың басында,
Кеш те келді, айналды түн басуға.
Шың басынан түсе алмай әуреленем,
Бір минутым тең болып бір ғасырға...

Ұйықтасам түсіме ылғи тау кіреді.
Түсінбеймін неғылған тағдыр едің?!
...Тауда жортқан тағыдай алғыр едім,
Алғырлығым қай жақта қалды менің?..

СЫНЫҚ ҚАНАТ ШАҒАЛАМ

Теңіздің тіліп айдынын,
Кемелер кетіп барады.
Желкенді менің қайығым,
Жалт беріп бірде қалады.
Қайығым – менің уайымым,
Барады тастап жағаны.

Кемелер алып киттейін,
Опырды, бәрін жапырды.
Шағалам – менің титтейім,
Қанатын суға матырды.

Қанатын суға матырып,
Қайтадан көкке атылды.
Бар күшін жиып ақырғы.

Не таптың сол бір арадан,
Қарасаң етті шамаңа,
Сынық та қанат шағалам,
Отырсаң етті жағада.

Айырылып ерік, шамадан,
Ілгері - кейін бара алмай.
Қалды да қойды шағалам,
Теңізге тіккен жалаудай.

НЕСІНЕ АСЫҒАДЫ?

Күн қайда асығады!
Нендей күш күннің нұрын жасырады?!
Қызарып соңғы сәуле шашырады,
Күн түйе алмай барады шашын әлі.

Несіне асығады?!
Көкжиекке ымырт кеп асылады,
Түн келіп, дүниені басынады.
Күн неге асығады, асығады?!

О, жарық дүнием-ай!
Қуатым-ай!
Несіне асығасын, тұра тұрмай,
Өмірді басқа арнаға бұратындай.
Түннен қорқам...
Мәңгілік тұратындай.
Токташы!
Токтай тұршы, қуатым-ай!

Білмеймін асығатын Жер ме, Күн бе?!
Белгісіз не күш мені тербетуде?!
Қара жер қашан өткен күнді айналып?!
Қозғалмай-ақ тұрмын ғой жер бетінде.

Жетпедім ұшығына күнде ойланып,
Жер қайда асығады күнді айналып?!
Тірлікте қара түннің керегі не,
Кетпей ме онандағы күнге айналып.

ЖҮРЕГІМ МЕНІҢ – ЖАНАРТАУ

Жүрегім менің – жанартау,
Жалын боп шығар от демім.
Келем деп қамсыз, самарқау,
Өртеніп, қалқам, кетпегін.

Жолама маған жуықтап,
Маңымнан қалқам, жүр аулақ.

Өтірік қана суып қап,
Алыстан сені тұр арбап.

Момақан болып жатқанда,
Ойлама оны сөнді деп.
Көмейден жалын атқанда,
Көнбейді мынау өр жүрек.

Атқылап жалын тұрғанда,
Құдайыңа да көнбейді.
Аяғын аттап бұл манда,
Сондықтан ешкім келмейді.

Жүрегім менің – жанартау,
Жанбаған шақта кел, мейлі!
Жанартау қазір самарқау,
Самарқау, бірақ сөнбейді.

ӘКЕ

Әке, сенің жасыңнан асып барам.
Кезі-кезі келгенде тасып та алам,
Кезі-кезі келгенде жасып қалам,
Мына өмірге, бәрібір, ғашық балам.

Құралақан емеспін қуаныштан,
Қуаныштар алдымда құрақ ұшқан.
Бір арыстан өмірден өткенімен,
Өмір сүріп келеді тірі арыстан.

Өкінбе, әке, отың бар сөнбейтұғын,
Ол мәңгілік жанады көрмей тыным,
Ұрпағың бар, ел менен ер намысың,
Тірі тұрса, қолынан бермейтұғын.

РЕНИШ

Әй, балам-ай!
Шамалы-ау түсінігің,
Қандай болар, білмеймін, кісілігің...
Жаңа ғана қайтқандай жерлеп мені,
Жауар күндей қабағын түсіруін!
Әй, балам-ай, шамалы-ау түсінігің!..

...Жоқ, балақай!
Мен сендей боп өспедім!
Мына мінез – мінезім емес менің.
Адамдардан рақым алу үшін,
Не көрмедім, өмірде не кешпедім?!

Аяры жоқ адуын жауыздықтан,
Алып шықтым арымды тамыздықтан.
Амалым не, жастықтың кер тұлпарын,
Тасқа қамап тастадым ауыздықтап.

Қиып түсер, қыршын ем, алмасы көп,
Қидым бәрін сен өксіп қалмасын деп,
Мінезің-ай, балам-ай, мінезің-ай!
Кетпеген-ді мерт етіп, жарға сүйреп...

ЖАНАРЫМ

Түспесін десең, егер сезімге кір,
Жанарым, менің ылғи көзімде жүр!
Жамандық көрсең менің қабағымнан,
Жас болып төгіліп кет жанарымнан.

Шұғыла боп содан соң ашылдағы,
Бұлтымды таста серпіп басымдағы.

Дамылсыз кірпігімді қаққанымда,
Ойымның ойнақтап жүр шатқалында.

Жүрегім бол деп, сені зорламайын,
Мәңгілік тұтқында ұстап қорламайын.
Қарашығым болдағы дамылдағын,
Қашанда жанарымнан табыл, жаным.

Жанарым, жанарымнан кетпе менің,
Сезімім сенсіз менің текке өледі...
Түспесін десең, егер сезімге кір,
Жанарым, менің ылғи көзімде жүр!..

* * *

Маңдайда бір тал шашым ағарыпты,
Белгісі болғайдағы «даналықтың».
Ығысып, қарақұсқа бара жатыр,
Кекілі кешегі анау балалықтың.

Ағарсын шашым, мейлі, ағармасын,
Алаң боп ауырмағай оған басым.
Жастықтың оты сөнер, оты сөнер,
Қызуы бірақ бойда жоғалмасын.

* * *

Сен шынымен жоғалдың ба?!
Жоғалдың.
Солай шығар,
Шын сүймеген болармын.
Енді сені өліге мен санаймын,
Сен туралы толғануды доғардым.

ЖЫР-ОШАҚ

Күмілжіп, күйің келмей тұр ма, жаным?
Қояйын бір сапырып жыр қазанын.
Біле ме жұрт, білмей ме, бимағұлым,
Тарғыл тасты таулардың бір қазағын.

Бәрібір, сенсін мейлі, сенбесін көп,
(Менің ойым менімен жерге сіңбек...)
Жыр-ошақтың өтемін отын үрлеп,
Қара өлеңі қазақтың сөнбесін деп.

Батар, кетер келмеске күнім менің,
Қалар бірақ киелі тілім менің.
Қасіретті шақтардан түнгілгенде,
Қасиетті тілімнен түңілмедім...

* * *

Жанартауым бар еді ғой кеудемде,
Жалын атып, жаңа-жаңа сөнген бе?!
Тас қайнатып, жатушы еді от бүркіп,
Тастай қатып, тынған ба, енді, өлген бе?!

Бір жанартау жатушы еді төсімде,
Жаңа-жаңа жайланған ба өшуге?!
Қызыл күрең алау оттың орнында,
Қылымсыған қыз-сағымдар көшуде.

Жанартауым бар еді ғой өртенген,
Жалыны оның неге мұнша ерте өлген?!
... Отырып ап сөнген ошақ бсында,
Қорқыт атам қыл қобызын шертем мен.

САМАЛ ЕСТІ

Самал есті, даладан, сай жақтан ба?!
Аппақ інір тауларды ойлантқан ба?
Аспанға сүт әлдекім қайнатқан ба?!
Кілегей тұр меймілдеп қаймақтанған.

Жайлау еді,
Жайлы бір іңір еді,
Жұлдыз тамып кетердей кідіреді.
Өзеніне асыққан өрім-бұлақ,
Төмен қарай төскейден жүгіреді.

...Қай тұста еді, құдай-ау, қай маңда еді?!
Маған құшақ сол жанның жайған жері?
Алғаш біздер ақ гүлін таптап кеткен,
Қай маңда еді жастықтың сайран белі?!

Таулар да тұр, баяғы бұлақ та бар,
Өзің жоқсың бірақ та сыр ақтарар.
Іздемей-ақ қояйын сол орынды,
Аттанам ғой ақыры, жылап қалар...

САҒЫНДЫМ ҒОЙ

Сағындым ғой, саялы тау арасы,
Сағындым ғой, жанымды дауалашы!
Көрсетпестен, көк шалғын, көміп таста,
Қарағайлы қалың ну, қамалашы!

Жапырағын жамылтып, гүлін, төсеп,
Бірің жастық болсаңшы, бірің төсек.
Екеуімізге, ерке өзен, жараспай ма,
Тыным алмай күн бойы күбірлесек?

**Мұрша берме ойлауға, сарқырама,
Қысыр ойды түгесші, сарқып ада.
Тасқа біткен бір шок гүл, кеудеме біт,
Таста нең бар мейрімсіз, калтырама.**

**Сағындым ғой тауымның көк белдері,
Қанжығана байла да, бөктер мені.
Құздар, мені мәңгілік тұтқыныңа ал,
Асу берме, қияның өткелдері.**

**Таулар, таулар, тауларым, тауларым-ай!
Сағынысып қаппыз ғой, тарланым-ай!
Таудағыдай еш жерде күн шықпайды,
Түн болмайды еш жерде таудағыдай!**

ТІРІ АДАМДАР ӨЛМЕСІН

**Өлім, өлім, өлім деп,
Неғыламыз күрсініп.
Өлген адам көмілмек,
Тірі адамға тіршілік.**

**Өлім, өлім, өлім деп
Өкінеміз несіне.
Өлген адам көмілмек,
Тірі адамға несібе.**

**Тірі адамдар өлмесін!
Тіршілікке келгесін.**

**Шамы ертерек сөнбесін,
Шаруасын жөндесін.
Жаманшылық көрмесін,
Тірі адамдар өлмесін!**

**Жасай берсін тірі адам
Жыламасын, шаттансын.
Бір адамнан – мың адам,
Мына өмірге аттансын.
Мың түтін боп от жансын.**

СЕНІМ ТУРАЛЫ ЖЫР

**...Сенемін! Сенемін мен!
Сенемін мені
(Сенбесен, оқып кара өлеңімнен.)
Мына жер, ана аспанның тереңінен
Сенделіп, сенімді іздеп келемін мен.
Сенемін,
Мейлі ансарым табылмасын,
Сенімім тек сертінен жаңылмасын,
Сенімсіз тұңғыыққа табынбасын.
Тынымсыз қозғалыстың барлығын да,
Тынысым сенімменен қабылдасын:
Сенемін, сенемін деп дамылдасын,
Сенімнің ақ көрпесін жамылғасын...
Сұрама.
Неге сенем, кімге сенем,
Мүмкін мен мына жарық, Күнге сенем,
Жанамын, жанамын да бірге сөнем.
...Күннен де өткен жарықты білмесем мен,
Бір минут өмір сүріп жүрмес ем мен.
Сенемін...
Сенем Жердің Серігіне,
Бұған және сендірем сені міне.
...Ей, дүние!
Тағзым ет, басыңды иіп,
Адамның құдіретті сеніміне!**

АЗАЙЫП БАРА ЖАТЫР

Неменене жетістің, бала батыр?
Кәриялар азайып бара жатыр,
Бірі мініп келместің кемесіне,
Бірі күтіп, энеки, жағада тұр.

Ақыл айтып жүрмесе қасымызда,
Сонда орнайды жетімдік басымызға.
Жалаңашқа шекпенін шешіп беріп,
Бір күлшесін бөліскен ашымызға.

Арсыз күлкің, тиылмас, жылауың да,
Айтысың, да басылмас, ылаңың да,
Араздасып ағайын кетер еді,
Бір кәрия болмаса бір ауылда.

Біз кәрия болғанша,
Кім біледі,
Баламыз да шал болып үлгіреді.
Бір-бірінен екі шал асамын деп,
Кім біледі?..
Бір-бірін бүлдіреді.

Ақиқатты айқындап жариялар,
Бара жатыр азайып қариялар.
Дауыл тұрса бұлк етіп толқымайтын,
Бара жатыр сарқылып дариялар...

БАЛ АШТЫРҒАН

Мен алғаш ауылымнан аттанарда,
Апарыл көршідегі қарт бабаға.
Маған деп байғұс әжем бал аштырып,
Болашақ тағдырымды тартқан алға!

Байғұсым бар ырымды қарастырған,
Бабадан бата сұрап, бал аштырған.
Байыптап құмалағын Байбаба шал,
Әйтеуір жақсылыққа жанастырған.

– Балаңыздың бақыты ашылып тұр,
Гүл бітеді жолына, шашылып нұр.
Бәле-жала басына жоламайды,
Ақ періште жар болып, жасырып тұр.

Кедергісіз өтеді асулардан,
Жүрегінде күдік бар, жасыра алман...
...Ата сөзін жадыма түйіп алып,
Аттанып ем ауылдан, басымда арман.

Кедергісіз асқам жоқ асулардан,
Бар бақытым әзірге – басымда арман.
Алты адым жер ауылдан шықпай жатып,
Аударылып арбамыз, басымда жарғам.

Жуа бітті жолыма, гүл бітпеді,
Ақ періште мен үшін дүрлікпеді.
Атам айтқан күдіктен арылмастан,
Аяқтармын сапарды тірліктегі.

...Алжып кеткен атамның құмалағы,
Алдап мені ой-қырға қуалады.
Ақ батасы әйтсе де адал еді,
Соны ойласам, жүрегім қуанады.

Мен бүгін көп қиналдым,
еш нәрсе жаза алмадым.
Бірдеңе мазамды алды,
мазамды алды...
Көңілім қоқыстан бір тазармады.
Қоқыс сатқан жандайын базардағы.
Елегізіп, еске түсіп қай-қайдағы,
Көңілдің іріп кетті бал қаймағы.
Кегі кеткен жандайын әлдекімге,
Іш өртеніп қайнайды қан бойдағы.
Сам жамырап, келеді құлап іңір,
Мен ойлаймын ананы-мынаны бір.
...Алыста, Абайлардың жайлауында,
Жайылып поэзия пырағы жүр.
Жүрсін, жүрсін, жануар...
Жүрсін, мейлі.
Әлі жеткен жан ұстап, мінсін, мейлі.
...Мен бүгін көп қиналдым,
көп қиналдым,
Неге?!
Неге жүрегім дүрсілдейді.

ЕНДІ БІР ЖИЫРМА ЖЫЛ

Өмір сүрсем енді бір жиырма жыл!
Жиырма жыл!
Шынымен қиын ба бұл?!
Қиын болса он жылда жетіп жатыр,
Тек жүректен атылсын құйын-дауыл.

Он да жетер, кимаса жиырмасын,
Асықтырсын өмірім, қиындасын.

**Сексен жасап, сексен сөз қалдырмаған,
Әлдекімнің тағдыры бұйырмасын.**

**Кім біледі қанша жыл жасарымды?
Ой түбіне жете алмай бас ауырды.
Ойламайын қайтадан жасаруды,
Үлкен бір кеңес ашып кетсем деп ем,
Жинап алып жырымды-жасағымды.**

**Жүз жыл жасап, алданып не керегі,
Жырың өлсе алдымен, не дер едің?
...Егінімді қаптаған арамшөпті,
Өз қолыммен отасам деген едім.**

**Осал өмір емес қой қырықтамын.
Кешір мені, болашақ, ұмытпағын!
...Қажетіңе жараса қабылдарсың,
Қарапайым темірдің сынықтарын.**

* * *

**Осынау шуақ шашқан кең өлкеде,
Сірә, мен қаламын-ау көлеңкеде.
Шынымен, жұртым маған шын өкпелеп,
Із-тозсыз мәңгілікке жөнелте ме?!**

**Өлемін деп өкініп, сескенбеймін,
Өлмек парыз, өмірден етсем, мейлі.
Айта алмаған сөзім бар, арманым бар,
Арманымды қалдырып кетсем деймін.**

**Түсінем, Қасым-тағдыр қасымда жүр...
Басымда жүр, көзімнің жасында жүр.**

Тым құрыса, қалса екен бір шумағым,
Басымдағы туған жер тасында бір.

Қайтейін, айыптымын алдарында,
Айта алмаған сөзім бар, арманым бар.
Достарым, жаман ақын жазған жырдың,
Тым құрыса, бір парағын аударындар...

* * *

Су тасып, көктемде өзен тулағанда,
Жаз келіп, жасыл орман шулағанда,
Күз болып, жапырақтар құрағанда,
Қыс тұрып, аяз бетті тырнағанда.

Сайрандайсың көктемнің бақтарында,
Аунайсың жаздың жұмсақ мақпалына.
Күрең күздің кешінде күреңітіп,
Оранасың, аяздың ақ тонына.

Бәріне де көнесің,
Көнесің де,
Отырасың, тәубаңа келесің де.
Дауыл ұлып жатады, толқын ұрып,
Шайқаласың өмірдің кемесінде.

Қарасаң жерің де айдын,
Көгің де айдын,
Өзің жайлы ойлайсың, өмір жайлы.
Түсесің уақыттың тезіне бір,
Ұрлайды...
Сені ұрламай нені ұрлайды?

Су тасып, көктемде өзен тулар тағы,
Жаз келіп, жасыл бақтар шулар тағы,

Бақыт іздеп несіне шаршағанмын!?
Қасымда жүр екен ғой аңсағаным.
О, менің ән-самалым, жан-сонарым!
Тамсанамын,
Тіліңнен бал сорамын.

Сені мен көп іздегем, көп іздегем,
Жұлдыз боп төніп едім теңізге де.
Көрініп көз алдымда тұрмағасын,
Түбінен тұңғиықтың сені іздегем.

Оралдым тұңғиықтан батып барып,
Одан да әкелмедім бақыт тауып.
Қасымнан – жер бетінен таптым сені,
Жайына бақыт қалып, жаһұт қалып.

Жайна, жайна, жұлдызым көгімдегі!
Кенде ғып жаратпаған өмір мені.
Қасиетті ойымсың көңілдегі,
Қасиетті әнімсің төгілмелі!

ЗИРАТТАҒЫ ЖЫР

Сәлем бердік,
Бейтаныс жолаушылар!
Жолаушылап шаршаған боларсыңдар.
Анау қырдың астында менің ауылым,
Соғарсыңдар, дем алып, қонарсыңдар.

Менің үйім жылғаның жағасында,
Құйған тұсы бұлақтың кара суға.

Ағысымен бұлақтың тартсаң болды,
Сұрамай-ақ ешкімнен табасындар.

Шеткерірек, көшенің аяғында,
Тірлік етіп жүрген ем баяғыда.
Қалжырап кеп жұмыстан қалғып кеткем,
Содан бері дәрмен жоқ оянуға.

Шешем байғұс жан еді сөзге білгір,
Сөйлесерлік кім оған кез келіп жүр?
Мұңын басып, ғаріптің көңілін ашып,
Әңгіме айтып берсендер, өздерің біл.
Қысқа өмірдің сапары сөз бе, құрғыр,
Асықпай-ақ ас ішіп, көздеріңді іл.

Жарым менің жан еді дәті берік,
Беріктіктен жүр ме екен запы көріп?!
Балаларым ержетіп кеткен шығар,
Алдарқауға келмес-ті тәтті беріп.

Қайсыбірін айтайын, қалды бәрі:
Ойы, тауы, орманы, балқұрағы.
Бесігіне туған жер бөледі де,
Әлдилейді алыстан тау бұлағы,
Мәңгі мені ұйқыда қалдырады...

ЕРТЕҢ БІЗ ЖОЛ ЖҮРЕМІЗ

Жасың бар, жігіт-желен, шалдарың бар.
Ертең біз жол жүреміз қамданындар.
Жол ұзақ, биік асу, сапар алыс,
Жаз өтер, күз де кетер, тақалар қыс.
Қамданындар. Болашақ деген елге,
Қандай біз сый-сияпат апарамыз.

Қорқауды, өсекшілді қатарға алма,
Кеселін тигізеді сапарға алда.
Не бетімізді айтамыз Болашаққа,
Жат қылықты қалдырмай апарғанда?

Жамандық атаулыны қалдырындар,
Суға батыр, отқа өрте, жандырындар.
Болашақ деп аталған өлмес-өшпес,
Жақсылықтан жаралған тағдырың бар.

Қыз-қырқын, жігіт-желең, шалдарың бар,
Ертең біз жол жүреміз, қамданындар!
...Тірі жетсең, Болашақ өзі айтады,
Қайсыңның қанша пұттық салмағын бар.

* * *

– Дұшпаның бар ма? – дейсің,
Қайдан білем...
Әйтеуір, жүрген жерім сайран кілен.
Қазақтың қайсы үйіне барсамдағы,
Алдымда – ақ дастарқан, жайған кілем.

Дұшпаным жоқ-ау деймін, түрі жаман...
(Сірә, мен бұл майданда тірі қалам).
Қазақтың қайсысымен кездесем де,
Қайрылмай кеткені жоқ бірі маған.

Дастастым кішісімен, үлкенімен,
Өзімшіл өжетімен, үркегімен.
Ата қазақ алыста той жасаса,
Алдымен тізіміне тіркері– мен.

Қайғырмаймын соңымнан сөз бөскенге,
Білемін бұғатынын кездескенде.

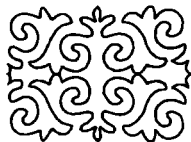

**Ығысындар,
Ей, таулар,
Ығысындар!
Орын сайла, ортаңнан жұмысым бар.
Ата болып не маған ұрысындар,
Адам боп немесе ұғысындар.
Ығысындар, ей таулар, ығысындар!**

**Ей, таулар,
Қойындарыңды ашып кірем,
Бар сырыңды айрандай шашып білем,
...Жартастардың беттері сора-сора,
Жылапты,
        қарсыласпас жасық білем.**

**Жүріп келем таулардың ортасында,
Сан ғаламат үрей тұр шор тасында.
Сан салалы сай-жыра қойнына алды,
Солай ма екен?!
        Батырлар, қорқасың ба?!**

МЕНІҢ ӨМІРБАЯНЫМ

ҚУАНЫШЫҢМЕН!

Нұрын төккен маған,
Шуағымсың сен!
Айналайын, панам,
Қуанышыңмен!

Шаттандырған мені,
Жұбанышым сен.
Құттықтаймын сені,
Қуанышыңмен!

Аялаған мені,
Ән қанатымен.
Құттықтаймын сені,
Салтанатыңмен!

Бақытты ғой заман,
Қандай көңілді!
Мен тілеймін саған,
Ұзақ өмірді!

ДАСТАРҚАН ҮСТІНДЕ

(Өзбек жігітіне)

Ойға жыр, көңілге күй, жанға тыныс,
Айналаң алма-өрік, алда қымыз.
Асан атам аңсаған Жерұйығы,
Жігітім, жақсы ә, біздің Алматымыз?

Әсіресе маған бір ұнайтыны –
Алатаудан долы өзен құлайтыны,
Құлын-тайдай тебіскен құрбылардың,
Әзілменен бір-бірін сынайтыны.

Қоңыр салқын ауасы Алматының,
(Мен өзім Алматының солдатымын)
Сайрандауға келіп тұр,
өзбек досым,
Сауық құрып саяла, ал да тыным.

Қымыз іш, қазыдан ал, тартынбағын,
Тауға жүр, өзенге түс, салқындағын,
Өзіңнің өзбек бабаң секілденген
Ұмытпа қазақ деген халқың барын.

Есіңе салатыным тағы да бір,
Серуенде, Алматының бағына кір.
Киіктің лағындай қыздарымның
Жанына жаныңменен жағына біл.

Ойға жыр, көңілге күй, жанға таныс,
Айналаң алма-өрік, алда қымыз.
Ташкент шәрін өзіне бауыр тұтқан
Жігітім, жақсы, ә, біздің Алматымыз?

КҮЗГІ ЖОЛДА

Бұ қалай? – деп, қарамаңыз,
Бұл – біздің қадірменді жан ағамыз.
Қырманнан жаңа оралған сары ала күз,

Жан ағаны жаманға баламаңыз,
Толған жерін еркелеп талағамыз.
Тозған жерін өзіміз жамағамыз,
Бұл біздің сары ала күз – жан ағамыз.

«Не қасиет бар дейсің осы күзде»,–
Деп айтқаны әркімнің есімізде.
Ет,майы мен тоқашын қолтықтап ап,
Байлық,ырыс әкелген осы бізге.

Талай-талай басынан таңды асыра,
Алтын дәнін тиеп ап арбасына.
Қараңыз,өзі бастап кеткен жоқ па,
Отанның берекелі қамбасына?!

Қаза қылмай бірде-бір таң самалын,
Қызыл қырман сапырды ол қашан мың.
Күз деген – әрі диқан, әрі малшы,
Тонын жаман деменіз малшы ағаның.

Бейнетқор шаруа ғой дала нағыз,
Ойласа мұңлы көзбен қарамаңыз.
«Еңбексіз алаяқ» деп санамаңыз,
Күз – біздің қадірменді жан ағамыз.

ТЫРНАЛАР

Тағдыры қимағанмен артық пішін,
Тағдыры бермегенмен артық күшін.
Ынтымақты-ау, тырналар, ынтымақты-ау,
Қарашы шіркіндердің тәртіптисін!

ЖАРАЛЫЛАР ТУРАЛЫ БАЛЛАДА

1

Шомылып сәуле бұлақта,
Нұр жанып жатыр қыратта.
Ажалдан қалған ардагер,
Отырды келіп шуаққа.

Жасыл бақ, тыныш көк пен жер.
Мазасын алып кетпендер!
Сәбилер шашқан тарыға,
Жабыла қонды кептерлер.

Жалт етіп кенет жанары,
Ардагер құсқа қарады.
Жаралы жалғыз ақ кептер,
Жорғалап әзер барады.

Үйірі мойын бұрмады,
Тарыны таусып, жырғады.
Жаралы жанның жүрегін,
Жаралы кептер тырнады.

2

Түнерген түтін көк пен жер,
Көрінер ме екен, көрінер ме екен көк белдер?!
Қарғыс атқан жауымның,
Қолына тастап, қолына тастап кетпендер!

Осылай солдат жалынған!
Дәрмені құрып, далада жатыр жарымжан.
Қанаты сынық ақ кептер,
Алдына келіп түскен-ді құлап жалыннан.

Шашылған дәнді тауысып,
Кептерлер самғап жөнелді.
Жаралы кептер жабысып,
Қорегін жерден тереді.

Сәбилер ойнап, күлісіп,
Алыстап кетіп барады.
Жаралы солдат бүрісіп,
Жаралы құсқа қарады.

Аянбай сермеп канатын,
Ақ кептер ұшты аспанға.
Бұрап бір қойып сағатын,
Аянбай солдат басты алға.

Өлген жоқ жыртқыш тасбауыр,
Жасқанба, солдат, жасқанба!
Қалғансың тірі, қас жауың,
Аяғыңды алып қашқанда,
Жасқанба, солдат, жасқанба!

АРМЫСЫҢ, АДАМЗАТТЫҢ ЫНТЫМАҒЫ!

Дүние Майда неге құлпырады?!
Қарашы, толықсиды, ұмтылады.
Шуағын шашып тастап жер төсіне,
Шуатып шуда шашын күн тұрады.

Дүние Майда неге құлпырады?!
Қарашы, кәрі емен де бұлқынады.
Қайың-Ана сырғасын сәби-самал,
Сипалап, сылдыратып, жұлқылады.

Дүние Майда неге құлпырады?!
Шаттанып шалқак кеуде шың тұрады,
Көңілде көлдей тұнық сыр тұнады,
Секілді бұлақтардың сылқыл-әні.

Дүние Майда неге құлпырады?!
Бар тіршілік өмірге ынтығады.
Қара тастың маңдайы шып-шып терлеп,
Ақынның жүрегінен жыр туады.

Дүние Майда, Майда құлпырады?!
Көктем ғой табиғаттың ынтық-әні.
Келдің бе, керім-көктем, думандатып,
Армысың, Адамзаттың ынымағы!

ТУҒАН ЕЛГЕ

Күн болмай-ақ қояйын көгінде мен,
Күнсіз де жылуымды тегін берем.
Көз жасындай көрсетпей сақтайсың ба?
Жанарыңнан жыл етіп төгілмеген.

Ай болмай-ақ қояйын аспаныңда,
Мейірімің болайын дос, бауырма.
Ұмыт қалған ізіндеі сақтайсың ба?
Шұбатылған суырған таста, құмда.

Жұлдыз болып жанбаймын ғарышыңда,
Батыр болып тұра алман алысуға.
Бәрі де емен... Туған ел, шіріт мені,
Туламасам тұңғыық намысында.

Сенде туып, сенде өскен балаң екен,
Түсін мені,
ойым жоқ ала бөтен.
Менің саған тигізер залалым сол –
Бір уыс топырағыңды ала кетем.

* * *

О, туған ел!
Тындашы дауысымды,
Сенің берген сабырың тауысылды.
...Тұнығыңды, көлдерім,
лайлама,
Өзендерім, өзгертпе ағысыңды.

Қайтесің ұмыт болған бір баланы,
Ол сенің ғұмырыңнан құр қалады.
Оның әлі келмеген кереметің,
Болашақ ақынына жыр болады.

Мен сенің жалғыз тамшы шаңындаймын,
Гүлдеріннің төсінде дамылдаймын.
Сен есен бол.
Құдайға, пайғамбарға
Өмірімді ұзарт деп жалынбаймын.

О, туған елі
Достықтың дастарқаны.
Достық керек... кім одан бас тартады?..
Осылай бол!
Осы өмір, осы пейлің,
Досыңды, дұшпаныңды жасқантады.
Осылай бол, достықтың асқар тауы!

Көлің қайда, туған елім?
Шабәқ болам титтей.
Белің қайда, туған елім?
Ойнақтайын киіктей.

Далаң қайда, туған елім?
Жатайын да, ойлайын.
Бабам қайда, туған елім?
Сақалымен ойнайын.

Шөлің қайда, туған елім?
Шөліркейін, аңсайын.
Құлазыған құмдарыңда,
Ғұмырымды таусайын.

Көгің қайда, туған елім?
Желігейін, қалқиын.
Желің қайда, туған елім?
Желпінейін, шалқиын.

Тауың қайда, туған елім?
Табынайын, ардақтай,
Жауың бар ма, туған елім?
Атылайын садақтай.

КЕЛЕДІ ЖАЗҒЫМ ТАСҚА ӨЛЕҢ

Ақ саусақ емен әсте мен,
Еңбексіз күнді пәс көрем.
Паш етіп халық күдіретін,
Келеді жазғым тасқа өлең.

Айналам еңбек қайнаған,
Қаласам барып аулыма,
Жылқышы болам, қой бағам.
Ақ саусак болуды ойламан!
Қаласам осынау заманның,
Бұлбұлы болам сайраған.
Заводта жұмысшы адамның,
Секунды болып айналам.

Халқымның данқын паш көрем,
Келеді жазғым тасқа өлен.

* * *

Кезімде қадірімді сезбес мынау,
Бекер-ақ, қарғам, маған кездестің-ау.
Келмеске алдақашан аттандырған,
Керемет күндеріммен кездестім-ау!..
Жаныма салдың менің төзбес бұрау.

Қарғам-ай, қалай десем айта аламын?
Жалған-ай, қарай берсем, жай табамын.
Арман-ай, қалай келсем қайтарамын?
Қалай десем лаулайды қайта жалын?
Қайталағым келеді, қайталағым...

Көнілімнің, сыбырлап көк құрағы,
Аққуы ұшқан ақ айдын көп тұнады.
Солтүстікке жылы ағыс жетті ме екен?!
Бір жылы ағыс сен жақтан бетке ұрады,
Бетім тосқым мен оған кеп тұрады.

Суынбасам, шіркін-ай, суынбасам!
Суытайын суыққа ұрынбасам.

Мұз болса да жүрегің ерітер ем,
Сәл кешірек сен менен туылмасаң,
Сәл ертерек сенен мен туылмасам...

* * *

Көрдің бе таң мен түннің соғысқанын,
Жарық пен қараңғының тоғысқанын?
Мен көрдім, көрдімдегі тек отырдым,
Дем беріп, біріне де болыспадым.

Түн деген – шашын жайған албасты екен,
(Апыр-ай, таң кешігіп қалмас па екен?)
Қияпетсіз, қырғынсыз, қан төгіссіз,
Алма-кезек аспанда арбасты екеу.

Жарық жеңді-ау, әйтеуір,
алаулатып,
Түнді асырды батысқа талауратып.
Қолына алып шашақты сан мың найза,
Жауынгер-күн келеді жалаулатып.

* * *

Менің де бір шуағым бар жинаған,
Бұлтты күндей бұрқанамын, қиналам.
Өзімді емес, өзгелерді жылтайын,
Жарық дүние, жақсылығыңды қи маған.

Қасиет бар маған да өмір сыйлаған,
Қасірет бар қара басым жинаған.
Арылайын, сейілейін мен де бір,
Жарық дүние, жақсылығыңды қи маған.

ӨРГЕ ТАРТ, МЕНІҢ ӨР ЕЛІМ!

Өрге тарт, менің өр елім!
Өңгеріп мынау ғасырды.
Бойыңнан сенің көремін,
Болатты, дүлей жасынды.

Жеті жыл тарттың өрге сен,
Жеткіздің тағы шыңға бір.
Әлемге болдың сен көсем,
Адамға болдың шын бауыр.

Арқалап жүкті жеті жыл,
Айға да жетті атағың.
Ақ пейіл ырзық ниеті бұл –
Адамға деген Атаның.

Бөледің нұрға жер бетін,
Өзгерттің өзен ағысын.
Өзгермей тұрған келбетін,
Өмірдің елім, бағысын.

Байытып менің санамды,
Қуатты бердің бойға нық,
Далиып жатқан даламды,
Астыққа қойдың қойма қып.

Қазына жерді қақ жарып,
Қойнынан алдың асылын.
Қалт етпей саған таңғалып,
Қарап тұр осынау ғасырым.

Жылатқан жоқсың талайды,
Жырынды жауыз оқ та атып.
Дүние саған қарайды,
Толқуын бір сәт тоқтатып.

Беймаза мынау заманға,
Берік қып қойдың тосқауыл.
Ұраның сенің әманда:
Адамға адам – дос-бауыр.

Тыныштық үшін күзетте,
Тынымсыз жанның бірісің.
Кісіге деген ізетке,
Кішісің әрі ірісің.

...Жеті жыл өтті-ау күреспен,
Жеті жыл. Көпті сеземін...
Өмірмен тете бір өскен,
Өрсің-ау менің өз елім!
Өз елім – менің өзегім...

Өрге тарт, менің өр елім!
Өңгертіп мынау ғасырды.
Мойныңа, міне, көремін,
Жаңа жыл келіп асылды.

* * *

Аулақ, аулақ,
Аулақ менің жанымнан!
Қара уайым қара шәлі жамылған.
Жазбын әлі гүлім жаңа жарылған,
Бұлбұлымды ұшырғам жоқ бағымнан.

Жалт бұрылып, жанарымнан шашқанда от,
Жатыр екен жүрген ізім дастан боп.
Бар сырымды түгел әлі ашқам жоқ,
Дүлдүліме әлі қамшы басқам жоқ.

Кейімеймін, кейімеймін тағдырға,
Артта уайым, ал қуаныш алдымда.

ГИПЕРТОНИЯ

Күнімен де түнімен,
Сұмдық үрей кірді бір.
Құлағымның түбінен
Кетпей қойды бір дүбір.

Мақтаменен тас қылып,
Тастап едім тығындап.
Одан сайын асқынып,
Миыма ұрды шуылдап.

Біреулерді жын қуып,
Бірдемесін атқандай.
Астан-кестен, қым-қуыт,
Аспан құлап жатқандай.

Құлағымның түбінде,
Құран оқып, күбірлеп.
Бүкіл әлем бір үнде,
Кеткендейін дүбірлеп.

Кейде үндесіп әуемен,
Күркірейді кәрі жер...
Құтқар мына пәледен,
Құлдық ұрдым, дәрігер!

* * *

Біреулерді мерт қылып аламын деп,
Ашуыма ауыздық саламын кеп.
Тентек інім бетіме тік қараса,
Жасқанамын жандай-ақ залалым көп.

Бағамын деп әркімнің қас-қабағын,
Балам қабақ шытса да жасқанамын.
Сәлемімді біреулер алмай кетсе,
Екі нығым салбырап, пәс қаламын.

Досым өтсе алдымнан қырын қарап,
Бозторғайым кеудемде шырылдамақ.
Естігісі келмейді бәтшағардың,
Қорғасынмен құлағын тығындап ап.

Қайсыбіреу қарайды айдаһарша,
Тұрпайы әзіл, түрпі сөз қайда барсам.
Қайтер еді, Ожардың шарығына,
Ашуымды қайтадан қайрап алсам?

Алшаң басып, асфальтпен адымдасам,
Адам жүрер мекеннен табылмасам,
Қайтер еді?
Мейірі түскен жанды,
Мекерсініп, менсінбей қабылдасам!

БӘРІНЕ ДЕ ТҮСІНЕМ

Бәріне де түсінем,
Бәрін білем,
Бірақ білмен өзімнің әлімді мен.

Пайдам жоқ ешкімге, зияным да,
Ұялтуға қақым жоқ, ұялуға.
Жаяулатып жүріп-ақ, дәлем күшті,
Құрық салам құланға қиялымда.

Қалқасында жүріп-ақ қалтарыстың,
Күшім бар деп, күшіндей Алпамыстың,

Келсін шамам келмесін, шаруам жок,
Геркулеспен келеді арпалысым.

Олай көрем өзімді, бұлай көрем,
Өзімді-өзім патша, құдай көрем.
Кесілмеген тұсауы нәрестедей,
Кездескеннің бәрінен құлай берем.

Шабыт, ашу, шаттық, мұң, ұят қалып,
Жүрген жай бар, осылай күй ақтарып.
Билей алмай жүрмін мен бір басымды,
Роботы біреудің сияқтанып.

Бәріне де түсінем,
Бәрін білем,
Бірақ білмен өзімнің әлімді мен...

* * *

Ақынды ақын оятпаса, болмайды,
Ақынды ақын таяқтаса, ол – қайғы.

Ақынды ақын сүймесе, болмайды,
Ақынды ақын күйелесе, ол – қайғы.

Ақынға ақын басынан-ақ жуықты,
Барлық ақын бір анадан туыпты.

Ақынға ақын адал болсын әманда,
Ақынға ақын арам болса, жаман да...

Ақынға ақын ете көрме пенделік!
Ақын, ақын!

Пенделікті жөнделік!

ЖАЛҒЫЗАЯҚ СОҚПАҚ

«Жол анасы – із»

(Халық мақалы)

Жалғызаяқ соқпақ жатыр іргесінде үйімнің,
Соған шығу қиыны екен өмірдегі қиынның.
Жалғызаяқ соқпақ әкеп жолға салды шытырман,
Шимай-шимай сызығындай жүрегім мен миымның.

Бұл соқпақпен әкем менің қан майданға аттанған,
Бұл соқпақпен әжемді де қабіріне ап барғам.
Бұл соқпақпен баламды да ұзатып сап мезгілсіз
Бәрісінің жүрген ізін ескерткіш қып ап қалғам.

«Жол деген көп далада да, қия белде, жолдарда
Адаспа, ұлым, андап басқын, ұрынбағын орларға».
Деп соқпақпен ғазиз анам аттандырған мені үйден,
Бетіндегі әжіміндей айғыз-айғыз жолдарға.

Сол соқпақпен жүріп келем, бір жығылып, бір тұрып,
Жол іздеймін, жол іздеймін алға қарай ұмтылып.
Жол шіркіннің орының да, жарының да көбін-ай,
Сүрінемін, жығыламын, қайта жүрем ынтығып.

Жол үстінде ор жоқ деуге қалай ғана нанасың,
Жолдар, жолдар, үйден шалғай қайда әкетіп барасың?
Орға ұрынбай, жарға ұрынбай айналып өт! – деп маған
Бекер ғана айтыпсың-ау, бекер, бекер, анашым...

ҚҰМ НАРЫНДА

Шөккен нар-нар, бура-бура
О, нең жатыр құмдарында?
Махамбеттей ұлдарың ба?
Тірі ұстай тұрмадың ба?

(Топ шеңгелден пыр-пыр ұшты бөдене)
Көз ұшында сағымданған немене?
Нұрлы өмірге Исатай мен Махамбет
Отты жырын қайта бастап келе ме?

Келсе игі еді, көрсе игі еді біздерді.
(Олар жортқан әрбір ізде – жүз белгі.)
Немене анау?

Көз ұшында, далада,
Тарғыл-тарғыл.

Құлан үркіп бара ма?
Па, шіркінді бұғалыққа түсіріп,
Сілейтіп бір жегер ме еді шанаға!

Ой, тәйірі, құмы ғой ол Нарынның,
Қырсығын-ай мына сайқал-сағымның.
Шөккен нар-нар, бура-бура
О, нең жатыр құмдарында?
Махамбеттей ұлдарың ба?
Тірі ұстай тұрмадың ба?

***

Күндерім!
Әсем күндерім!
Ашылмай жүрген гүлдерім.
Жасымай жүрген түрлерім,

Жасырмай жүрген міндерім.
Күндерім, менің күндерім!

Қайғы не? Оны білмедім.
Қапысыз шалқып, гуледім,
Сондықтан, әлгі күлмегім
Алаңсыз, бейқам жүргенім!
Күндерім, досым, күндерім!

ӘКЕМ ТУРАЛЫ СӨЗ

Әке, әке, әке қымбат, әрине,
Сол қамқоршы семьяға, әр үйге,
– Көп жыл болды, ол өмірден кеткелі,
Бірақ менде елесі жүр әлі де.

Ол жас еді, Октябрьмен бірге өскен
Ол емес-ті күнін босқа түгескен.
Оның өмірі күреспенен басталып,
Оның өмірі аяқталды күреспен.

Отан үшін, семья үшін, мен үшін,
Аямады ол не өмірін, не күшін.
– Тәрбие ал, – деп, қалдырыпты ол маған
Коммунистік ерлік ісін, жеңісін

ТАҢ АЛДЫНДА

Айдың да кеткісі жоқ көк бетінен,
Табандап жатып апты етпетінен.
Күн түнге таңнан хабар айтып еді,
Жұлдыздар үркіп кетті бет-бетімен.

Асылып ақ Шолпанға түн қушағы,
Қалуға таңмен бірге тырмысады.
Жердегі емес, көктегі ғұмырлар да
Қалайды-ау, сірә, бәрі Күнге ұқсауды...

***

Осы бір көктемді, көгерген,
Жүз жылдан кейін кеп көрер ме ем!
Осы бір қызғалдақ жас гүлді
Жүз жылдан кейін кеп терер ме ем!

... Осы бір о жарлы кеудемде,
Жаралған жалын бар сөнбеуге!
Жүз жылдан кейін кеп көрмей-ақ
Серт еттім өлмеуге! Өлмеуге!

* * *

Өкпелеттім...

Не дейін, өкпелеттім,
Өкпелетіп қалайша көктемекпін.
Сенің қойған межеңнен аттадым да,
Шекараңнан шықтым да, шетке кеттім,
Өкпелеттім, амал не, өкпелеттім.

Қарашы әне, келеді таң сарғайып,
Сыртқа жүрші, қойшы енді, томсармайық!
Аққуым-ау, тамаша таң алдында,
Қырсықтың қытығына қол салмайық.

Ақылдым-ау, неге сен қарамайсың?!
Кейде өзің де қызықсын... баладайсың...

Күш-сезімді күрес деп санамайсың,
Сонда қалай?

Қалай деп бағалайсың?

Жүрші сыртқа, қарашы таң нұрына,
Табынайық табиғат пандығына.
Таң атады, кетеді базаршы-күн,
Қазынасын жинап ап сандығына.
Сергиікші малынып таң нұрына,
Өкпелейсің несіне тағдырыңа...

БАУЫРЖАН МОМЫШҰЛЫНА

Аға,
Саған, білмеймін не айтарымды,
Қай қырыңнан білмеймін байқарымды.
Көңілдегі ой көмейге кептелді де,
Түрмесіне кеудемнің қайтарылды.
Қайтерімді, білмеймін не айтарымды.

Жасқануды білмеуші ем, жалтаруды,
Неге көңіл, білмеймін, аңтарылды?!
Ақ тұлпарым бар еді саған деген
Алып ұшпай ол неге қаңтарылды?!

Сен зәру емессің ғой сый-құрметке,
(Сырлы аяқтың сыны бар, сыры кеткен.
Тонға емес, орамал жолға жарап,
Сый тартуды атамыз ырым еткен.

Тартар сыйым өзіңе болмағасын,
Белгілі ғой қасына жоламасым.
Ақ сұңқарым бар еді, ұшпай қойды,
Алсамдағы басынан томағасын.

Қылышымды суырып қынабынан,
Қыл қапқан жүзін көріп, жыладым-ау...
Жетімдердің кегі мен жесірлердің
Суарып ем суалған бұлағына,

Қайрап едім зауалдың шарығына,
Қақтап едім қан майдан жалынына.
Қынабына оны да жасырдым мен,
Керек болып жүрер деп халығыма.

Қынабына сап қойдым үмітпенен,
Оның несін жасырам бүгіп сенен.
Саған аға, сақталған бір сый бар-ау,
Назарына ешкімнің ілікпеген.

Алтын да, алмас та емес жалтылдаған,
Бір сый бар, аға, саған, тартылмаған!
Ұрпақтар аңыз етіп айта жүрер,
Сыйдан да он есе артық даңқың маған,

Ешкімнің назарына ілікпеген,
Саған бір сый тартам деп үміттенем.
Жүрегімнің тапсырған аманатын,
Бере алмай кетем бе деп күдіктенем.

Қандай сый тартсам екен, аға саған,
(Білмеймін, жараспай ма, жараса ма?!)
Ешбір сый таба алмасам, аға, саған
Әппақ тонын – атамның тәбәрігін,
Жүзге кел деп арқаңа жаба салам.

* * *

Көңілімнен қуанышым, қайғымды алып,
Асырып бара жатыр ай, жылдарым.
Күндерім, маған ырза боларсың ба?

Алдына ақ жанымның, жайдым бәрін.
Асығып барасындар, ай, жылдарым.

Сырғанап барасындар, сынап-күндер,
Жылысып кеттіндер-ау шуақ түндер.
Қырығымда қаншама қамал бұздым?
Не бүлдірдім, немесе құлаттым не?
Сырымды біле алармын сұрап кімнен?!

Денемнен тараттым ба тоқтарымды?
Жанына қанша адамның от жағылды?
Нәсерлетіп, сөндіріп жібердім бе,
Жанымда жанып тұрған шоқтарымды?

Аяулы егізіммен бірге өспедім,
Жарбиып жамандыққа мінгеспедім.
Ойымда орындалмас арманым бар,
Мен мына ғаламменен тілдеспедім,
Аяулы сырласыммен бірге өспедім.

* * *

Алдымнан атса болды ақ таңдарым,
Аялап қарсы аламын бақтан да әрі.
Теуіп-теуіп, тас-талқан егер едім,
Тағдырдың маған құрған қақпандарын,
Алдымнан атар болса ақ таңдарым.

Онымнан туса болды ай, күндерім,
Қайтер дейсің қажаған қайғың мені.
Лайланбай ақ таңда жатса болды,
Аққу жүзген көңілдің айдын көлі.
Қайтер дейсің қажаған қайғың мені?..

Ертеңім жақсы болғай бүгіннен де,
Не рақат таба аламын түңілгеннен.
Ақ тандарым артымда қалса игі еді,
Ана-жерге бас иіп жүгінгенде,
Алып жотам иіліп бүгінгенде.

БІРІНШІ МАЙ. АЛМАТЫ

Бәрі де ұнасымды:
Неше тәулік түнерген күн ашылды,
Аландарды кернеген сән-салтанат,
Асылып Алатауға құлаш ұрды.

Ал қызыл ұрандардан, жалаулардан,
Көшелерде ал қызыл алау жанған.
Зиянсыз зеңбіректер атылуда,
Әскери қалашықтан, аландардан.

Ұнасымды, жарасымды,
Адамдардың барлығы бала сынды.
Алаулаған Алматы тербеледі,
Қызғалдағы құлпырған дала сынды.

...Есіме алдым ауылды, Қарасуды,
Сағыныштан көңілім аласұрды.
Қарасу да мейрамдап жатқан болар,
Салтанаты бойына жарасулы...

Тамашалап жатыр-ау таулы мекен,
Таулы мекен...
Жаныммен баулып өтем.
Бір уыс бұлт бір тамбай кетпеуші еді,
Қарасуға қар жауып қалды ма екен?..

ЕЙ, АҚЫНДАРДЫҢ ЖАРЛАРЫ!

Ей, ақындардың жарлары!

**Ақын деген табиғат қой,
Қысы, күзі, жазы бар,
Көктемі бар шуақты,**

**Аймала да, ақынынды жазып ал,
Кеше біреу жылатты.**

**Ақындарың бұлттанғанда сөкпендер,
Нөсерлетсін бір керім.
Ақын жасын абайландар, төкпендер,
Көзелерге құйындар да
Сіміріндер, күндерім!**

**Ақындардың жалғыз тамшы жасынан,
Жанға шипа табылар.
Себебі онда адам ұлы бас ұрған,
Адалдықтың нәрі бар.**

Ей, ақындардың жарлары!

**Бақыт деген қастарыңнан кете алмай жүр айналып,
Әне, ақының келе жатыр ұлан-ғайыр пайда алып.
Кете алмай жүр, қона алмай жүр бастарына байланып
Ұлан-асыр ойланып, ұлан-асыр қайғы алып,
Кешіріндер, ақын деген міне, осындай бай халық.**

* * *

**Мейлі, мені шығарсын шірік қылып,
Мейлі, мені тастасын лақтырып;
Отанымды сүйемін күліп тұрып,
Отанымды сүйемін жылап тұрып.**

Мейлі, мені қайғыртсын, қуантсын да,
Мейлі, менің басыма бақ бермесін;
Мейлі, мейлі, жылатсын, жұбатсын да,
Мені әйтеуір Отаным жат көрмесін.

Бәр-бәрісін бақытпен теңгерем де,
Сүйем оның шетсіздік, шексіздігін.
Қапаланып қайсыбір пенделерге,
Өкпелесем Отанға, бетсіздігім.

Басымды иіп, тіземді бүгіп тұрып,
Ажарымда айдындай шуақ тұнып;
Отанымды сүйемін күліп тұрып,
Отанымды сүйемін жылап тұрып.

* * *

Құмдар...

Құмдар...

Тау құмдар, қырат құмдар!
Қаншама керуенді шулаттыңдар,
Қаншама өзендерді суалттыңдар,
Қаншама ғасырларды ұзаттыңдар...

Шағылда бірін-бірі сүйеп өлген,
Шалғайда көшкен-ау жұрт түйелермен.
Берекеңнен айналдым, беу, қазақ-ай!
Соншама сахараны иеленген.

Самолеттің астында мидай далам,
Сағым болып самғайды,
Қимайды адам...

Кез келген өңіріңде қолтаңба бар,
Керуеннің ізімен шимайлаған.

Түнде мен ұйықтамаймын, ол неліктен?
Ұйқыда біздің үйде пенде біткен.
Құрсаулы қашадағы аюдайын,
Жүремін де қоямын, сенделіп мен.
Түнде мен ұйықтамаймын, ол неліктен?

Ой дейтін ой болсашы мазалаған,
Апырау, ол не мені жазалаған?!
Нәр алып, мен де еркіммен жүргем жоқ па,
Еркімен осы ел жұтқан таза ауадан?!

Қарасам қайғы-мұң да жоқ сияқты,
Тағдырым мына өмірден көп сый апты,
Санама сайтандайын қайдан кірген,
Ортеке орақ мүйіз, от тұяқты?!

ОДАҚ ТУРАЛЫ ОДА

Тарихтан белгілі.
Мен оны қайталап жатпаймын.
Қуантқан жарлыны, шерліні,
ССР Одағын мақтаймын!

Тарихтан белгілі.
Тарих – сұңғыла қария.
...Кез болған ел зары, ел мұңы
Секілді тасыған дария.

Ақылгөй балалар, даналар,
Туыстық, достықты аңсаған.
Тап болып тартысқа кереғар
Не шара? Шаршаған...

Адамдар аңдарша өшігіп,
Әлсізін әлдісі қорлаған.
Достықтың алауын өшіріп,
Жауласқан сорлы адам!

Айттым ғой.

Тарихтан белгілі.
Мен оны қайталап жатпаймын.
Мақтаймын Туымды, Гербiмдi
ССР Одағын мақтаймын!

Қаңғырғам қурайды таяқ қып,
Қаңғырғам,
Достықты таппағам.
Жатқанда, тұрғанда «аят» қып,
Жадымда достықты сақтағам.

..Ей, қазақ!

Аттан түс, қонақта,
Жақының.
Жат емес басқа бұл.
Қасиетті осы Ұлы Одақта
Халықтар мәңгілік дос, бауыр!

Ата орыс, аға өзбек – бауырым!
Бәріміз бір ғана қауым, күш.
Бұл – менің, сенің де ауылың
Қанеки, шәйімнен қанып іш.

Қағып іш.

Қаласаң, бас тартам,
(Аяйтын не жай бар достардан).
Мендегі кеңпейіл шат көңіл –
Одақтық ортақ бір дастарқан!

Найзаның, қылыштың күшімен
Ұлы Одақ, мен саған кірмедім.
Достықты сүйгенім үшін мен
Біргемін.

Мәңгілік біргемін!

Тарихтан белгіл.
Мен оны қайталап жатпаймын.
Көркейген достығы, елдегі
ССР Одағын мақтаймын!

КОММУНИСТЕР – ГУМАНИСТЕР

Оларды атқан.
Оларды отқа қақтаған.
Оларды асқан.
Түрмеге де тастаған.
Сонда да олар сенімдерін сатпаған.
Біреуі өлсе, бірі көшті бастаған.

Оларды өртке жандырған,
Айналдырған сырқатқа.
Олар өлген,
Өмірін бірақ қалдырған,
Өмірдегі ұрпаққа.

Мерт болды олар,
Бірақ күдер үзбеген,
Жандар емес табынар.
Әр жендеттің мойынында
жүздеген
Коммунистің қаны бар...

Коммунистер-гуманистер, перзенттер,
Қатал бірақ жауларға.

Мәміленің нәзік жібін
Үзіп алсам не етермін?!
Не де болса нар тәуекел,
Нар тәуекел, көтердім!

Сағат сайын өзгеретін,
Мәміледен қатыбас,
Аулақ болам,
Жоламаймын, айтқаным татымас.
Дос елменен достарға ұқсап,
Жасап бағам қатынас.

Түлкі құйрық саясаттың,
Алтыны үшін, наны үшін,
Қасиетті достықтың мен,
Таптамаймын намысын.
Болашақтың елшісімін,
Дипломат емеспін.
Мен баратын мемлекеттер,
Мені солай танысын.

* * *

Сағыныштай сарғайып сары қайың,
Жапырақтар шертеді сарыуайым.
Кернейлетіп, сыңсытып жет, тырналар,
Ұзатқалы барады сәуір айын.

Енесінен құлындар жеріген бе?!
Арылтып бал-сусын желіден де.
Қиқулаған тырнаның канатында.
Жаз ілесіп барады керуенге.

Береке шапан жамылған боз даланы,
Әдділейді тырнаның созған әні.

Қалбалақтап қаңбақтар қарбаласта,
Бағытына басы ауған қозғалады.

Балауса жоқ, балғын жоқ тербетуге,
Тербеледі қияқтар желмен түнде.
Қызыл күрең қоржынын толтырып ап,
Хабаршы күз жортып жүр жер бетінде.

* * *

Тағы да күз, тағы міне, сары таңды ұзақ түн,
Уысында тағы да мен ұйқы дейтін тұзақтың.
Ой-хой, шіркін, тағы да бір күзді міне, ұзаттым.

Өмірімнің есейгенін сезінемін күзде мен.
Алдағыма асығамын, өткенді әсте іздемен,
Ой-хой, шіркін, болашаққа құмармыз ғой біз деген.

Жүрші, жаным, қоңыр күзде серуендейік жырақта,
Қайтқан құстың әуенімен қоштасайық қыратта,
Күз өткенге кейімеймін, сағынамын бірақта.

Қайтып бара жатыр, әне, сағыныштар-тырналар,
Ақ қайындар, тал теректер... алтын сары сырғалар,
Туған жердің кеудесінде тұнжырайды жылғалар.

Қайда кеткен жасыл алқап, жасыл орман, жасыл маң?
Қайда кеткен жақұт гүлдер паң далаға шашылған?
Қайда кеткен, қалай өткен, кімге барып бас ұрған?!

Қалай біздер қапелімде аңғара алмай қалғанбыз?!
Әттеген-ай, неткен аңқау, неткен аңқау жандармыз?
Келіп қапты-ау сағыныштай сап-сары ала арман-күз...

ХАТ ҚАРАП ОТЫР ЛЕНИН

Хат қарап отыр Ленин,
Қашаннан бері сарыла.
Жұмысшы жазса біреуін,
Жазыпты бірін шаруа.

Хаттарда сыр көп ұғынтпақ,
Болғаныменен сауатсыз.
Хаттарды Ильич сұрыптап,
– Қалмасын, – дейді жауапсыз.

Қарлығаш хаттар келгесін,
Қуаныш тұрды көңілде.
Кешіге мынау көрмесін,
Беріңіз, – дейді, – нөмірге.

...Бір хатта айтып әрнені,
Шаруа мұңын шағыпты.
Асыра сілтеп әлдекім,
Сиырын тартып алыпты.

Тағы бір шаруа жазыпты:
Жеңеміз қалай да аштықты!
Кулактар, – депті, – жазықты
Өртеді, – депті, – астықты.

Хаттардың әрбір жолынан,
Іздейді Ильич адамды.
Қаламы түспей қолынан,
Қарады, қайта қадалды.

– Ағаттық әсте істеме,
Асығыс дүние әкеліп.
Өмірде, сөзде, істе де,
Кетпесін, – дейді, – қателік.

Өтуде хаттар екшеліп,
Қолынан ұлы Лениннің.
Әне отыр ол әлі тексеріп,
Диктантын туған елінің.

* * *

Раушан гүліне сен серік едің,
Раушан арасынан көріп едім.
О, менің аққанат құс – махаббатым,
Қайдасың, қайтсем саған көрінемін?..

Дүние тыныш еді «құлаққа ұрған»,
Талықсып тал бойында шуақ тұнған.
Табиғат сонда саған, раушанға,
Барынша бар жасауын лақтырған.

Есінде ме?
Сонда сен байқадың ба?
Дір еттім, жанарыңнан тайқадым да.
Сол күні раушанның өзін емес,
Иісін сыйлағансың қайтарымда.

Гүлді қойшы, гүл ата ырымы ма,
Мәңгі шатпын сол күнгі қылығыңа.
Гүл иісі тұр екен жүрекке ұрып,
Танауымды тақасам бұрымыңа.

Гүлді қойшы, семеді гүл дегенің,
(Гүл сыйлап, гүл алуды білмегенім...)
Қайдасың?..
Мен түсімде екеу болып,
Ертеңгісін жалғыз боп түргелемін,

О, менің аққанат құс – махаббатым,
Қайдасың жанға шипа шапағатым?
Сен қайда, күндер қайда, түндер қайда, .
Махаббат... махаббат деп аталатын?..

ТҮН. ЖАЙЛАУ. АЙТЫС

Гармонның қатпарындай қырқалары,
Бір созылып, біресе қымтанады.
Түн. Жайлау. Төмен сайдан, тау өзені,
Сабадағы қымыздай бұрқанады.

Аспан ашық, әлі де ай тумаған,
От жанады отарды айқындаған.
Қаптал жонмен келеміз қабырғалап,
Қан жайлау құлын ойнап, тай тулаған.

Келеміз әңгімелеп әрнемені,
Күлеміз тамашалап әлденені.
Бір сәтте әйел адам мың құбылтқан,
Қыр астынан құйқылжып ән келеді.

«Біздің ауыл көшеді құба жонға,
Қымыздық, қыз саумалдық шығады онда.
Ат арылтып жетерсің, тон тоздырып,
Құрбыжан, қапаланбай шыда жолға».

Сайды қуып санқылдап ән барады,
Самал тұр саялатып сән даланы.
Ән десе ұшпа бөрік кәрі жартас,
Барабанын даярлап қамданады.

Қарағай дулығасын лақтырып,
Мәз болады жапырақ құрақ күліп.

Сай-сала қырат тынып, бұлақ тұнып,
Тыңдайды әйел даусын құлақ түріп.

Көк қырқада күтпекке күн жарығын,
Өткізбекке осында түн жарымын.
Жамбасқа алып шылбырды жата кеттік,
Әйелдің баяулатқан тыңдап үнін.

Мамық түн майсаға кеп дамылдаған,
Құс жолы көк белдеуін сағымдаған.
Әйелдің үздік-создық әуеніне,
Жігіт даусы қосылды мамырлаған.

– Адасқан ба, жеңеше, Ай аулақта?
Жақсы әнінді аттандыр, жаяулатпа.
Түн сергісін үніңмен мен сергиін,
Басып-басып жіберші, баяулатпа.

– Алжыдың ба, қайным-ау, Ай тумайды,
Баяу әнді балбырап сай тыңдайды.
Қойға күзет болсын деп отырмын да,
Баяғыдай жақсы әуен айтылмайды.

– Жеткен жансың, женеше, арманыңа,
Мен емеспін көнетін алдауыңа.
Қайныма деп қалдырған бір асылың,
Көкейіңде, көңіліңде қалмады ма?

– Білмейсің ғой, қайным-ау, аға сырын,
Жаратпайды ол басқаның жанасуын.
Жаратпайды басқаның таласуын,
Таратпайды ол басқаға бар асылын.

– Жақсыны жатсына ма, адал адам,
Аға – орман, іні – торғай паналаған.

Сауға сұрап қашанғы күнелтемін,
Балаша балықшыны жағалаған.

– Қалай-қалай сөйлейсің, ойбай, бала!
Түнгі құлақ түрулі айғайлама.
Қалағаның әншейін ән бе десем,
Көңілің көшіп барады қай-қайдаға?..

... Ән үзілді, әзіл де тына қалды,
Өктем дауыс жаңғыртып тұр ауаны.
Шыбыртқы сөз батты ма шымбайына,
Ағай шықты далаға шыдамады...

Түн. Жайлау. Жел құрақты ойнатады,
Самарқау сол тыныштық сайда тағы.
Белден асқан белгісіз беу дүние,
Қайда кетті жеңгейдің әйбат әні?!

* * *

Шағын жұртпын, бір іні, бір ағам бар,
– Қайдансың? – деп олардан сұрамаңдар.

Бәлкі, олар Қостанай даласынан,
Әлде... Сыр, әлде Ертіс жағасынан.
–Қайдансың? – деп – руың, елің кім? – деп,
Інішекті бөлмеңдер ағасынан.

Тау көлінің бір тамшы тұнығындай,
Шағын жұртпын пырақтың құлынындай.
Қолка, жүрек, қанатым – қос бауырым,
Жоғалтқан алтынымның сынығындай.

Сағындым ғой

дедің-ау, жаным, маған...

Бұлт көрдің бе,

тауларда мамырлаған?

Сол менің ақ жанымның ақ жалыны,

Аулақта ауылымнан дамылдаған.

Естідің бе аспанның күрсінгенін?

Сол менің саған деген тылсым демім.

Ұйықтап жатса, оянсын,

ою болса,

Күңіренген жанымды білсін дедім.

Мен деп ойла самал боп есіп өткен,

Мен деп ойла нәсерді есі кеткен,

Мен деп ойлап өзінді

әр түн сайын,

Төсегін сағынышқа бесік еткен...

КҮНДЕР

Күндер,

Қайда асығып барасындар?

Кідіріндер,

бересім, аласым бар,

Күндер аласұрған,

Қайда асығып барасындар?

Қарайландар!

Тағдырым ортақ менің талай жан бар.

Менен кешірім өтінер інілер бар,

Мен кешірім өтінер ағайлар бар.

**Күндер аласұрған,
Қайда асығып барасыңдар?
Әлі де табысу бар, таласу бар;
Бітірейін,
тоқтаңдар, санасыңдар!**

**Күндер, кідіріңдер,
Сәл рақым тамызыңдар!
Белшемнен қарызым бар,
Еліме менің айтар арызым бар,
Елімнің маған айтар арызы бар...**

**Күндер аласұрған,
Қайда асығып барасыңдар?**

АҚҚУЛАР, ҚОШ БОЛЫҢДАР

**Аттанып бара жатыр аққу-қаздар,
Қош енді, қош болыңдар, гәкку-наздар!
Кеудемде күніренген дастан қалды,
Киелі қанатымен аққу жазған.**

**Аққулар, кешіріңдер, жазықтымын!
Қараймын керуеніңе қажып бүгін.
Адасып кетті-ау бірге сендерменен,
Алапат күшім менен нәзіктігім!**

**Сыңқылдап соғылғанда қанаттарың,
Таба алмай қалды менің тағат жаным.
Үзілген жолдарыңа қарақтарымы,
Үзілген жанарымды сабақтадым.**

**Ақ көлдің айдын төсін шимайлаған,
Сұлулар жатыр сені қимай далам.**

Аққу боп неге ғана жаралмадым,
Адам боп өзіме-өзім сыймай барам.

Аққулар, алданыш па ең, арман ба едің?
Қош енді қанатым жоқ самғар менің!
Нуларым сыңси жылап қалды-ау менің,
Суларым жетімсіреп қалды-ау менің!..

ӘН

Сұмдығы-ай осы біреу мұң дауыстың,
Шыға алмай көкіректе тұнған ұшқын.
Күй тартып көкіректе боздатады,
Сұмдығы-ай осы біреу мұң дауыстың.
Іздеп мен ойға да ұштым, қырға да ұштым.

Осы бір боздау үнді естігенде,
Ән болып көкейімде есті жел де.
Ойыма ойран салып осы бір үн,
Баурымды ұстарамен кескілеуде.

Апыр-ай, қайдан шықты, қайдан келді?!
Астаң-кестең сапырды айран-көлді.
Адамдар, айтындаршы әлгібір үн,
Апыр-ау, қай манда еді, қай манда еді?!
Толкытты-ау көңілімнің айран-көлін.

Жүрегім жетімсіреп қалды-ау менің,
О, құдірет, әлдебір алдау ма еді?!
Тұлпардың құлынындай бұла дауыс,
Тұтқындап жан-жағымнан алды-ау мені.

Үн біткен бұлай емес тегіс неге?!
Қайта орал, сыйқырлы үн, көріспеген.
Апыр-ай, әлгібір үн қайдан шықты,
Адам ба, ақ қанатты періште ме?!

АРМАНДА, ҰЛЫМ!

Кім боласын,
Қандай өмір сүресің,
Ол – өзіңнің үлесің.

Ақылымды тыңда, мейлің тыңдама,
Тілегім бар бір ғана:
Шығыл ал да арманыңның шыңына,
Сосын, мейлі, ұшып өл де, сырғана.

Болса ақылың біл мынаны: жалғанда
Жолай көрме арманы жоқ жандарға?!
Арманда, ұлым, арманда!
Арманда, ұлым, ақтық демің қалғанда!

Бүкіл өмір, бүкіл дүние, бар жалған
Жадында ұста, жаратылған арманнан!
Өмірінің аяғы жоқ, басы жоқ,
Өлген артық армансыз боп қалғаннан.

Айтқанымды жөн де, мейлі, жөн деме
Арманда, ұлым, қия деме, өр деме,
Шығып ал да арманыңның, шыңына,
Қира мейлің, күйре мейлің, дөңгеле.

СЕН ҚАРТАЙДЫ ДЕГЕНГЕ

Сен қартайды дегенге мен сенбеймін,
Әжімменен кәрілік өлшенбейді.
Әжім деген – әйгілі тамшы-уақыт,
Тамшы-уақыт тасты да жеңсем дейді.

Шаршама, шашым ерте ағарды деп,
(Қайратың қан бойыңда қалар жүдеп.)

МҰҢЛЫҚ

Айырылар аһ десем көкірегім,
Не дермін саған, тірі жетімегім?!
Мына өмірге абайсыз бір Мұңлықты,
Неге ғана әкелдім?!
Өкінемін.

Қайтейін, өкінемін, өкінемін,
Неге ғана тас болып бекімедім?
Құстай ұшып көңілден кетіп едің,
Неге таптың сен мені, жетімегім?

Қалсаң етті арман боп есімдегі,
Мұңлығым-ау, іздедің несін мені?
Ұятымнан өртеніп баратырмын,
Өшір мені,
Мұңлығым, кешір мені!

Сен мұңайып,
Мен қалай күн көремін?
Сеніменен тағдырым бірге менің.
Сен оқыстан келгенде мына өмірге,
Болатынын осылай білген едім...

* * *

Қажығұмар Қуандықовқа

Сен жүрген жол сол қалпы, жатыр әлі,
Танды атырып, сол күнді батырады.
Орнында үйің,
бірақ та бөтен әже,
Бөтен бір немерені шақырады.

Сен жүрген жол сол қалпы, жатыр әлі,
Жатыр әлі, шаңғытып топырағы.
Сен отырған бұлақтың жағасына,
Сенен басқа біреу кеп отырады.

Сен шыққан тау сол қалпы, жатыр әлі,
Тек жартастар жай түсіп шатынады,
Ағаштар да баяғы қалпында тұр,
Көктем сайын ауысып жапырағы.

Баяғыша сулар да жатыр ағып,
Баяғыдай найзағай атылады,
... Туған жердің сен басқан топырағы,
Әлдекімді жоқтайды, шақырады.

Сен жүрген жер сол қалпы, жатыр әлі...

ЕСЕНИН-МАЯКОВСКИЙ

(Есенинді,
Неге алдына қоясың деп, достарым,
Айыптама,
Аксиома – алфавиттен бастадым.)

Поэзия дейтін Елдің,
Екеуі – екі өкілі.
Екеуі де төрт деген-ді екі жерде екіні.
Шыңға барып,
Дара біткен шынар болса біреуі,
Екіншісі – сол шынарға шырай берген кекілі.
Біріншісі –
Мәрмәр тастан сарай болса қаланған,
Екіншісі –

Жиһаз, өрнек сарай үшін жаралған.
Біріншісі –
Игорь болса сауыт-сайманға оранған,
Екіншісін – Баян дей бер сақал-шашы ағарған.

Поэзия аспанынан жай ойнатып,
Керісті,
Түсінбеймін!...
Екеуіне тар болды ма жер үсті?!
Түсінбеймін!...
Бір өмірде бірге өмір сүре алмай,
Қарғыс атқан қу өлімді неге өзара бөлісті?!
Неге?
Неге?
Өмірде емес,
Өлгенінде келісті?!

Екеуі де бір дәуірдің ақыны ғой,
Дегенмен,
Бірін Орал,
Бірін Кавказ тауларынан көрем мен.
Жыр тойында,
Екеуін бір табыстырсам деген ем,
Екеуін де көндіре алмай,
Әуре болып келем мен.

КҮРЕҢ КҮЗ

Қош енді, қош бол, күрең күз!
Күрең мұн саған жібердім.
Күлермін деп ем, түнердің,
Білермін, қалай білермін?!

Күп-күрең менің реңім,
Қош енді, қош бол, күрең күз!
Жаз келер және жап-жасыл,
Жақсылық, тағы тілермін,
Жадырап өмір сүрермін,
Қош енді, қош бол, күрең күз!

Жыртылып жатыр күрең жер,
Күрең жер – тозған кілемдер.
Күрең тау, анау күрең бел,
Күрең бел – жиған кілемдер.
Жаз келер және жап-жасыл,
Жасауын жердің түгендер.

Қош енді, қош бол, күрең күз!
Ақ қысты тездеп жібергіз.
Ақ қыстай әппақ бір елміз,
Шымшылап аяз шытынап,
Ширығып біраз жүрерміз,
Шынығып өмір сүрерміз.
Қош енді, қош бол, күрең күз!

ӘЖЕ – СӘБИ – КЕЛІН

Бостан-босқа боздамашы, жыламашы, қарағым.
Ей, шешесі!
Бір тілегін орындай сал баланың!

Сырқаттанып қалғансың ба?
Неге кетті тынымың?
Бостан-босқа жыламашы, жыламашы, құлыным!

Не сұрайды?
Жылатпашы.

**Сұрағанын берсеңші.
Енді мұның жылағанын,
Есітпей-ақ өлсемші...**

**Отыр әже қолын алмай өмірі бітпес ісінен,
Сыпың қағып келіні жүр,
Не десе де ішінен...
(Енелер мен келіндердің екі арасын түсінем...)**

**– Бар әжене! – деді дағы бір жекіріп балаға,
Асау келін абыр-сабыр атып шықты далаға.**

**Қатал келін қаһарынан,
Қайран әже түңілді.
Уыз сәби әжесінің алдына кеп жүгінді.**

СОҚ, ЖҮРЕК!

**Қалай-қалай соғасың, қан-жүрегім?!
Соғасың, әлі өмірің бар білемін.
Дем ала ғой, байғұсым, дем ала ғой.
Бұл тірлікте құмарым қалды менің.**

**Мазалама кеудемді, ойнақ салып,
Хал жоқ менде көнетін қайраттанып.
Қаншама рет суындың қайнап барып,
Қаншама рет тірілдің жайрап барып?!
Мен сені әлсіретіп алдым білем,
Болмашы нәрселерге айдап салып...**

**Өртенбей қалып едің от-жалыңнан,
Көздеп атқан кімдердің оқтарынан.
Қорқамын, Қорқам сенің, қан-жүрегім,
Қалжырап ойпы-тойпы соққаныңнан.**

Түсінем сенің қажып тұрғаныңды,
Соқ, жүрек!
Бұзбай соққын ырғағыңды!
Сыңғырлаған сиқырлы үн естиін,
Бұрап қой босап қалған сымдарыңды.

Қалай-қалай соғасың, қан-жүрегім?!
Білмеймін, қанша өмірім қалды менің.
Торға түскен торғайдай боп барасың,
Қаршығадай самғаған алғыр едің...

МАЙ – МАХАББАТ

Май – махаббат!
Аспанда да, жерде де,
Айдын шалқар көлде де.
Жатқан сонау көлденен,
Асқар тауда белде де,
Ынтызарлық кернеген,
Махаббат жүр шөлдеген.

Май – махаббат.
Жерге ғашық сұр аспан,
Жер де ғашық,
Жете алмай,
Екі ғашық жыласқан.
Қосылысып кете алмай,
Кедергіден өте алмай.

Май – махаббат.
Адамдар да, аңдар да,
Шыбықтар да, талдар да.
Жәндіктер де, малдар да,
Ғашық болып қалған ба?!

Малынады арманға,
Махаббат жүр орманда,
Махаббат жүр тауларда.
Бірін-бірі іздеген,
Ғашықтар жүр жалғанда.

Жеңгетай Май жел беріп,
Желпінтеді бәрін де,
Кәрісін де, жасын да.
Махаббатқа зәру ме,
Мына дүние, расында?!

Май – махаббат.
Араша боп ар, мұңға,
Ей, ғашықтар, қайдасың?
Махаббатың бар мұнда.
Тағзым ет те, иі басың,
Май айының алдында.

Жүректерге от тасып,
Май – махаббат,
Бағала!
Бір-біріне боп ғашық,
Өтсін біздің замана.
Өзді-өзімен оттасып,
Өшіккендер соттасып,
Мал боп кетсін, оттасып!
Махаббаттан садаға!
Май айынан садаға!..

ЖАРТАСТАР

Жартастардың бетінен сорасы аққан,
Өтуде заманалар, болашақтар.
Қанша ұрпақ осында кеп қора соққан,

Қаншама сөнді мұнда жер ошақтар,
Тастар тұр беттерінен сорасы аққан.

Ұзатып сап қаншама ғасырларды,
Қаншама ұрпақтарды жасырған-ды.
Қабылдап қаншама рет жасындарды,
Қаншама жекпе-жекте басын жарды.
Кәрінің қанын сүртіп қыз-шұғыла,
Кәрінің нығына асылған-ды.

Деме оны тілсіз, мылқау тылсым еді!
Күрсінсең, бірге ол да күрсінеді.
Сен жыласаң, күңіреніп бүкіл жартас,
Тау солқ етіп, жанынан түршігеді.

Ащы үнінді әкетіп қай-қайдағы,
Айғайласаң, ол дағы айғайлаған.
Айтары жоқ, жасырын арманы көп,
Мәңгілікке жаралған пай-пай бабам,
Бір орнында мәңгілік қайғы ойлаған.

Жартастар тұр бетінен сорасы ағып,
Жай атады жасындар жара салып.
Мәңгілікке жаралған қара шалды,
Қалқа қылып жатырмыз қора салып...

ӨМІР СҮРЕЙІК АЛМАСЫП

Жапырақ жүрек жас қайың!
Жанымды айырбастайын.
Сен адам бола бастасаң,
Мен қайың бола бастайын,
Келісесің бе, жас қайың?

**(Көрінер, мүмкін, кімге ерсі)
Өмірінді маған бір берші!
Дүрбелең мына дүниені,
Адам көзімен бір көрші.**

**Қайың боп мен де бағайын,
Орманнан орным табайын.
Беймәлім маған өмірге,
Қайың көзімен қарайын.**

**Сен дағы жерден нәр алдың,
Мен дағы жерден нәр алдым.
Біреуден сен де жаралдың,
Біреуден мен де жаралдым.
Тілің жоқ, жанды қайың – сен,
Айырмашылығым – Адаммын.
Мендегі бары бір жүрек,
Беріпті жүрек саған мың.
Сондықтан ұзақ жасайсың,
Құрдасы келер заманның.**

**Бар-жоғы менде бір жүрек,
Ол өлсе, мәңгі кеткенім.
Сендегі семсе мың жүрек,
Келгенде жасыл көктемің,
Тірілер қайта дүркіреп.**

**Жапырақ жүрек жас қайың!
Жанымызды айырбастайық?
Адам боп жүрсең қасқайып,
Қайың боп тұрсам қасқайып,
Тәуекел, айырбастайық!**

**Өмірге өмір жалғасып,
Анамыз жерге жармасып,
Бірде адам, бірде қайың боп,
Сүрейік өмір алмасып...**

ТАҒДЫРЛАСТАР

Келген көктемді қарсы алып,
Өнген гүлдерге жан салып,
Сонау сағымға тамсанып,
Ойға бататын едің,
Бұлақ басында ән салып.
Анаң есіне түсіп,
Мұнданушы едің соншалық.

Бұлақ басынан көріп,
Сұрап, қасыңа келіп,
– Жаным, жасыма! – дедік,
Үнсіз отырушы едің,
Жылап,
басыла беріп.

Асқар таулармен сырласып,
Жасыл орманмен сырласып,
Жалаңаяқпен қыр басып,
Сені іздейтін еді,
Үміт үзбейтін еді,
Сорлы бір ғашық.

Бұлақ басынан көріп,
Жылап қасыңа келіп,
Жылап қайтатын еді,
Сырын жасыра беріп.

Сен елең етпейтін едің,
Ол ұзап кетпейтін еді.
Көз жасын көл болып жатқан,
Сүймесе, төкпейтін еді.
Сенің салған әндерің,
Оған жетпейтін еді.

Бұлақ басына келіп,
– Жылап, жасыма! – дедік.
Үнсіз қайғырды байғұс,
Бізге асыла беріп.

Сен оның сорына орай,
Белгісіз бағытқа қарай.
Жар тауып кеттің бе, қалай?
Бақытты болғайсың, байғұс,
Істеген ісіңе жарай...

ЖАЛАҢАЯҚ ҚЫЗ

Төлеп тұрған нөсерге қарамай-ақ,
Бір қыз кетіп барады жалаң аяқ.
Жалтыраған әдемі топылайын,
Кім біледі, жауыннан барады аяп.

Ойнақтаған далада қара көзім,
Еске түсіп кетті ме бала кезің?
Елең қылмай ешкімді барады өзі,
Жалаңаяқ жүргендей дала кезіп,
Еркін ұстап елігім барады өзін.

(Шыт көйлегі жабысқан кеудесіне.)
Қарамасқа, қоймайды көрмесіне.
Не келді екен сайтанның зердесіне?!
Жалаңаяқ сиқырға қарап тұрып,
Жалаңаяқ жастығым келді есіме!

Қара да тұр, қайтесің, қара да тұр,
Бұлаң еткен бұл сурет қалады ақыр.
Жалаңаяқ...
Балтыры жалт-жұлт етіп,
Ғайып болып жастығым бара жатыр.

ПАЛАТА № 17

Бұл бөлмеде – екі орыс, бір қазақ,
Үшеумізді бір ғана дерт тұр қажап.
Кемедегі адамдардың жаны бір,
Сондықтан да, ынтымақ бар бір ғажап.

Үшеумізде жалғыз ғана қауіп бар.
Кім біледі; тағдырымыз анықтар...
Дала күнгірт, жатыр ма, әлде, жауып қар?
Желмен ұшып бара ма, әлде мамықтар!?

Тұрғындары он жетінші бөлменің!
Аз ғой әлі көрмегеннен көргенің.
...Сағымдайын сайран дүние сен бе едің?!
Сайран салып, саған неге көнбедім...

Бұл бөлмеде – үш тағдыр бар, үш Адам,
Торда отырған торғайларға ұсаған.
Үш адамда үш түрлі емес, жалғыз дерт,
Жалғыз тұзақ алты аяқты тұсаған...

ҚАЗАЛЫ ЖЕЛІ

Сыбызғыдай сызылтып азалы үнін,
Өкпек желі сокқанда Қазалының.
Есігін аш, енді кет, тосырқама,
Қазалының кез келген қазағының.

Шәй береді, артынан ет келеді,
Сылқита соқ, (соныңды еп көреді).
Желауыз женешеңнен сақ болғайсың,
Әзілмен қанжығаға бөктереді.

Әзіліне әзіл соқ, жасырма сыр,
Ағайың сәл жымыып, шашын қасыр.
Алдында аға-жеңген, жез самауыр,
Ал ауызғы бөлмеде асыр-тасыр...

Сыбызғыдай сызылтып азалы үнін,
Өкпек желі соққанда Қазалының
Есігін аш, ен де кет, тосырқама,
Қазалының кез келген қазағының...

* * *

Зейнолла Шүкіровке

Буырқанған теңіздей жатыр екен ашынып,
Қайғы емес, қаталдық қабақта тұр асылып,
Тағдыр дейтін баяғы жалаңаяқ мыстанын,
Жалынады кете алмай, аяғына бас ұрып.

Тағдыр дейтін сүмелек шыр айналып кетпейді,
Ол қабағын шытынса, есік жаққа беттейді.
Табанында тағдырға ызғарменен қарайды,
Қарайды да аяйды, аяйды да, теппейді.

Дәл төріне қондырып өмір дейтін жолдасын,
Екеуара қақ бөлді байлық, бақыт, олжасын.
Қарамайды, қайтсін ол оңай-оспақ тағдырды,
Тағдарлардың тағдыры – өзі тағдыр болғасын.

Буырқанған теңіздей жатыр екен ашынып,
Атылады аспанға ақ көбігі шашылып,
Қателігін кеш ұққан тағдыр дейтін қайыршы
Жүгіріп жүр жағада сауға сұрап, бас ұрып...

СЕН МЕНІҢ ЕЛІМЕ БАР...

Сен менің еліме бар, жерімді көр,
Жандар бар әр нәрсенің жөнін білер.
Қонағы бол жыл сайын келіп жүрер,
Асылы бол жыл сайын көріп жүрер,
Ардағы бол артатын сенім, жігер!

Сол жердің сен сияқты ақымағын,
Оқымасаң оқыма, оқымағын.
Мен туралы сөйлейді шоқыларым,
Мен туралы сыр шертер топырағым,
Таста мені, қайтесің, оқымағын.

Мені сұра бастаудан, жылғалардан,
Тоғайдағы көлшіктен, тұнбалардан,
Мені сұра сағымнан қуған арман,
Тал шыбықтан сұрағын сырғаланған.
Таудан сұра найзадай шыңдарынан
Шыға алмай таңсәріде Күн қадалған.

...Мен бір бөкен, аулаққа желіп кеттім,
Желіп кеттім, басымды ерікті еттім.
Сен менің жырымды оқы, ұнамаса,
Менің туған жеріме көміп кеткін!..

ЫРЗАМЫН

Тағы да көрдім,
Тағы да көрем таң нұрын!
Аязын қыстың,
Аяулы жаздың жаңбырын.
Алтынға, мейлі, толмай-ақ қойсын сандығым,
Ырзамын саған!
Ырзамын саған, тағдырым!

Шаршаған шақта,
Шақырып сені жекпе-жек,
Басыма менің,
Бақыттан басқа төкпе деп,
Тағдырым, саған
Жүріппін босқа өкпелеп.

Өшпестей етіп,
Өмірдің жазған бұл заңын,
Түсінбей кейде,
Тосырқап менің жүр жаным.
Кеудемде мына,
Өзің сыйлаған бір жалын,
Лапылдап жатыр,
Тағдырым, саған ырзамын!

* * *

...Махаббат па?
Махаббат болған еді.
Таудың мен еркін жүрген тағысы едім,
Тапты да, түсірді ғой торға мені.

Махаббат па?
Махаббат болған менде.
Жиі барғам аққулар қонған көлге,
Ал қазір тоңған жүрек, солған кеуде.

Ғашықтық па?
Ғашық та бола білгем.
Бір-ақ жанға ғашықпын бала күннен.
Жанымменен сүйемін, жанарыммен.

Сағыныш па?
Қалай оны тауыса аламын.

Сағынамын, шөлдегем, аңсағанмын,
Ақыры шаршағанмын, шаршағанмын.

Сүйгенім бе?

Сүйгенім өмірде емес.

Ұйықтасам, түнде түсім, көңілде елес,

Өлгенше кетер емес көңілден еш...

ЕРТЕГІ

Отырар еді,

Қолынан түспей ұршығы,

Алдында – ақ су бір шыны.

Немересінің қыңқылы мен сыңқылы.

Далада аяз,

Ашыққан иттің қыңсылы.

Алдында – ақ су,

Шәй қайда!..

Ауылы оның шалғайда.

Қызусыз пеште қайнамай ма ақ су,

Қайнай ма?

Жел үрген керней,

Боздай ма әлде сарнай ма?..

Су отын бықсып,

Жана ма әлде жанбай ма?

Баспанамыздың қабырғалары сарғайған.

Қайраттанғанмен,

Айбаттанғанмен қаншалық,

Отырар еді,

Күрсініп кейде тамсанып.

Жуық арада қайнай қоймайтын жез шәугім

Телміргіп бізді,

Сызылтып сұрқай ән салып.

Бықсыған пешті,
Кезекпе-кезек үрлеуші ек,
Жадырайтынбыз,
Жалт еткен отты бір көрсек.
Белбеуін шешіп,
Қара сұлының талқанын,
Әжеміз бізге беретін еді күнде өлшеп.

Белгісіз күндер,
Бүгіні менен ертеңі...
Есіне алып,
Әжеміз ертек шертеді.
Кезекпе-кезек тартқылап
Жалғыз көрпені,
Таласар едік...
Сол күндер, міне, ертегі...

СЕН ҚАЙТЕСІҢ?

Сен қайтесің жаныңды мұң басқанда?
Өз-өзіңмен оңаша сырласқанда?
Ақтарылғым келеді барып менің,
Өгейсінген өзімдей мұндастарға.

Сен нетесің сондай бір сәттеріңде?
Мұңның шаңы іліксе пәк көңілге?
Қараймын да отырам ондайда мен,
Қалам ізі түспеген дәптеріме.

Жалғаның да қалады,
арманым да,
Не боп жатыр білмеймін жан-жағымда.
Басқа жүрек соға ма, түсінбеймін,
Бар жүректің мендегі ар жағында.

Мұнайғым да келмейді, қуанғым да,
Тасыдым ба, білмеймін суалдым ба?!
Көктедім бе, білмеймін қуардым ба?!
Сұрақ белгі әйтеуір тұр алдымда.

Мұң да қалып жайына,
жыр да қалып,
Отырамын қаламды қынға малып.
... Кезіп кеткім келеді кең өлкені,
Кер бестісін біреудің ұрлап алып.

* * *

Қандай бақыт!
Күнді мен күнде көрем.
Көрмедім ғой жомартты
күннен ерен.
Күннің нұры бар менің құшағымда,
Құшақтайды кім мені?
Кімге берем?

Қандай бақыт!
Күн сайын күн шыққаны
Тіршіліктің зыр қағып ұршықтары,
Әженің таусылмаған түйдегіндей,
Домаланып, иіріп, тыншытпауы.

Қандай бақыт!
Жарқырап күн тұрғаны.
Күн астында дүние құлпырғаны.
Күннің нұрын құшақтап үлестіріп,
Бір ұрпаққа бір ұрпақ ұмтылғаны.

Егін салдым,
Мал бақтым,
Тас қаладым, бағынам да,
Жұртты да басқарамын.
Жалығам да,
Жабырқап пәс қаламын.
Жырды бірақ,
Жырды мен тастамадым,
Жырдан бөлек қалмады басқа амалым.

Аласартты тағдырым, биіктетті,
Бәрі өткінші.
Қуаныш, күйік те өтті.
Екіталай кезеңде еңсем бұққан,
Күйсандыққа саусағым тиіп кетті.

Күйсандықтан күніреніп үн шығады,
Күй аңсаған қу көңіл тұншығады.
Қарғып шығып кетердей аласұрып,
Тұтқын жүрек кеудемде тұншығады!

ПУШКИНМЕН ҚОШТАСУ

*«Мы вольные птицы, пора, брат, пора»
«Узник»*

Ал енді қоштасайық сардар аға,
Мен ертең кетем ұшып сар далама,
Қыранның қырандығы – кең далада,
Қыранның қырандығы – тауда ғана.
Мен ертең кетем ұшып сар далама.

Қош боп тұр, қош, есен бол, сардар аға!
Сөкпей де, өкпелемей қал балаңа.

...Ақынның ақындығы – атақта емес,
Ақынның ақындығы – арда ғана.

Айтатын арызым бар, аға саған,
Көңіл – кермек, бой – күйез тамашадан.
Ақымақпын кей-кейде арыма мен,
Өз қолыммен күйені жаға салам.

Сен болған шақ бұлыңғыр, тұнжыр маған,
Әйтсе де аямапты құрғыр заман.
Болат Пушкин тіріліп кете ме деп,
Тұғырынды болатпен шынжырлаған.

Қарадым сенің қола мүсініңе,
Қоланы да болады түсіруге.
Мені тәңірім жаратқан табынуға,
Сенің мәңгі қақың жоқ кішіруге.

Ортасына сауықшыл түсіп көптің,
Мастандым да, масайрап ісіп кеттім.
Мұң шаға келіп едім – «Ұш!» – дедің сен,
Өзің ұш деп тұрған соң, ұшып кеттім.

Ұшып кеттім тауларға бұлт басқан,
Төңкеріліп теңізге тұныпты аспан.
Теңіз бенен аспанның тыныштығын,
Долы дауыл барады, жұлып қашқан.

Қош бол, аға, әлемді тамсандырған,
«Тас мейманға» табиғи жан салдырған.
...Менімен сайрандар жел жоқ, бірақ,
Алатауым күтіп тұр қарсы алдымнан...

ОТАНЫҢҢҢ ҚАДІРІН БІЛЕМ ДЕСЕҢ

Жетер, досым,
Желігіп, шіренбе сен.
Сауық құрып, барып қайт бір елге сен.
Алматыны сыйласаң, көк күніңді,
Жұмсамас ең босқа мені, жібермес ең.

Ақбұлақтың отырып жағасына,
Алатаудың мас болып ауасына,
Серуендеп, немесе қырға шығып,
Қаласына қарар ең, даласына.
Жәннат сыймай көзіңнің шарасына.

Қысын, жазын, күзін де, көктемін де,
Сірә, дәтін шыдамас жек көруге.
Алматыны сыйласаң, көк күніңді,
Өткізер ең Алатау бөктерінде.

Тұнық көзбен қарар ең тұнық көкке,
Тұрар еді тұнық нұр тынып бетте.
Алматыны сыйласаң, сапар-жолға
Алатаумен қоштаспай жүріп кетпе!

Алматының қадірін білем десен,
Білер айға барып қайт бір елге сен.
Алатаудың келбетін көз алдыңнан
Жіберсең де өзің біл, жібермесең.

Алысқа бар, бауырым, алысқа бар,
Кез келген материкке, ғарышқа бар.
Жақсы адамға орын бар бір кісілік,
Жадау тартса, көңілің де тыныс табар.
Бірақ...
Бірақ, Алматың алыс қалар...

Киінерсің, тоярсың, ішінерсің,
Біреуден зор, біреуден кішірерсің.
Хан көтеріп алса да, Алматыңды
Амалсыздан есіңе түсірерсің.

Жаманшылық жаныңа жолатпаса,
Аптығың да басылар, тояттаса...
Бірақ...
Бірақ... Алматың түсіңе еніп,
Бәс тігейін, ұйқыңнан оятпаса!

Алматысыз күн кешіп жүрем десең,
Тұршы барып, нанбасаң, бір елге сен...
... Алматыңды қадір тұт алдыменен,
Отаныңның қадірін білем десең.

ШАЛҚЫ, МЕНІҢ ШҰҒЫЛАМ

Тағы, тағы,
Тағы да, тағы да кел,
Ағыла бер, жырларым, ағыла бер,
Бағына гөр, жүрегім, бағына гөр.
Анда-санда қаныңды бір тасытқан
Сағына гөр жырынды, сағына бер.

Мазалай бер, мазала,
Тыным берме.
Әбігерге сала бер, ұрын кел де.
Желпіп жібер шаттықтың шәйісімен,
Бүкіл мына ғаламның мұңын бер де.

Үйіп-төгіп басыма жұбанышын,
Бүкіл мына ғаламның қуанышын.
Жарамасаң, жүрегім, жарылып кет,
Қуанышым алдында кінәлісің.

Соқ, соқ, жүрек!
Соқ, жүрек, қозғал, миым,
Ми қозғалмай, ойды да қозғау қиын.
Жырсыз өмір мен үшін өмір емес,
Жырсыз өмір – мен үшін тозған бұйым.

Шалқы, менің шұғылам, көк белдеуде,
Көпір бол да, тартып ал, көк пен жерге.
Нөсерлетіп, сөндірі де таста мені,
Баяу жанып баратса от кеудемде.

ИНТЕРНАЦИОНАЛ ІЗІМЕН

Еһ!
Бір заман орнайды бұл өмірде,
Жауласпайды адамдар, таласпайды.
Шек орнатқан адамның жүрегіне
Шекаралар болмайды, алыстайды.

Барша әлемге бақыт боп тұрақтаған,
Барша әлемді бесік боп тербетуге,
Еһ! Болады бір кезде бір-ақ қоғам,
Айда да, Марста да жер бетінде.

...Күресуде екі өмір тыншымапты,
(Екі дүние, болмайды жасыруға).
Дүниенің жартысы күншуақты,
Дүниенің жартысы ашынуда.

...Ей, ашынғандар,
ашынғандар, ашынғандар!
Бейнеттен беттерінде дақтарың бар.
Маркс туын шахтада жасырмандар,
Ел көрсін, ереуілге ап барыңдар.

Тұр әлі капиталдың тас қамалы,
Тірі әлі буржуй мырза, басқалары.
Арқаңнан таспа тіліп қан ағызған,
Қамшысын әлі күнге тастамады.

Тарықтыңдар, тарттыңдар тозақ әнін,
Жасырынып болдыңдар

Жетер енді.

Сан ғасырлар сандалтып қожаларың,
Тұмсығыңды тесіп ап жетеледі.

Сақтаныңдар!

Бірлігің шашылмасын,
Кетпекші олар маркстік жолды бұрып.
Сөлін сорып адамның асыл басын,
Атпақшы олар адамға бомба қылып.

Оңай емес...

Жай ойнап, жалын атқан,
Соңғы майдан тұр күтіп
Аттаныңдар!

Телегей терің сіңіп, қаның аққан,
Қасиетті теңдікті ап қалыңдар.

Күреспей бостандықты кім береді?
Күрес болмай, теңдік жоқ (оны да біл).
Әне, алдыңнан арайлы күн келеді,
Жарыққа шық, жадырап жолыға біл.

Арымызды қолдайды, алдайды кім?
Жойылсын сол! Бірігіп кірісейік!
Жер шарының бақытын бар байлығын,
Баршамызға тепе-тең үлесейік!

Ей, ашынғандар,
ашынғандар,
ашынғандар!
Капитализм жерленсін, бас ұрмандар.
Ел көрсін ереуілге ап шығындар,
Маркс туын шахтада жасырмаңдар!

БАҚЫТ ӘЛДЕ...

Мен сеземін.
Алыстасың, бақытым, алыстасың,
Асыққанмен аптығып жете алмаспын.
Сен биіксін, биіксін, ғарыштасың,
Қанатым жоқ, қалықтап жете алмаспын.

Саған неге ынтықпын осыншама?!
Неге сені көксеймін, алыстасың...
Шөл мен өзен шөліккеп қосылса да,
Белгілі ғой сенімен табыспасым.

Бақыт, сені көксеймін, көрсем деймін,
Құрақ ұшып, құмарта бір қарасам.
Арманымды құшақтап өлсем, мейлі,
Амалым не, өр – бақыт, тындамасың.

... Бақыт, мүмкін, менімен бір жүреді,
Бақыт, әлде, мазасыз жүрегім бе?!
Әлде аңсау, зарығу ма, кім біледі,
Әлде бақыт осынау нұр – өмір ме?!

Кім біледі...
Әйтеуір мен білмеймін.
Әлде бақыт – ел-жұртым, бала-шағам.
Келші, бақыт, мен сені сөндірмеймін,
Сен мені серік етіп қаласаң ал.

Өміріммен өтер болды-ау бұл өлең,
Бір маза жоқ, кілем тоқып, гүл өрем,
Асқар тауға ақша бұлт боп қонақтап,
Қара жерге қара аспандай түнерем,
Өміріммен өтер болды бұл өлең.

Таңмен атып, күнмен бірге жатамын,
Таусылмайды, бітпес сірә сапарым.
Өзегінде өлең ағып жатпаса,
Өгейситін сияқты осы Отаным.

Өлеңімізсіз өмір сүрмес болыппын,
Өлеңімізсіз өмір де жоқ, борықпын.
Ақындық бір жазылмайтын дерт екен,
Ақындық бір ауру екен, соны ұқтым.

Ақын деген лапылдаған өрт екен,
Ақындардың жанып өту – серті екен.
Бықсымаспын, шалам қалмас артымда,
Жана алмасам, ерте келдім, ерте өтем.

Жанып өтем, жанбай қайтіп тірі өлем,
Жаумай қайтіп, жаумай қайтіп түнерем.
Тіл тиылмай, жүрек тынбай тынбайтын,
Өміріммен өтер болды бұл өлең...

КОММУНИСТЕР

Атом күші, күн сәулесі, таң нұры –
Коммунистер заманының тағдыры.
Қасиеттеп құрметтейді, құптайды,
Ізгі ниет адамзаттың барлығы.
Себебі олар – дүниенің тағдыры.

Егер олар мінбелерден толғанса,
Қысқарады қиын өткел, жол қанша.
Бұл өмірде алынбайтын жоқ қамал,
Егер олар байлам жасап, қолға алса!

Байлам етсе, бастарына қонар күн,
Коммунистер – бастаушысы қоғамның.
Аспан мен жер дүр сілкініп алса бір,
Дүбірлеткен қимылы ғой солардың.
Арымандар, ар-ұяты қоғамның!

Биік мақсат, биік арман, күшті арман,
Лениннің санасымен ұшталған.
Коммунистер дос іздейді өмірден,
Коммунистер қорықпайды дұшпаннан.

Бақыттымыз, бақыттымыз сендермен,
Өзендерді жалғайсыңдар көлдермен.
Коммунистер – дүниенің тағдыры,
Адамшылық қасиетті меңгерген!

Сырласса егер, жалғасса егер көк пен жер,
Бәрі де оның коммунистік өткелдер.
Қырға қала, құмға теңіз орнаса,
Барлығы да коммунистер төккен тер.

Айғай-шусыз, сабырменен, ізетпен,
Дүниенің қателігін түзеткен,
Коммунистер – сергек жандар, сақшылар,
Жер шарының тыныштығын күзеткен.

Сәл тынығу болған емес бұларда,
Міне, тағы сан қилы асу тұр алда.
Басыңды иіп, таңданбасқа болмайды,
Коммунистік төзім менен шыдамға.

Атом күші, күн сәулесі, таң нұры,
Адамзаттың ақиқаты, ар, мұны,
Бақыт пенен қуанышы барлығы –
Коммунистер дүниенің тағдыры!

ПЕНСИОНЕР КЕНШІМЕН ӘЗІЛ

Әзілдесіп Жезқазғанның бір шалына:
– Оу, ата, нең бар, – деймін, – құм
шағылда?

Тым болмаса жаз айы саялатар,
Жайқалып жасыл бағың тұрса мұнда.

Бақ емес, бұтаң жоқ шымшық қонар,
Не бар саған осында ынтық болар?
Толассыз қысы-жазы соққан желің,
Өміріңнің қалғанын жыртып болар.

Көшпейсің бе, – деймін ғой,
– Алматыға?

Алматыға.

Жердің гүл жаннатына.
Алатаудың ауасын еркін жұтып,
Бұлбұл әнін тындайсың танда тұра.

Ерніне қағып салды ол насыбайын:
– Қош, бала ақылыңа «қосылайын».
Қысы-жазы жел соқса, жоқ болса бақ,
Туған жерде болып па осы уайым?!

Әй, бәтшағар!

Жерімді табаладың,
Осы жер – менің ата-бабаларым!
Бұлбұл емес, Жездімнің әр тасынан,
Қаласам, бір-бір бақыт таба аламын!

Кен қоймасын ашқанда Қаныш бала,
Мына осы қартыңа табыстаған.
Жездіден Алматыға көшпек түгіл,
Пенсионер дегенге намыстанам!..

ЖҮРЕКСІҢ

Мейлі түндер, күн өтсін,
Мейлі өмірім жүдетсін.
Сен, сен Отан

Сен, Отан –
Кудемдегі жүрексің.

Сеніменен бірге мен,
Бірге өл десен, бірге өлем.
Қайтпін сезер өзгені,
Өз Отанын білмеген.

Құлың емес, ұлыңмын,
Уызыңа жуындым.
Еркесімін еліңнің,
Жерің менен суыңның.

Егер сені білмесем,
Мен жер басып жүрмес ем.
Қай құрлыққа барсам да,
Қайырымды Анам, бірге сен.

Сенде туып, сенде өстім,
Таласа алмас енді ешкім,
Бұзбайынша кеудемді,
Сені ешкімге бермеспін!!!

НАЗЫМ МЕНІҢ!

– Көбейіп кетіпті ғой әжімдерің,
Сен маған бірде осылай әзілдедің.
Әжім емес,
Ол – сенің айдының ғой,
Айдында жүзген ізің, қазым менің.

Әжім емес,
Жыртылған дала болар,
Немесе ұшып жүрген шағалалар.
Нанбасаң, жаңа жыртқан далаға бар,
Болмаса, шағала ұшқан жағаға бар.

Немесе өзін жүзген айдыңға бар,
Сен жүссең сызат алып айдын қалар.
Әжім емес,
Мына бір шимай сызық,
Сен ұшып кеткендегі қайғым болар.

Кім білсін, жастық шақтың сайраны ма?!
Шынымен ажарымның тайғаны ма?
Қарамай ойдағыма, бойдағыма,
Жаным-ай!
Көзің түсер қайдағыға....

Көбейіп кеткен екен әжімдерім,
Қайтейін, әзілдесең, әзілдегін.
Басымнан барады өтіп жазым менің,
Қабылда жомарт күзді, назым менің!..

ҚАЛАМДАСҚА

Келеміз өзімізді жаңа танып,
Ұшамыз халқымыздан қанат алып.
Жанымыздың зәредей жақсылығын,
Қажетіне халықтың жараталық!

Халықпенен өмірді бір сүреміз,
Ол күрсінсе, біздер де күрсінеміз.
Жан-жүректі жалғайық халықпенен,
Халықпенен қашанда жүрсің егіз.

Ел-жұртым деп еміреніп, соғар қаны,
Елсіз ақын – есалаң, жоғалғаны.
Ақын елдің, ағайын, еркесі емес,
Ақын – елдің елшісі ООН-дағы.

Жұртынның ақыны боп жаралғасын,
Барынды жұртыңа бер, қаламдасым!
Алдында аждаһаның тұрсаңдағы,
Махаббат жұртқа деген жоғалмасын!

* * *

Ақ қыздар, арым таза алдарында!
Сөндірдім жалынымды жанғанымда.
Өтеуі жоқ өмірмен қала бердім,
Бәріңе бір махаббат арнадым да,
Ақ қыздар, арым таза алдарында!

Ақ қыздар бәрінді де тұнық көрдім,
Жасқанып жанарлардан бұғып келдім.
Біріңнің арыңа ақау түсірмедім,
Шыққанша қырқасына қырық бірдің.

Білмедім құмармын ба, ғашықпын ба,
Білмеймін ынжықпын ба, жасықпын ба?
Білмей жүріп қырықтан бір-ақ шықтым,
Болуға бәріңе аға асықтым ба?!

Ақ қыздар, айна қыздар қайда маған?!
Жас арманым жастықта жайнамаған.
Қолаң қара шаштарым, кош болындар,
Ынжық емес, пысықтар аймалаған!..

* * *

Ат қайда, жайлау қайда, ауыл қайда?
Тауларым сол баяғы тауымдай ма?
Үй іргесі шалғыннан ірге қашқан,
Киіктің лақтары табылмай ма?
Кезбе бұлттар жиылып ақ аспанда,
Кеңесіп баяғыдай дамылдай ма?
Ауа алмай ауылымнан ауырлай ма?

Зенгір көгім, жер-суым жан сырласым,
Сендер барда көңіл хош, қамсыз басым.
Өлер-өсер төсінде барлығы да,
Зенгір көгім, жер-суым таусылмасын.

Күнге сенем, табынам, жерге сенем,
Дәнім болса бір уыс, жерге себем.
Бұл ғаламда жер қайыр бермесе егер,
Топырақ емес, тозаңға теңдесер ем.
Жерден өстім, мәңгілік жерге сенем!

КОСМОНАВТ ОЙЛАРЫ

1. ҰШАР АЛДЫНДА

Әуелден адам баласы,
Қорку да үшін жаралған.
Сондықтан жүрек қарашы,
Кеудеге барып қамалған.

Кеудеге барып қамалған,
Қорқақ та жүрек,
ержүрек.
Кешірім сұрап адамнан,
Тұруын қара елжіреп.

Жалынба, жүрек, жалынба!
Жалынғанменен көнбеймін!
Жарылсаңдағы қабыңда,
Қаламын тұтап сөнбеймін!

Кешірім берсем мен саған,
Қастерлер менің ел немді?!
Қамал ғып соққан барша адам
Мазалай берме кеудемді.

Түстің бе, жүрек, қалпына?
Түстің бе, кәне, жол тарттық.
Қояндай бұғып қалтырап,
Қалсын да қойсын қорқақтық.

Қаумалап мені қамайды
Қарада бастар, ақ бастар.
Әлсін де әлі қарайды,
Әсіресе осы Ақ бас шал.

Шаруа жерден қызғанып,
Айдынды талай жасырдың.
Таба алмай жігіт қызға анық,
Ақыры жерге бас ұрдың.

Шолпанын жердің ұрлап ап,
Тастадың мәңгі зынданға.
Қатыгез аспан, қу қабақ,
Қайтарғын қызды, жынданба?

Жүрегің тас та, колқаң мұз,
Нәзік жан қалай шыдайды?!
Алдында таңның Шолпан қыз,
Сағынып жерді жылайды.

...Сұсты екен аспан суретің
Шексіз де шетсіз көлемің.
Арқалап жердің күдіретін,
Жотаңа шығып келемін.

Жармаймын бомба кеудене,
Келемін достық сапармен,
...Шіркін-ай шалқып көлденең,
Егістік болып жатар ма ен.

Қойныңды, Космос аш, кәні,
Қабылда Жердің адамын!
Билейтін жердің жастары
Жасаймын бидің алаңын.

Қойныңды, Космос аш, кәні,
Жайыңды таптық біз ойлап.
Сайрандар Жердің жастары,
Жасаймын алып мұзойнақ.

---

3. КОСМОСТА

**Тыңда! Тыңда! Тыңда, Жер!
Келемін ойнап отпенен,
Төсіңде сенің, туған ел,
Тыныштық болсын деп келем.**

**Жер ана, күре тамырың,
Мұхитты көрдім көлбеген.
Күн сүйген жарғақ сауырын,
Құмдарды көрдім шөлдеген.**

**Мінеки, ұшып келемін
Америка үстімен.
...Езілген елді көремін
Алысып жатқан күштімен.**

**Жолдаған сәлем үнімнен,
Атлант шошып тулайды.
Бүлінген, қайта тірілген,
Аядым қайсар Кубаны.**

**Сезеді, нені біледі?
Атлант шошып оянды,
Африка жүрегі
Қап-қара қанға бояулы.**

**Атлант сынды кәрі жын,
Жұлады шашын долдана,
Жауыздықтың зәр уын,
Жаудырып жатыр Конгоға.**

Америка сыйқы әні,
Азаттық қайда, азаттық?
Тірілген Африканы
Тілгілеп жатыр мазақ қып.

Тыныштық деген үнімнен
Атлант шошып дір етті.
Африкадан түрілген
Көремін қошқыл түнекті.

Көргім кеп көксеп барамын,
Жанымды билеп сағыныш.
Жетеді енді, Корабль,
Отанға қарай алып ұш.

Жауыздық селін қайнатқан,
Сойқанды, содыр ел екен.
Төсіне бәрін ойнатқан,
Жер-ана, кеудең кең екен.

Бір шетіңнен күн шықса,
Бір шетінде қамалған,
Бір шетінде ел тұншықса,
Бір шетінде демалған.

Жер-ана, сенің кеудеңде,
Жауыздық әлі көп екен.
Өшпеуге әрі өлмеуге,
Жаралған жалғыз сен екен.

Қызыл да жасыл, көк ала,
Өтуде күн, түн алмасып.
Өміріңе сақ бол, Жер-ана,
Жаныңды жалын шалмасын!

---

4. ҚОНҒАНДА

Оралдым. Жерім -таяныш,
Айғыздап аспан, көкті мен.
Көрінгенменен Ай алыс
Жерімнен төмен деп білем.

Оралдым, Жерім, мен саған,
Төсінді тосшы, құшайын,
Арманың болса аңсаған,
Айға да алып ұшайын.

Толассыз өмір алмасқан,
Жердегі жұмақ қайда екен?
Тіршілік үшін дауласқан,
Жерімдей болсын қай мекен...

Космосты жайлап қалмадым,
Жеріме, міне, оралдым.
Жерімнің көп қой арманы,
Жеріме керек болармын.

* * *

Адамдай ұлы әкемнің
Миыан шықтым, туылдым,
Ғасырым, өмірге әкелдің,
Ғасырым, сенің ұлыңмын.

Алысқа, Айға аттандың,
Ақылды баба-ғасырым.
Мақтаным – сенің мақтаным
Ашуым – сенің ашуың.

Адамзат, таптың, қоймадың,
Құпия жатқан атомды.

Ақылдың тойын тойлағын
Ардақтап адам атынды!

Адамдар, сақ бол, бақыла!
Болмасын опат Жер, көктер,
Космонавт, космос, атом да
Өзіңнен туған перзенттер...

Аламның миын адамға
Бомба қып жармақ біреулер!
Космосты бақша ет заманға
Болашақ ұрпақ гүл егер...

* * *

... Космостың шығып төріне
Отаным, саған оралдым.
Тыныштық сүйген еліңе,
Тағы да керек болармын.
Адамның миын мақтадым,
Адамның миын паш еттім,
Сенімінді, Отан, ақтадым,
Жер менен көкті дос еттім.

АЛМАТЫМ – ҒАШЫҚ ӘНІМСІҢ

Аралап жердің жүзін шарласам да,
Алматым жүрегімде әрқашанда.
Арылмас Алатаудан ән қашқанда,
Аспанның жұлдызына самғасам да.

Қайырмасы:

Алматым – ғашық әнімсің!
Сәнімсің менің, бағымсың!

Алматым, Алатауым – ғашық әнім,
Аймалап екеуінді бас ұрамын.
Аяқтап ән сапарын оралғанша,
Жетсем деп өздеріңе асығамын.

Қайырмасы:

Алма бақ, асау өзен, қарлы шындар,
Аман-сау барлығың да бармысындар?
Ұшырған өздеріңе ән-кұсым бар,
Арналған өмірім бар, алғысым бар!

Қайырмасы:

КӨГЕРШІНДЕР МАРШЫ

Орман, дала бөктерлер –
Арпалыстар өткен жер,
Соғыс зарын шеккендер,
Оралмасын өткендер!
Біз – ақ қанат кептерлер,
Бізді ұмытып кетпеңдер!

Енді қару алмайық,
Өртенбейік, жанбайық.
Біз адасып қалмайық,
Ақ аспанда самғайық.
Аталардың өмірін
Әрі қарай жалғайық!

Көгерсін жер, көгерсін,
Мол ырысқа кенелсін.
Бейбітшілік жаршысы,
Біз – ақ қанат көгершін!
Біз – ақ қанат кептерлер,
Бізді ұмытып кетпеңдер!

ТІРІСІНДЕР, ҚҰРБАНДАР!

Мәңгілік тірісіңдер, тірісіңдер!
Екеудің тірі жүрген бірісіңдер.
Өмірдің сөнбейтұғын гүлісіңдер!
Солдаттың ұран салған үнісіңдер!

Қайырмасы:

Тірісіңдер, құрбандар,
Жанын пида қылғандар!
Күзетінде Отанның,
Мәңгі-бақи тұрғандар,
Тірісіңдер, құрбандар!

Батырлар, хабарсыздар, белгісіздер,
Ұрпаққа мәңгілікке белгі – Сіздер
Сендердің олқы тұрмас қатарларың,
Қашанда ұмытпайды Отандарың.

Қайырмасы:

Ғасырлар, дәуірлер мен өтсін мейлі,
Сендерді намыс үшін кекшіл дейді!
Алысқан Отан үшін ардагерлер,
Сендерді өмір мәңгі көпсінбейді!

Қайырмасы:

БОЛМАСЫН СОҒЫС, БОЛМАСЫН!

Ән салып берем жат, көкем.
Айналаң нұрлы бақ-мекен.
Жырым, сырым, жанымды,
Ұғасың ба, Ақ бөпем!

Тыңдағын әнін, ардақтым,
Майданда болған солдаттың.

Қанатын ажал жайғанда,
Жастығым өткен майданда.
Моласына бауырлар,
Достарымды қойғанда,
Ант беріп айтқан жолдасым:
Болмасын соғыс, болмасын!

Өткенде азат жерлермен,
Бостандық сүйген елдерден,
Көшелерде тербелген,
Ұрандарды мен көргем.
Бостандық мәңгі орнасын!
Болмасын соғыс, болмасын!

Жорықты солай өткердім,
Жазылған ұран көп көрдім,
Парағында дәптердің,
Қанатында кептердің:
Бақтарда бұлбұл сайрасын,
Жайнасын өмір, жайнасын!

Жадырап қалар жан игі,
Жан игі сөзді танымын:
Есігіне әр үйдін,
Бесігіне сәбидің,
Мәңгілік бақыт орнайды,
Болмайды соғыс, болмайды!

МЕН СЕНДЕРДІ ІЗДЕЙМІН...

Жылдар өтіп барады тізбегімен,
Жаздарыммен қоштастым, күздеріммен.
Жүріп өткен сендердің іздеріңнен,
Үміт үзбей, сендерді іздедім мен.

Қайырмасы:

**Қайран, достарым менің!
Майдандастарым менің!
Жеңіспенен оралған бауырларым,
Сағынамын сендерді, сағынамын.**

**Айларымнан іздеймін, жылдарымнан,
Байқоңырдың, Балқаштың қырларынан.
Терлеріңмен сендердің суғарылған,
Шөл даланың іздеймін құмдарынан.**

Қайырмасы:

**Бауырластарым менің!
Қаруластарым менің!
Қай жерлерде жүрсіндер, майдандастар?
Тағдырларың не болды, қайран достар?!**

**Мен сендерді іздеймін жан-жағымнан,
Түндерімнен, сәулелі таңдарымнан.
Сендер жайлы жазылған дастандардың,
Парағынан іздеймін аударылған.**

Қайырмасы:

**Құрбыластарым менің!
Нұрлы аспаным менің!
Гүлдерімнің іздеймін бүршігінен,
Жүрегімнің іздеймін дүрсілінен.**

**Мен сендерді сұрадым бұлақтардан,
Жапырақтан, гүлдерден, құрақтардан,
Арулардан сұрадым, арттарыңда
Аттандырып сендерді, жылап қалған...**

Қайырмасы:

**Қайран, достарым менің!
Майдандастарым менің!
Қайдасыңдар, қайдасын, бауырларым,
Сағынамын сендерді, сағынамын...**

СӨНБЕЙДІ, ӘЖЕ, ШЫРАҒЫҢ!

Жарқырап екі көзің шамдай жанған,
Күтуші ең жалғызыңды қан майданнан.
Жалғанда күту деген қандай жаман,
Ақыры қаза болдың сарғайғаннан.

Қайырмасы:

Сөнбейді,әже,ошағың!
Өзінді әнге қосамын.
Жеті қат жердің астына,
Жетпейді бірақ осы әнім.

Қоштасып жалғызыңның хаттарымен,
Сапарға оралмайтын аттанып ең.
Жадырап жеңіс қанат қаққанында,
Жалғызың кеп қалар деп шаттанып ем.

Қайырмасы:

Сөнбейді,әже,ошағың!
Өзінді әнге қосамын.
Жалғызың келіп қалар деп,
Өзіндей мен де тосамын.

Жалғызың оралмады,оралмады,
Қиын ғой тірі жанның жоғалғаны.
Бір жерде тірі болса жүрген шығар,
Болса өлі,өзіңменен болар мәңгі.

Қайырмасы:

Сөнген жоқ,әже,шырағың,
Арналды саған бұл әнім.
Семген жоқ сенің бұлағың,
Сынған жоқ әлі шынарын.

Отыз жыл содан бері таң атуда,
Әлемге шұғыласын таратуда.

Сағынып жалғызыңның салған әні,
Аққудың аспанда ұшқан қанатында.

Қайырмасы:

Сөнген жоқ, әже, шырағың!
Арналды саған бұл әнім.
Бойында сенің тұмарың,
Ұшып жүр жалғыз қыраның.
Сөнбейді, әже, шырағың!

САРЖАЙЛАУ

Жазира, жасыл кілем өрнектеген,
Туған жерге, дариға, жер жетпеген!
Кең өлкем, әлдилей бер сен деп келем,
Аңсап келем, сағынып, шөлдеп келем.

Қайырмасы:

Саумал бұлақ – балдай дәрім,
Салқын самал – баурайларың.
Саялаған, беу, туған жер,
Сағындырған Саржайлауым.

Армысың, ата-қоныс, жасыл мекен!
Ұланыңмын, мен сенің қасыңда өтем.
Басқаның жерұйығын неғыламын,
Жерұйығы – өзімнің қасымда екен!

Қайырмасы:

Жадырап жұғайыншы тау самалын,
Осы елді ғой сағынып, аңсағаным.
Гүлдерім, шыршаларым, аршаларым,
Бәріңе арнап мен бүгін ән саламын.

Қайырмасы:

Жанымды жырға бөлеп таң атырған,
Әкем едің ақ таңда жаратылған.
Төліңнен айналайын жаңа туған,
Айналайын еліңнен дара туған!!!

Қайырмасы:

КЕЛ, ЕРКЕМ, АЛАТАУЫҢА

Саянда сандуғашың ән салғанда,
Табиғат тамашалап, тамсанғанда,
Кел, еркем, өзің көрген Алматыңа,
Ақ иық Алтаудан жар салғанда.

Қайырмасы:

Кел, еркем, бакша-бауыңа,
Кел, еркем, Алатауыңа!

Көктөбе айналамен сырласуда,
Сырласып сен де, жаным, жүр қасымда.
Кел, еркем, тербелейік таң алдында
Тең болып бір күніміз бір ғасырға.

Қайырмасы:

Табысқан таң мен күннің арасында,
Жас дәурен, ұмыт болып барасың ба?
Кездескен Көктөбенің «Ауылында»,
Ақ еркем, еске мені аласың ба?

Қайырмасы.

ЖЕТІМ КҮШІКТЕР МЕН КӘРІ СЫРТТАН

Кешкіріп, ұясына Күн асығар,
Кішкентай торғайдың да ұясы бар.
Үрпиген үрлі-шүрлі байғұстар-ай,
Сендерді бұл түріңмен кім асырар?!

Болымсыз жарқабақты паналанып,
Көздеріңнен ит сораң барады ағып.
Қимылсыз неғып жатыр аналарың?!
Өлген бе?!
Қалған ба әлде жараланып?!

Байғұс-ай!
Өліпті ғой, өліпті ғой.
Өкпеден жараланып келіпті ғой.
Өлімтігін сүйретіп әзер жетіп,
Өлі емшек соңғы сүтін беріпті ғой.

Тым құрса, емессіңдер, жалғыз-жарым,
Шыдаңдар, ертең үйге алғызамын.
Сарайдың бір бұрышынан ұя салып,
Ақ сүтке бәрінді де қанғызармын.

...Нелер жетім хайуанды қорғалатқан,
Айбар жылап оралды жарқабақтан.
Әрбір жерде біреуі қатып қалған,
Күшіктерді көріпті қарда жатқан.

Ауылдан тыс,
Су жырған арна жақта,
(Қалған күнін жоқтауға арнамақ па?!)
Менің кәрі Сырттаным күндіз-түні,
Ұлиды ды тұрады жарқабақта.

Кәрі Сырттан ұлуын доғармады,
Сол кеткеннен мол кетті, оралмады.
Бірақ бізге өлігін көрсетпеді,
Қиын екен жақсы иттің жоғалғаны...

ЭЛЕГИЯ

Түй:
Буфет.
Емхана.
Отырмын ояу мен ғана.
Шақырады жасыл тау,
Жасыл орман, кең дала.

Жібін үзіп жырымның,
Есімде ауыл,
Жылындым.
Есітемін шуылын,
Қозы, лақ пен құлынның.

Жырдан бір сәт.
Айныдым.
(Керегі не қайғының).
Оқыралап торпақтар,
Жарысқандай тай-құлын.

Шақырады бау, бақ та,
Шашырады ой
Жан-жаққа.
Осы жерден босанып,
Кетсем екен аулаққа.

Жетсем екен бұлаққа,
Шықсам екен қыратқа.

Әй, бірақ та...
Бірақ та...
Екіталай жетуім,
Еліктірген мұратқа...

Емхана.
Түн.
Асхана –
Жұмыс орным,
Баспана.
Жаным!
Жарым, қайдасың?!
Жалғыз мені тастама!..

ЖАҢБЫРДА

Жас едің сен,
Жақсы едің сен, жан құрбым.
Жақсылықпен жаттың отын жандырдың,
Тоқта, құрбым,
Қайда кетіп барасың?
Ақырын бақ мына нөсер жаңбырдың!

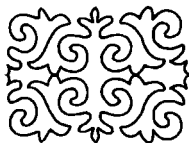
Аялдай тұр,
Мына күн де ашылар,
Келші мына ықтасынға, қасыма.
Ақ жүзіңе алқымыңа жосыған,
Жаңбыр ма әлде жанарыңның жасы ма?!
Жаныма кел,
Жасыма да, шошыма!
Жағдайыңды түсіндірші досыңа!

Жақсы едің гой,
Құлын мүсін қылықтым,

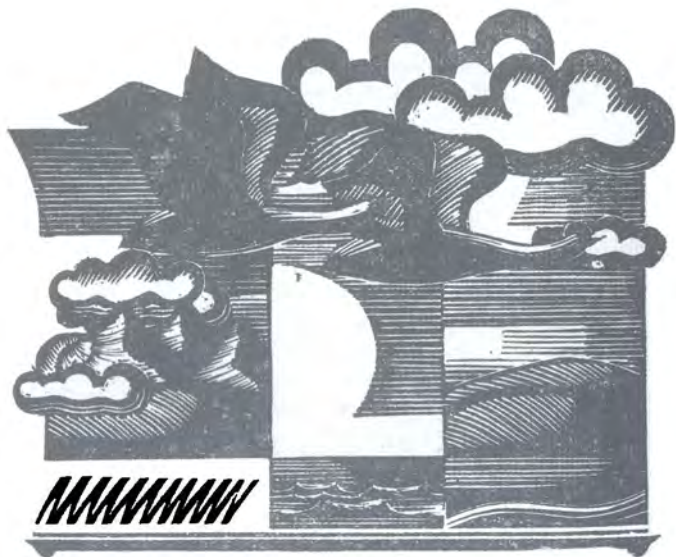

Тұзағына түстің қалай құрықтың?
Қайдан жүрсін?
Жүзің неге сынық тым?
Неге ұмыттың, неге бізден суыттың?..

Еніреп тұр,
Бұлыңғырда адасқан бір құлын жүр.
...Мына өлкені кетіп еді шаң басып,
Қара нөсер, жуындырсаң жуындыр...

ΤΟΛΦΑΥΛΑΡ

АРМАН

Бірінші бөлім

1

Тұңғыық түн тұманды,
Тұманды аспан тұр төніп.
Азғана ауыл Құланды
Ұйқыда жатыр бүркеніп.

Тұңғыық түнде күзгі айда,
Даладан адам қорқатын.
Ой-қырды кезіп мұндайда,
Бөрілер ғана жортатын.

Бөрілер ғана жортатын,
Қанталап көзі от алған.
Қырқысып көкпар тартатын,
Қозы-лақ ұрлап қотаннан.

Әр жерге қан-жын тамшылар,
Әр жерде дал-дал елтірі.
Ертесін байғұс жалшылар,
Іздейтін малдың жемтігін.

Ертесін бай ма, басқа ма,
Бәйбіше, яки тоқал ма,
Тіл тиетін жасқа да,
Тіл тиетін сақалға.

Тарамыша тартыстың,
Кедей-ақ, нені көрмедің.
Тіршілік үшін қырқыстың,
Тіршілік үшін өлмедің.

Не тірі емес, өлі емес,
Өтті ғой несін айтамыз...
Бүгінгі жортқан бөрі емес,
Адам екен байқаңыз...

«Пышаққа ғана ерік бер,
Оқ шығатын боламын.
Комсомол енді келіп көр,
Келіп көр, қане, алып көр.
Жеті атаңның «олжасын!»
Қайда жүр әлгі төртеуі?
Ауылдың сыртын болжасын!»

Күзгі түн. Тұман, тыныш маң.
Айнала жым-жырт тым-тырыс.
Күндізгі ауыр жұмыстан,
Алған-ау ауыл бір тыныс.

Шаруа, момын ауылдың,
Иті де момын секілді.
Сыбыры бөрі қауымның,
Мазасын түннің кетірді.

Қоңыр үй құры томсарып,
Тіксіне қалды үндемей,
Бөрі топ қынға қол салып,
Зәр шаша кірді: «Тұр, кедей!

Төредей тіреп жатуын,
Жатуын мұның қарашы!

Сыртқа ап шық дереу қатынын,
Соғындар иттің баласын!

Тебіндер, камырша илендер,
Қинандар, үнін шығарма!
Шешесіне тимендер,
Отырар іштен тынар да.

Отырсын зағып ұлының,
Өлі басын құшақтап.
Кесіндер құлақ, мұрының,
Тастандар, итті пышақтап!»

Ұмтылды. Арман жүгірді,
Керегедегі ораққа.
Амал не, оқыс бүгілді,
Үлгерді қолдар орап та.

«Кешегі құлым, кедейім,
Құдайдан, діннен безуім.
Суырып таста көмейім,
Тіліндер екі езуім!»

Бөрі топ түнге тығылды,
Жазықсыз жанды пышақтап.
Ол тұрды...Қайта жығылды,
Орағын ұстап құшақтап.

Күзгі түн. Тұман сейілді,
Өлген жоқ Арман, қан ақты.
Осы бір жандай мейірлі
Арайлап жаңа таң атты.

Таң атты. Жомарт күн шығып,
Түн түріліп тасталды.

Ол аңсаған тіршілік
Қаз-қалпында басталды...

2

Жалпақ жаз. Тамыз. Шөп шабыс,
Сәске еді. Үнсіз төңірек.
Гүл қуып ұшып кетті алыс,
Қызыл да жасыл көбелек.

Адасқан жалғыз тырна да,
Айналып ұшты егінді.
Ауылда ойда, қырда да,
Қыз-сағым тұрды көңілді.

Сағымның шәйі желегін,
Тентек жел жұлып алыпты.
Көсіліп жатқан көк егін,
Көлеңке тартып қалыпты.

Мойынды, бетті, құлақты,
Әзілдеп шіркей шымшылар.
Егіске келген бұлақты,
Жетелеп жүрді сушылар.

Келеді бастық көңілді,
Тоғанды бойлап жағалай.
Суғарып тастап егінді,
Бір қарт тұр Диқан бабадай.

«Ауке, мал-жан есен бе,
Күш-қайратың мығым ба?
Тоқсан беске келсең де,
Жығылма, шалым, жығылма».

Қаба сақал қарт Ауған
Таянып тұрып кетпенін:
«Шал боп балам, шалқамнан
Әзірге шүкір, кетпедім.

Есеншілік, қарағым,
Қалыспаймын сендерден.
Әлімді байқап қарағын,
Күресейік, кел бермен.

...Құйрық, жалы бүтінде,
Уайым жоқ қартыңда,
Жанын байлап күтімге,
Тұр ғой міне салқыңда.

Үйреніп қалған ісінді,
Келмейді екен тастағың.
Пыстырады-ау ішінді,
Кей қылығы жастардың.

Жалқау ма өзі бұ халық,
Қарашы анау Кекілді.
Ала-құла сугарып,
Ашуымды келтірді...

Шаруа күйлі, жай көңіл,
Қартың әлі от алар.
Тыныштық па, әйтеуір,
О жағыннан не хабар?

Жанжалы құрысын, болмасын,
Лайым оны ант атсын.
Батырақ қартың жолдасың,
Жақсы өмірден дәм татсын».

«Тыныштық, Ауке, тыныштық,
Төздік қой, жетер қатерге.
Алыстық, жеңдік, ұрыстық,
Кетпеді күрес бекерге.

Иесі болып өмірдің,
Намысты қорғап ап қалдық.
Белгісіндей со күннің,
Бетке де, міне, дақ салдық...»

«Пәлі, жаси қалғанын,
Сөйлейсің сен де бәтшағар.
Қолынан келсе жауларың,
Жүрегіне де дақ салар.

Өмірдің қыс-жазы бар,
Шыр етіп жерге түскесін.
Тәндегі жара жазылар,
Жаныңа жара түспесін!»

Аукеңнің сөзі салмақты,
Ұялмай қайтсін ондайда.
Басекең жарау сары атты,
Салып кеп қалды борбайға.

(Аталы сөзге қың бар ма?)
Егістік. Аукең. Кетпені...
Басекең атын бүрды алға,
Шөпшілер жаққа беттеді.

3

Ұмыт боп өткен тозағы,
Жазылып жауыр жарасы,
Ырысқа қырдың қазағы,
Қарық боп жатыр, қарашы.

Бейнетқор әсте бұ халық,
Еңбекпен бірге жаралған.
Мойнынан түсіп бұғалық,
Жаңадан ғана жан алған.

Бастықтың ойы сан алуан:
«Егістік жаңа көктепті,
Іргесі биыл қаланған,
Ойлады бір сәт мектепті.

Клуб та керек ауылға,
Жарық та керек әр үйге.
Бейнетқор мына қауымға,
Сауық та керек, әрине.

Екі ме, үш пе адамдық,
Емхана жөні бір басқа.
Ал сонда балгер надандық
Құйрығын қысып тұрмас па...»

Бастықтың ойы сан алуан,
(Жәйімен қалған демалыс)
Ойлаған сайын жаңа арман,
Ойлаған сайын жаңа іс.

* * *

Көріп пе ең, досым, қос басын,
Болып па ең көңілді ортада?
Татып па ең дәмді ботқасын,
Қанып па ең шырын сорпаға?

Ашушан аспаз апайдан,
Сұрап па ең қайта үстеме.
Тыңдап па ең әңгіме атайдан,
Кеш те ме, яки түсте ме?

Жан-жақты күлкі, дабырлап,
Ағытсаң, шіркін, әзілді.
Ағайың тұрса қабылдап,
Жеңгеге айтқан назыңды.

Алқа-қотан отырып,
Қарттар сөзін бастаса.
Кесеге айран толтырып,
Көтеріп бір-ақ тастаса.

Көріп пе ең, досым, қос басын,
Болып па ең бірге қауыммен?
...Қалар ең мәңгі достасып,
Бір көрсең біздің ауылмен...

Талма түстің шағында,
Басекен қосқа оралды.
Сәлемдесу қауымға,
Ежелден қалған жоралғы

Жамырасты жұрттағы,
Ат та дереу байланды.
Ашырқана ұрттады
Местен құйған айранды.

Ілезде жеңіл көтерген,
Қойсаңшы, шіркін, жастықты.
Әзілқой құрбы Бекен де,
Әзілдеп жатыр бастықты:

«Аш қапсың ғой, тыртығым,
Бүлк-бүлк етіп құлқының,
Құмға шыққан тікендей,
Бітісін қара мұртының.

**Әй, тыртығым, тыртығым,
Қамын ойлап жұртының.
Бүтіндей де алмапты-ау,
Шалбарының жыртығын... »**

**А ...ха..ха..ха...
Еһ... еһ.. өһ...
Күлкі кетті далаға.
Жан шымшыған әзілге,
Жауап қатпай бола ма?**

**«Тындырмайды бір істі,
Бекенге тек тіл берген.
Арқа тұтып Күмісті
Ептеп-септеп күн көрген.**

**Әй, Бекенім, Бекенім,
Аяп сені кетемін.
Алпамсадай болсаң да,
Басыңда жоқ мекенің.**

**Жыртық шалбар жойылар,
Аш қарын да тойынар.
Тұрғызбаған басына үй,
Бекеннің не ойы бар?!»**

**Тағы да күлкі жамырап,
Жаңғыртып жатты маңайды.
Бейнетқор қауым жадырап,
Қос басы неткен арайлы!**

**Көңілді қостың басынан,
Байқады Арман Ақжанын.
Қол ұстасқан жасынан,
Қолаң шашты жан жарын.**

Күн қаққан беті тотығып,
Күрендене қалыпты.
Орамалын толтырып,
Шашын түйіп алыпты.

Сәтен көйлек сарғайып,
Әуелгі өңін тастапты.
Шар кеудесі марқайып,
Шабыт тарта бастапты.

Көрікті екен Ақжаны,
Арман неге білмеген?
Әлде толып ажары,
Әлде қайта гүлдеген.

Сұлулыққа барабар,
Әлде еңбектің күші ме?!
Өзгере ме Аналар,
Әлде отыздың ішінде.

Құмарлық қайнап ішінде,
Қарайды Арман бір қанбай.
Сымбатты сол бір пішінде,
Даланың көркі тұрғандай...

Демалыс бітті. Бөгелмей,
Шөпшілер іске аттанды.
Құтылдым ба дегендей,
Қазаншы апай шаттанды.

Айыбын тартып атының,
Аттанды бірге Арман да.
Арасы екі шақырым,
Баруға қайтып сол маңға.

Қарабас шалғын сыландап,
Сипаса жалын, бауырын.
Шапқыншы сонау жүр аунап,
Майдан қып аттың жауырын.

Мына бір жайды қараңыз,
Кетті ме лақ жамырап?!
...Жұдырықтай ғана құс,
Төбеден өтті аңырап.

Лағы арттан қоса ерген,
Қос елік әне, зытты ырғып.
Әніне басты төселген,
Ашықауыз бытбылдық.

Қарасуды паналап,
Аттар тұрса салқындап.
Жылға бойын жағалап,
Мәз болады тарқылдақ²

Қарасудың қамысын,
Оруға ешкім бармайды.
Қорғаса маса намысын,
Қамысың түгіл жан қайғы.

Күн еңкейді, күн ыссы,
Ыстыққа қандай шараң бар.
Ыстықтан да ыссы жұмысты,
Тоқтатар емес адамдар.

Қанатын жайған жер-көкке,
Заманға бейбіт не жетсін!

---

² Тарқылдақ – құс.

Ен-тегін енген еңбекке,
Адамға, шіркін, не жетсін!

Сықайта басқан пішеннен,
Сықырлап арбаң ырғалса,
Аттарды көріп күшенген,
Айызың сонда бір қанса.

Бір үймек шөпты бір іліп,
Айырмен атсаң аспанға.
Сүйсініп қарттар бірігіп,
Үлгі қып айтса жастарға.

Жол тартсаң, бәлем, шалғы алып,
Құлашыңды мол тастап.
Отырса қарттар танданып,
Қыптары қанып, қолпаштап.

Бұраңбел шалғын бұйығып,
Алдыңа құлап, бас ұрса.
Қунақы қарттар жиылып,
Мақтауын да айтпай жасырса.

Қоян жақ үймек тұрғызып,
Қоқилана қарасаң.
Соның да өзі бір қызық.
Соның да өзі тамаша!

Арманның ойы сан алуан,
Күбірлеп, кей сәт ол күліп:
«Еңбектен адам жаралған,
Еңбекпен өтсе мәңгілік».

Ақжанның сәтен көйлегі,
Шақыра берді Арманды.

Әдеті ұстап кейдегі,
Шалғысын қолдан алған-ды.

– Кәнеки, шалғышы Ақжаным,
Мен де бір тартып көрейін.
– Сетінеп қапты-ау шалбарың,
Әкелші, тепшіп берейін.

Екі адам ерлі-зайыпты,
Қараса қалды күлісіп.
Өздеріне лайықты.
Сезіммен іштей білісіп.

Апыр-ай, тату жұбайлар!
Ақтармай сезген сыр, ой бар,
Айтқызбай білген сыңай бар,
Ашқызбай көрген шырай бар.

Сүйкімді екен Ақжан да,
Сүйкімді екен Арман да.
Табыса қапты жаңадан,
Таныспай бұрын қалған ба?!

Осындай шақта Ақжанын,
Аймалау да керек-ау.
Құшақтай алса Арманын,
Антұрған жастар көреді-ау...

Махаббат емес сотанақ,
Сотанақ болса, сол – қайғы.
Ұятты болсын махаббат,
Ұятсыз болса болмайды!

Жұбайлар шыдап әлі көр,
Уақыт ұзақ өкінбе...

Дабырлап жұрттар әбігер,
Өзеннің арғы шетінде.

Тұсаулы торы малшылап,
Бас шұлғып тұрды жылғада.
Шабандау атын қамшылап,
Шапқылап келді бір бала.

Шып-ширақ өзі ұршықтай,
Кетіпті ерні бұртиып.
Қырғидан қашқан шымшықтай.
Үрейі қашқан үрпиіп.

Бадана көзі бал-бұлдап,
Булығып тұрды жасына.
Мойыны босап салбырап,
Қарайды ердің қасына.

Астына мінген күреңі,
Өкпесін соғып тыншықты.
Сәбидің титтей жүрегі,

Апыр-ау, неден тұншықты?
Еңсесін әлі жия алмай,
Сары уыз сәби бұртиды.
– Айта ғой, саған кім тиді?

Сап болды бар ой, бар шыдам,
Жіберді сәби еңіреп.
Ал оның нәзік даусынан
Селк ете қалды төңірек.

Астына мінген күрең ат,
Салпып кетті құлағы.

Арнада жылға тұра қап,
Сәбимен бірге жылады.

Күн де еңкейіп, құлапты,
Кіші бесін жауған кез.
Сәбиді солай жылатты
Соғыс деген суық сөз.

4

Жамырап сам да бар маңға,
Атуға таң да таянды.
Жүз рет қалғып Арман да,
Жүз рет қайта оянды.

Алаңсыз жүрген жарларға,
Айрылысар шақ та таянды.
Жүз рет қалғып Ақжан да,
Жүз рет шошып оянды.

Ауызғы үйде қарт ана,
Уңілеп жатыр кей-кейде.
Жалғыздың шерін тартады, ә...
Ішінен басып гөй-гөйге.

Уақыт өтер аңдамай,
Уақыт өтер немене...
Аттанар болдың Арман-ау,
Шатырын жаппай үйіңнің.

Ілезде атып қалғаны-ай.
Шоп-шолақ таңы июньнің,
Аттанар болдың Арман-ай,
Шатырын жаппай үйіңнің.

Береке бейбіт өмірге
Қанатын жаңа жайғанда,
Көп ойлар қалып көңілде,
Атғанды қазақ майданға.

Жанары толып бал-бұлдап,
Шорт сынып шаттық райы.
Алыста, әне қол бұлғап,
Қала да берді жұбайы.

Көп істер қалды бітпеген,
Көп істер қалды арқада.
Көз алмай жалғыз нүктеден,
Қала да берді жұбайы.

Өмірге ғана лайық,
Көп істер қалды сан алуан.
Қарайды мектеп мұнайып,
Іргесі жаңа қаланған.

«Көп істер қалып барады,
Біте ме, бәрі бітпей ме?!
Көңілі қаяу Ананы
Күте ме уақыт, күтпей ме?!

Қарттардың әлі көп іске
Келе ме әлі келмей ме?!
Тамсанып балауса егіс те,
Кім білсін сусап шөлдей ме?!»

Көзіне Арман жас алып,
Мандайы шып-шып тершиді,
«Балауса егін бас алып,
Бадана дәнін берсе игі.

Орылмай жатқан шабындық,
Шабылып бітсе, құба-құп.
... Сүйгенін бір кез қалыңдық
Қарсы алып тұрса қуанып...»

Жанына жарқын нұр алып,
Алдында тұрса Ақжаны.
Қаруын тастап сыбанып,
Кіріссе іске ол дағы.

Қатерді тіреп алқымға,
О, соғыс, неткен күшті едің.
Аяды Арман артында
Қалдырған қауырт істерін.

Аяды Арман, аяды,
Аяды дағы жылады...
Осының бәрі баяғы
Соғыстың салған лаңы.

ЕКІНШІ БӨЛІМ

1

Жап-жасыл жаз да жылысып,
Сары ала салқын күз келді.
Үміт пен қатар ұрысып,
Жүз кетіп бастан, жүз келді.

Снаряд деген ажал да,
Соғыстың күйін шертеді.
Келмесе әлі адамға,
Егінді барып өртеді.

Төндіріп тажал жаныңа,
Ұмтылса бомба асығып.

**Жер-ана сені тағы да,
Бауырына алар жасырып.**

**Жазылып майдан құшағы,
Сәттерде кейбір тыншыған.
Ажалды іздеп ұшады,
Адасқан оқтар сыңсыған.**

**Деді орман шашын жайып сап:
«Жауынды ауыздықтағын!»
Жер-ана жатты айыптап,
Соғыстың жауыздықтарын.**

**Белорус жері орманды,
Белорус жері балшықты.
Ен-тегің жайлап сол манды,
Еркінше соғыс жаншыпты.**

**Қара орман қара жамылып,
Жоқтаса асыл ұлдарын.
Жас қайың жерге табынып,
Мұң етіп шағар сырласын.**

**Алыста пойыз өкіріп,
Өкіріп барып тоқтайды.
Нән терек жерден өтініп,
Аяқ пен қолын жоқтайды.**

**Егінін салып, мал баққан,
Азғана ауыл не істеді?
Орнымен оны аунатқан
Нағылған соғыс күшті еді!**

**Осынау ата қонысқа
Қарыздар Арман, берісі.
Жеңіп шық қатал соғыста,
Соғыспау керек немесе...**

Пері ме әлде жын ба бұл?!
 Аяу жоқ дүлей күшінде.
 Лаулап жанып тұрды ауыл,
 Алаулы өрттің ішінде.

Өмірі титтей қоныстың,
 Өтуге, міне, қалғыды.
 Осында бүкіл соғыстың
 Тұрғандай болды тағдыры.

Ұмтылып кейде жан таппай,
 Екі жақ кезек ығысты.
 ...Бір әйел ұшты қалпақтай,
 Айнала беріп бұрышты.

Жазықсыз жайрап сорлы ана,
 Жығылды. Қайта бір тұрды.
 Найзалы қару қолға ала,
 Темір бас жаулар ұмтылды.

Өздері неткен көп еді,
 Қаптаған жердің құртындай.
 Ентелемей басып келеді,
 Қатары сиреп, жыртылмай.

«Шегін!» – деген жарлықты,
 Білді Арман әлде білмеді.
 Жауына деген жаулықты,
 Жасыра алмай тұр демі.

Білді ме Арман?...

Бір өзі
 Шабуға жауға бекінді.

Қас батырдың мінезі,
Қанында қалған секілді.

Темірмен қаптап мильқты,
Жау жақын. Енді жоқ шыдам,
Жоқ шыдам. Арман килікті,
Алды-арты түгін, көк тұман...

Доңыздай жауы дөңбекшіп,
Домалап жатты алдында.
Ал енді Арман жөндеп шық,
Жөндеп шық, тірі қалдырма.

...Бір адам аты – бір адам,
Бір адам қанша кісі атпақ.
Амал не Арман құлаған,
Белорус жерін құшақтап.

Отанның топырағында,
Бақыт қой өзі қалғанның.
...Аңыз ғып отырамын да
Арманын сол Арманың...

* * *

Отанның қойнын аралап,
Отанға соғыс түнепті.
Отанды соғыс жаралап,
Жапты да тұрды түнекті.

Жаулардың темір табаны,
Таптады келіп Еділді.
Өлтірді әке, ағаны,
Өлтіре алмай елімді.

Өртенген арты, тот алды,
Арада екі жыл өтті.

Қаумалап қамап Отанды
Жауламақ енді жүректі.

Елімді сонда кек қысты,
Кек қысты енді не керек...
Отыма өзі кеп түсті,
Есі жоқ жыңды көбелек.

О, Елім! Неткен намысты ең!
Өртенсін жауың, өртенсін.
...Келіп ең жауым, маршпен,
Өлімнің сазын шертерсің.

Адамның ажал төндірген,
Адамнан келер ажалы.
Сабыр ет, жауым, сен білген,
Соққымыз біздің аз әлі.

* * *

Оқушым, неге білмейін,
Білемін, айтам, тартынба.
Қаралы қағаз тілдейін,
Барғалы қашан ауылға.

Жамандық хабар көңілде
Жатушы ма еді ел күткен.
«Белоруссия жерінде,
Өлді Арман, – депті ерлікпен».

Қайғырған ауыл-аймағы,
Қайғырған ана, Ақжан да.
Қайтадан тірлік қайнады,
Тіршілік тоқтап қалған ба?!

Осынау ұлы өмірде,
Адамдар жата алмаса,

Дариға-ай, шіркін көңілде,
Ойларың өліп қалмаса...

2

Ауылдың жаяу өсегі,
Жыр қылып айтты жастықты.
Ақжанмен жақын деседі,
Жаңадан келген бастықты.

Бірісі: «Қостың басында,
Көргенмін, – дейді, – түнгісін».
Солай да шығар расында,
Солай да шығар кім білсін...

Әйтеуір, шолақ Тоқберген,
Ақжанға жиі келетін.
Өсекті мұндай жоқ дер ме ең?
Сол үшін жұрт та сенетін.

Көңілін қосып сол жанмен,
Жүргені рас көмескі.
Өзгеге өсек болғанмен,
Өзіне өсек емес-ті.

Ақжанның жаны торығып,
Көңілін қаяу мұң басты.
Мың рет сүйіп, жолығып,
Мың рет суып, мың қашты.

Өмірден Арман кеткенмен,
Өмірде бар ғой Анасы.
Кәрінің күйреп дерттенген,
Жазылған жоқ қой жарасы.

Бір жараға бір жара,
Тағы да Ақжан қоспақ па?!
Сарғайып әлде бишара,
Сарылып мәңгі тоспақ па?!

Лықсып келіп тығылды,
Тулаған ойлар көмейге.
«...Жұрт білсе егер мұнымды,
Қарабет Ақжан демей ме?!»

Мын рет Ақжан толғанып,
Өзімен-өзі кеңесті.
Бәрі де аян болды анық,
Әйтеуір, өсек емес-ті.

Боларын солай білгенмін,
Айыпта мейлі, күл мейлі...
Істейді жүрек білгенін,
«Жүрекке әмір жүрмейді».

* * *

«Суытып ізін жасырған,
Белгісіз екен өткен күн.
Жегім де қалдым жасымнан,
Соғысты бастан өткердім.

Ананың төсін аймалап,
Әкенің алдын көрмедім.
Құдайым болып бай-манап,
Уайым болды ермегім.

Сандалдым есім жиылмай,
Сарылдым соңында еңбектің.
Сонда да маған бұйырмай
Сарқытын ішіп ержеттім.

Сойқанды байдың ақпанда,
Соңында жүрдім қойының.
Бостандық таңы атқанда,
Босады бір-ақ мойыным.

Кәдімгі сіздің Армандай,
Кәнігі жаумен алыстым.
Соқпақсыз жолға алданбай,
Соқпақты жолмен табыстым.

Бақытым болған теңдікке,
Басымды еткем садаға.
Көрсеткен Арман ерлік те,
Сыбағам менің бар, Ана.

Ел басына күн туған,
Кездерде жаным садаға.
Қару ап мен де ұмтылғам,
Қорғауға сені, жан Ана!

Жетем деп үміт, бақытқа,
Соқпақпен тарттым жолымды.
Белгісіз өткен уақытқа,
Белгі қып бердім қолымды.

Алдымда менің ағам жоқ,
Артымда менің інім жоқ,
Қабылда, ана,
Анам боп,
Қалмақпын сенің ұлың боп...»

Далада боран ұлыды,
Аңырды әже әуелі.

Ақылымнан танғанда,
Азуымнан шалғанда,
Ар түсіп қайтейін,
Сеніменен Ақжанға.

Көр деді Аллаһ көрейін,
Шықпаған жаным төзеді.
Ақжаным менің...не дейін...
Жалғыздан қалған көз еді.

Ақжан-ай, Ақжан, кел бері,
Болар іс болды қарағым.
Өкпем жоқ, қалқам сендерге
Құдайға ғана наламын.

Демеймін сені алдандың,
Ақылың бар ғой, налыма.
Төсегін әкеп Арманның,
Салып қой менің жаным.

Тым болмаса төсегі,
Оңаша тұрсын қасымда.
Өрбіген жұрттың өсегі,
Екен-ау анық расында.

Кеткен жоқ кебін жамылып,
Кебенек киіп кеткен-ді.
Осынша күттім сарылып,
Сабырым да кетті енді...

* * *

Жеңіс. Май. Дала көкпеңбек,
Тірілер түгел кеп бітті.
Кебенек киіп кеткен деп,
Арманды ана көп күтті.

Бәйек боп газиз анаға,
Токберген жүрді елпектеп.
Ап шығып сүйеп далаға,
Ап кіріп жүрді жетектеп.

Ойында не жоқ, не бары,
Ақжанның жүрді ішінде.
Бозарып солып ажары,
Мұң тұрды мұңлы пішінде.

Көлеңке қайғы бұғып қап,
Ойнап тұр қайта қасында.
Бір-бір тал ақ шаш суыртпақ,
Айғайлап тұрды басында.

Шынымен Арман өлді ме,
Шынымен енді келмей ме?
Ақжан-ау керек енді не,
Шынымен көңілің сенбей ме?!

Алдампаз жүрек кеш біліп,
Опық та жейтін кей-кейде...
Ақжан-ау бәрі ескі үміт,
Шынымен көңілің сенбей ме?!

Еріксіз Ақжан ұмытты,
Еріксіз өзін көндірген.
Жылтырап жанған үмітті,
Жата алмай талай сөндірген.

...Теңіздің денесіндегі,
Толқында морякқа ұқсаған.
Өмірдің кемесіндегі,
Тербеле берді үш адам.

Бұлыңғыр күндер арт жақта,
 Бұлдырап бәрі қап жатты.
 Біржола сөніп өрт, шоқ та,
 Аңсаған Арман таң да атты.

Жат елдің жерін жасқанып,
 Басқаны ұмыт болар ма?
 Жаппай бір қырғын басталып,
 Қашқаны ұмыт болар ма?

Жүз рет ажал төндірген,
 Көрді ғой талай соққыны.
 Жүз рет жауы өлтірген,
 Аяған әсте жоқ мұны.

Өртеді жанын, дерт қылды,
 Әттеген-ай, әттеген...
 Өткізіп апты-ау төрт жылды.
 Пленник деген атпенен.

– Қызмет қыл, – деп, – біздерге,
 Үгіттеп бақты жаулары.
 Бұлтартпас бұраң іздерге,
 Ағаттық аттап бармады.

Қауіп пенен қатерге,
 Басын да тіккен өлмеген.
 Қатігез со бір жат елде,
 Азабы бар ма көрмеген.

Төндірген ажал түнегін,
 Күндерде сол бір қысталаң.
 Отанға деген жүрегін,
 Кіршіксіз таза ұстаған.

Өкінішсіз жан бар ма?
Өкініш басты Арманды.
Өлтіре соққы жауларға,
Бере алмай қапы қалған-ды.

Басынан тиген қатал оқ,
Есінен оны тандырған.
Еріксіз жаны қапа боп,
Ерлігін іште қалдырған.

Жауына іште жай оғын,
Жаудырта алмай кеткен-ді.
Кек-ыза толы бойы оның,
Кектеніп жүріп өткен-ді.

...Вагонның доңғалақтары,
Әніне басты жаттанды.
Жат елдің жанған оттары
Қалжырап артта қап қалды.

Өткізіп өлі тандарды,
Жалын да жұтты ол, от басып,
Өлмеген со бір Арманды
Келеді пойыз ап қашып.

Ол асты нелер асудан,
Аспаған енді не қалды?
Отанның шекарасынан,
Өткенде «үһ» деп дем алды.

Болат жол. Бозғыл тымық түн.
Қабағын апты тас түйіп.
Дегендей бәрін ұмытқын,
Келеді пойыз қасқып.

Алыстағы үміт секілді,
Алыста оттар жанады.
Бастағы ойлар не түрлі,
Жүректі қажап барады.

«Жұмыр бас адам тартпасын,
Өкініш уын мен ішкен.
Алдыңа өлім шат басып,
Келмедім бірге жеңіспен.

Отаным, сенің жерінді,
Жеңіспен бассам деп едім.
Амал не, ыза-кегімді,
Бойымда сақтап келемін.

Бір кезде мұршам тұсалып,
Ораққа қолым жетпеді.
Онда да жауым күш алып,
Тілгілеп жатты кеп мені.

Жаралап кетті басымды оқ,
Жазғанда жаңа жотамды.
Онда да жауым басым боп,
Онда да күшім мұқалды.

Айтылмай жүрген сөзім көп,
Жадымда сақтап, жұптармын.
Ұлынды, Отан өзің кеп,
Тағы да міне құтқардын.

Жанымды жейді кек менің,
Жауымды жеңбей өткесін.
Ұлынды, Отан, тек сенің
Жауыңа кегің кетпесін!!!

Алыста оттар жанады,
Алыстатып үмітті.
Ап қашып пойыз барады,
Арманда қалған жігітті.

Келеді Арманнан күйініп,
Жауым жоқ деуге сенбеді.
Артында қалды түйіліп,
Жауының қанды шеңгелі.

Оқ тиген бастың жарасы,
Ауыра берді солқылдап.
Алдында Отан анасы,
Шақыра берді қол бұлғап.

Не тартар сыйға алда күн,
Не тартар сыйға жол алғы.
Үмітпен кеткен Арманым,
Күдікпен елге оралды.

Қызық-ау, адам, ғұмырың,
Қым-қиғаш тарам жолдары.
Қатесі болса ұлының,
Кешсе Отан...

Бақыт солдағы.

Тілдеспей құрып мыстары,
Әйнекке бетін тақаған.
Бірі іште, бірі тыстағы,
Тұрғалы қашан екі адам.

Білмейді олар бір-бірін,
Білмейді мүлде, білмейді.

Арбасқан жүрек ділгіріп,
Апыр-ау, мынау кім? – дейді.

Ұйқылы-ояу Ақжан кеп,
Сырттағы жанға қарады.
Үрейлі үнмен: «Арман»,– деп,
Шатынап кетті жанары.

...Туған үй, туған шаңырақ,
Сүйкімді жұбай кешегі.
Бұрышта тұрды қаңырап,
Ананың жетім төсегі.

Арада жылдар өткенмен,
Шамалы үйде өзгеріс.
Отырды үнсіз Токберген,
Бәрін де білген, сезген іш.

Жалғыз қол келмей қарымға,
Орады ол зорға шылымын.
Қарғады Арман жадында,
Соғыстың салған шығынын.

Санасын ойлар дал қылып,
Токберген әбден қысылды.
Шырпысын Арман жандырып,
Мүгедекке ұсынды.

Үн-түнсіз өтті, өтті күн,
Сарғайып, міне, таң да атты.
Көтеріп тұрды көк түтін,
Ой.ларын екі солдаттың...

* * *

...Осылай, Ақжан, осылай,
Не дейін... Қаласындағы,
Өртенген менің досым-ай,
Екі оттың арасындағы...

Осылай, бауырым Тоқберген,
Не дейін... қаласаңдағы.
Жалын боп жаның, от – кеуден,
Тұтамай жанасыңыңдағы...

Түсті ме ақау жаныңа?!
Білмеймін бауырым, Арманым.
Батпандай ауыр тағы да,
Не сыйлар екен алда күн?!

(Үшеуін де өзім дос еттім,
Оқушым, айтшы, несі мін?!)
...Өмірі берген есептің,
Өздері тапсын шешімін...

ШОЛПАН

«Қаңсыған шөлдеп жолаушым,
Қайрылып бізге түсе кет.
Қажыған, мүмкін, боларсың,
Қатықтан сусын іше кет.

Шалғайдан жүрген жолаушым,
Шамданба, бізге соға кет.
Шаршаған, мүмкін, боларсың,
Шапаның шеш те, қона кет.

Алыстан жүрген жолаушым,
Асықпа, бізге кіре кет.
Атаның ұлы боларсың,
Арманды біздің біле кет.

Алдияр тақсыр, аяулы,
Біздердің көңіл қаяулы.
Жұртына тастап жоғалды,
Жырынды Боранбай ауылы.

Ағайын кетті бейхабар,
Кез болды шаңырақ шайқалар.
Алыста жүрген бауырға,
Біздерден сәлем айта бар.

Қарқара басы өрт болды,
Қамығып жүрек, дерт қонды.

Қайран да менің бас ием,
Қандайда күні мерт болды.

Қайғыда жүрек арайлым,
Қара бір шашымды тараймын,
Ағайын-туған сенде жоқ,
Қайрылып қайда қараймын?..

Жүректе жара, баста мұң,
Түнерді тұнық аспаным.
Қайран да менің бас ием,
Сорлыңды кімге тастадың?»

Қараша үйдің қасында қара байрақ,
Қайрылған жан қамығып, қалады ойлап.
Қара бала желіде құйын қуып,
Қайрылмайды ешкімге, салады ойнақ.

Қаралы ару қамығып, зарланады.
Қара төбет сүйекпен алданады.
Шашпаулары сылдырап Шолпан қыздың,
Жас Шоқанның жүзіне танданады.

Ұрлана қарай берді қас-қабағы,
Ушықтырған немене жас баланы?
Қыран мүсін қырмызы бекзадаға,
Жалт қарайды, жалтарып, жасқанады.

Мауығы бешпет маужырап қынай белде,
Шыр бітіріп тұрғандай шырайлы ерге.
...Жарқабақта өсетін жалғыз шыбық,
Жапырақсыз, құрақсыз лай көлде.

Сәл қабағын шытынып лебіз қатты:
– Сабыр, ана, сабыр ет, жылай берме.

Бекзаданың бейнесі мүсінінде,
Бұл өлкеде болмаған кісі мүлде.
Қос жанары қараса от шашады,
Тәкаппарлық тулап тұр пішінінде.

Жанарын-ай!

Жанары тамаша екен,
Жарқ етіп бір тағы қараса екен.
Қыран баулып өсірген бала бүркіт,
Қандай ғана қазақтың баласы екен,
Тағы да бір жалт етіп қараса екен!

Жас Шоқан қыз қолынан қымыз алды,
Қымыз алды...

Қымсынып қыз ұялды.
Аулақ барып отырды бір тізерлеп,
(Қашаннан да қазақтың қызы ұяң-ды).

Салқын қымыз сыздықтап тамағынан,
Сәуле жұлдыз сығалап жанарынан.
Қарақат көз Қарқара киігіне,
Құз - қиядан қарайды бала қыран.

Қымсынады қыз Шолпан қиылады,
Қыран көздер қорғанып, бұйығады.
Ай сырғасы қалтырап, дір-дір етіп,
Қаны келіп бетіне құйылады.

Көңілдер...

Көзқарастар тайғанайды,
Құпия бірін-бірі аймалайды.
Көзқарастар, тек қана көзқарастар,
Әрі қарай не боларын ойламайды...

Көзқарастар құпия арбасады,
Әлсін-әлі құпия жалғасады.

Қапелімде жалт еткен бір сәулеге,
Қайта-қайта қос жүрек жармасады.

Жармасады, жасқанып алыстайды,
Сезді Шоқан ежелден таныс жайды...
Неге керек от тастап ғазиз жанға,
Таулар жатыр арада, табыспайды.

* * *

Иә, таулар...

Зор таулар жатты арада,
Адастырар қарамай ақ-қараңа
...Жолаушылар жиналып сыртқа шықты
Аттана ма, апыр-ау, аттана ма?!

Еліктірген немене от көңілді?
Желіктірген немене көкте күнді?
Бұған дейінгі өмірі Шолпан қызға,
Бес тиынға тұрғысыз боп көрінді.

Кетер олар...

Уайым, таныс, қайғы,
Ой-санасын торлайды, тағы ұстайды.
Түнде жанған түнектегі от сияқты,
Алыстайды асыл жан, алыстайды,
Мәңгі бақи біржола табыспайды.

Табыспайды.

Көңілде тот қалады,
Қазір олар біржола аттанады.
Асыл жанның бейнесі арман болып,
Ұзақ-ұзақ жүректе сақталады.

Қыз жүрегі тықыршып тыным алмай,
Үн қатуға қалайда оқталады.

Қызыл күрең шапағын алаулатып,
Күн батып бара жатыр жалаулатып.
Аяулы сәт алыстап әлдеқайда,
Айрылысар шақ келді, санаулы уақыт.

Шолпан қыз Шоқаннан бір көз алмайды,
Үнсіз түр ұятынан оза алмайды.
Қыздың жолын тағдырдың тарылтқаны-ай,
«Қош, аға!»— деп қолын да соза алмайды.

Дала жатыр.
Дала — сал,
Дала — керім.
Кешқұрым, бейуақыт алагеуім.
Қосшы жігіт ағытып ат айылын,
Отқа қойды Шоқанның Қаракерін.

Жасыл майса сыбырлап желге сырын,
Түн түрткілеп іздеп жүр жер бесігін.
Неге екені белгісіз, Шолпан барып,
Мойнын құша жылады жеңгесінің...

* * *

Жаздың түні жауыпты Қарқараны,
Қалғып жатыр маужырап бар тарабы.
Шанағынан төгіліп шарадай Ай,
Есі кетіп, есінеп, шалқалады.

Балауса бел, құба жон, бал құрақтан,
Шәйі самал желпиді балбыратқан.

Бала бұлақ беймаза түн еркесі,
Құлатайын құздардан қарғылатқан.

Таңға жақын.
Жамбастап Ай барды.
Балбыраған ұйқыда аймақ әлі.
Жайлап қана жеңгесін оятты да,
Жалбарынып, Шолпан қыз аймалады.

«Жанып барам, жеңеше, жанып барам,
Қыран көрдім қияда қалықтаған.
Үйірінен адасқан бала қаздай,
Қайда ұшарым белгісіз, қалып барам.
Сырымды айтам, жеңеше, жан ұқпаған,
Жанып барам, қайтемін жанып барам?»

Ақылыңды айт, жеңеше, шешімі не,
Мүмкін тағдыр әкелген несібе ме?
Өтер едім армансыз бұл өмірден,
Осы жанның күң болсам есігіне... »

«Өзіңді-өзің, еркежан, алдамашы,
Орындамас үмітті жалғамашы.
Қарапайым қараны қашан сүйген,
Қолда өскен қайырымсыз хан баласы.

Өзіңді өзің отқа сап алдау үшін,
Жаралмаған еркежан, ар-намысың.
Қарапайым қазақтың қара қызы,
Қалған бұйым, қарағым, хандар үшін...»

Мейлі, жеңге, азаппен күн кешейін!
Тілегімді орында, тілдесейін!

Лебізін естін, көрейін бір,
Тым болмаса бір ауыз үндесейін!..

...Таң алдында тамылжып ән келеді,
Ән келеді армандап әлденені.
Түні бойы ұйқысыз жатқан Шоқан,
Ән тыңдайды, әр сөзге мән береді.

«Бауыры жазық, басы тау Қарқараның,
Қолдан келмес парызды арқаладым.
Қайыспай-ақ қасына барар едім,
Қарсыласып болмады, қорқады арым.

Шынарымсың шыққан бір шың басына
Ұғармысың, ғазиз жан жүр қасымда.
Бұрармысың мойнынды, алдиярым,
Шығармысың бір сәтке сырласуға?... »

...Ол далаға шыққанда таң атқан-ды.
Әнге қарай бұлаққа жанап барды.
Таң Шолпаны дірілдеп бір жамбаста,
Тамашалап, таңырқап қарап қалды.

Қыз жеңгесі кимылмен жай ұқтырды...
Суға түскен жағадан қайық құрлы.
Қалдырды да екеуін, тайып тұрды.

Шолпан сөніп барады аспандағы,
Шоқан төніп барады, жасқанбады.
Жерде Шолпан – қамыстың қасқалдағы,
Үн қата алмай көзінен жас парлады.

Тына қалды тыныштық атырапта,
(Тамашаға табиғат жақын-ақ та).

ДОСЫМА ХАТ

1

... Көп ай болды жатырмыз сар далада,
Күн де батып, атады таң далада.
Геологтар сағатқа қарамайды,
Уақыттың өткенін аңғара ма...

Күз еді. Жолдастардың қашты да әлі,
Қармап жатыр кешкілік асты бәрі.
Сары кекіл радист тәмпіш Петя
Ұстай қойды эфирден Москваны.

Тындай қалдық, жайына ас қалыпты,
Ұлы съезд сол күні басталыпты.
– Сүйіншімді, кәнеки, беріңдер, – деп
Қисық кекіл Петямыз мастанып тұр.

– Қанамандар еңбекті, достар, енді!
Петяның қалауымен төс та келді...
Ертесінде, түс ауа, вертолетпен
Зарыға көптен күткен почта келді.

Газет пенен журналы әр аптаның
Тауыса аласың қалайша қарап бәрін.
«Правданың» ең соңғы нөмерін ап,
Жайлап қана беттерін парактадым.

(Бұдан артық қуантпас табыс кейде)
Жарк етті жанарыма таныс бейне.
Апыр-ау, ол мұғалім емес пе еді?!
Қосымша қойшы болып тағы істей ме?!

Бойында сол баяғы талап, күшін
Апыр-ау, Маратпысың, Маратпысың?
... Жотада жердің, судың қожасындай
«Правданын» бетінен қарап тұрсын.

Заңғар тау, ерке өзен ағып жатыр.
Сайды өрлей, мыңғырып малың жатыр.
Сәйгүлігің елеңдеп, құлақ тігіп,
Сырттан итің маңқиып жаныңда тұр.

Сол баяғы сулы сай жота-жота,
Қойың қаптап барады жоталата.
Сәлем бердік, съездің делегаты,
Ассалаумағалейкүм, шопан-ата!

2

Жазықта, сайда, таудың төсінде де,
Түсте де, кеште, түнде, бесінде де,
Әрі оқу, әрі жұмыс даладағы –
Мазасыз өткен жастық есінде ме?

Біз бе екен жастық шақты ұмытушы,
Біздер ме от көңілді суытушы!
Ескі досым екеуміз ес білген кез
Есінде ме, сол жылдар қырқыншы?

Есінде ме соғыстың басталғаны,
Көзімізден мөлтілдеп жас тамғаны?
Жастығымыз қап қойды орта жолда,
Жастанды да даланы, тасты арнаны.

Таңғалы бөтен өмір, бөтен арды,
Жойқын соғыс сойқандап етек алды!
Бір сүйіп сора-сора көзімізден,
Сенің де, менің де әкем кете барды.

Кете барды арқалап азықтарын,
Артқа тастап тауларын, жазықтарын
Қойшы әйтеуір, қалдық қой екеуміз де
Тауыса аларсың қалайша жазып бәрін.

Сен де қалдың әкеңнен, мен де қалдым,
Бейбастақ шолжаң жастық жөнге қалды.
Бейнетқор әкелердің кетпендері,
Кеберсіп егістікте шөлде қалды.

Жойқын соғыс бәрін де тонап алды,
Заманы алай-түлей бола қалды.
Аналар көйлек емес, шалбар киіп,
Шарт буынып, қолына орақ алды.

Көзі от, көңілі шат, жүзі мәрмәр
Қызуы басылмаған жалын жандар.
Қаба құшып көрпесін қала берді,
Жас жеңгейлер – арулар, жақсы жарлар.

Ал аулақта, егісте, шабындықта,
Көздің жасын көрсетпей қалын жұртқа,
Көңілі сүйген ағаға қош айта алмай,
Қалып қойды бейкүнә қалыңдық та.

Секілді құрбы-құрдас жолдастарын,
Есінде ме енбекке жол басқанын?
Есінде ме, қаршадай қара бала,
Соқаның құлағына жармасқанын?

Қарқындап қызу еңбек қайнады шын,
Барлығы Отан үшін, майдан үшін!
Әр адам өз әлінше үлес қосты,
Өзінше өзі біліп ойдағысын.

Сын сағат, қауіп-қатер төнген елге,
Болыстық ескі досым сен де, мен де.
... Со бір жылдар бізді де ширатыпты-ау
Әзіл-қалжың айтуға жеңгелерге...

Есінде ме шөп шабыс, тау бөктері,
Анау қырдан әлдекім әндеткені?
Айна жеңгей әнімен атпады ма,
Жүрегіңнің түбінен дәлдеп сені?

Есінде ме айлы түн, тау аңғары?
Ай батты. Жастар ойынын тамамдады.
Беткейде қарағайға жасырынған,
Сендерді іздеушілер таба алмады...

Бірақ мен көрдім сені, аңғармадың,
Кім білсін, әлде нені армандадың?!
Қос тізесін құшақтап Айна жеңгей
Отыр екен... О, сұмдық! Таңғалғамын.

Құрбылардан бөлініп жеке-дара,
Отырсындар үн-түнсіз екеуара.
Елестеді көзіме сол бір сәтте,
Майданда қаза тапқан Бекен аға...

Түн, өзен, доқаба мүк қарағайлар
Көңілге түрлі-түрлі салады ойлар.
Онаша жеңешеммен сен отырсың,
Қайда жүр, қайда кетті жан ағайлар?!

Есінде ме бейуақ, қос басында
Отырушы ек қиялдап от қасында...
О, шіркін, еркін еңбек, еркін еңбек!
Еңбек деген жақсы ғой достасуға.

О, шіркін, еркін еңбек, есіл еңбек!
Өмір өзі сенімен өсіп, өнбек.
Өзіңмен достас болған жандарыңа,
Беретін бақытың мол, несібен көп.

(Есінде ме сол кезде нешеде едік?)
Оқу жақсы, кластан көше бердік.
Қайғыдан пәк, қажымас қайран жастық!
Қиындыққа қиналмай өсе бердік.

Өсе бердік оқу, еңбек араласып,
Ағат аттап кетпедік дара басып,
Қыста оқу, ал жазғы каникулда
Түрен, тырма, күрекпен жағаласып.

Жоқшылық кете алмады жазым өтіп,
Кимедік костюм, пальто, қазық етік.
Өсе бердік, алаңсыз өсе бердік,
Жастықты жанымызға азық етіп.

Қайғыдан пәк қажымас қайран жастық!
Жоқшылықпен белдесе майдандастық.
Есейіп еңбек күнге енші алғанда,
Екеуара қуанып жайрандастық.
Жаны бірге жақсы дос қайран жастық!

Еңбекпен сауық-сайран кеше бердік.
(Есінде ме сол кезде нешеде едік?)
Анамыздың жүзіне ақау түсті,
Ал біздер өсе бердік, өсе бердік.

Мен білдім, жата бердім бұға-бұға,
Бір сәтте дыбыс келді құлағыма:
– Тентегім, кешір мені, кешір, кешір –
Білмедім, күлді ме Айна, жылады ма?!

Әрі қарай не болды, кім біледі,
Асқар тау, айсыз жазғы түн біледі.
Әлденені жасырған сулы сайдың,
Алқымына тығылып тұрды демі...

Сықылықтап төменде бұлақ қатты,
Тоқтата алмай күлкісін құлап қапты
Билеп ала жөнеліп қарағайлар,
Түн үкісі қанатын бір-ақ қақты.

Жасырынып жұлдыздар көрпесіне,
Ұлар шулап құзар тау желкесінде
Қайсыбірін айтайын, досым менің,
Азамат боп қалыпсың ертесіне...

Есінде ме көке-әкей бастығымыз?
Түскі дамыл, көк айран, ашты қымыз.
Сырдың суын сирақтан келтірмейтін
Шіркін біздің, о, қайран жастығымыз!..

Қайғыдан пәк қажымас қайран жастық!
Бірге күліп өзіңмен жайрандастық.
Ел басына күн туған со бір шақта.
Фашистермен біздағы майдандастық.

Барлығы Отан үшін, майдан үшін!
Қызу еңбек қарқындап қайнады шын.
Барымызды майданға аттандырдық,
Аямай мен де, сен де, Айна күшін.

...Жеңіс келді. Жадырап жаз да келді, –
 Жеңіс әнін шырқатып қаз да келді.
 Сенің де, менің де әкем оралмады,
 Көңілді мұң шарпыды аздап енді.

Ақтарыла анамыз қуанбады,
 Семе берді, күн сайын қуандады.
 Есінде ме, біз емген ақ бұлақтар,
 Біржолата тартылып, суалғаны?

Сексенге кеп, одан да озған әрі,
 Бүкірейіп жотасы, озған әлі.
 Жалғызынан айрылған Мақпал әжем
 Есінде ме інгендей боздағаны?

Алда тұрды өмірдің баспалдағы
 Аттау қиын демеусіз жас жанға әлі.
 Семьяның тірегі – әке бізге
 Жұлдыздай боп көрінді аспандағы.

Анамызға қуаныш әкелер кім?
 Басымызға бақытты әперер кім?
 Ол – қамқоршы Ұлы Отан, ол – партия,
 Ол – партия, әкесі әкелердің!

... Күндер қуып, күндерді итерді артқа
 (Безер күндер қашуға икемді-ақ та...)
 Есінде ме, ескі дос, жеңіс жылы
 Онжылдықты бітірдік интернатта.

Оқу іздеп екеуміз қала бардық,
 Қала бардық, ауылды ала бардық.

Аңсаған арманымыз алдан шығып
Сен ИФК³, мен КазГУ-ді қалап алдық.

Есінде ме, жақпады қала бізге,
Ресторан бармадық арақ іздеп.
Тізесі қалталанған шалбарларға
Қыр салмадық, қыздарға барамыз деп.

Басымызда папаха түбектей боп,
Қыз алдында тұрмадық шіреп сөйлеп.
Би билеп, түлкі тұмсық бәтеңкемен,
Тәнімізге ілмедік жібек көйлек.

Қала бізге жақпады, сыртты ойладық,
Ана, іні, қарындас, жұртты ойладық.
Шашымызды додалап, қираң басып
Мұрнымыздың астына мұрт қоймадық

Үлпілдетіп мойынға ақ шалмадық,
Ақша сұрап ауылға хат салмадық.
Қазынасы төгілген әкемізден
Жүздеп-жүздеп айына ақша алмадық.

Өсе берді сонда да санатымыз,
Беки берді қауырсын қанатымыз.
Жетіп тұрды әке – Отан өзі берген
Студенттік жұпыны жалақымыз.

Бір курстан бір курс өте берді.
Ғылым бізді өмірге жетеледі.
Есінде ме, қырқыншы со жылдар-ай,
Әй, қойшы, жастық бәрін көтереді...

...Студенттік өмірді тамамдадық
Азамат боп аттандық маманданып.

---

³ ИФК – физкультура институты.

Аянышты бір жері тек сол ғана –
Енді бірге екеуміз қала алмадық.

Болсақ та ажырамас дос, алайда,
Дара-дара бөліндік басқа жайға.
Сен кеттің туған елге мұғалім боп,
Мен кеттім геолог боп Қостанайға.

Одан бері көп болды көріспедік,
Барды-жоқты ортаға ап бөліспедік.
Шешей берген қазыны қақ жарып жеп,
Бір саптыаяқ айранды бөле ішпедік,
Көріспедік, көп болды көріспедік.

Көріспедік, жазысып хат та алмадық,
Жүректен айтысып сыр ақтармадық.
Білесің ғой, тұрақты адрессіз
Геологтар өзінше жатқан халық.

Мекеніміз тау мен тас, құмда, шөлде,
Табамыз деп қалайда су ма, кен бе,
Кең Отанның көсілген кеудесінен
Мол қазына іздейміз туған елге.

Өткеннің жай-жапсарын жайып бүгін,
Отырмын. О, не деген байыпты күн!
...Көріспедік, көп болды көріспедік,
Айтшы, досым, айтшы өзін, айыпты кім?

Көріспедік, жарайды, сол ма кінә?
(Әңгімені бұрмалық ол жағына)
Парызды әке – Отан алдындағы
Абыроймен ақтасақ болғаны да...

Құттықтаймын! Жанына сеніп едім.
Жасыннан-ақ сертіңе берік едің.
«Правданы» парақтап ашқанымда,
Ақсия күліп тұрған сені көрдім.

Еңбек – дос, еңбек – бақыт, еңбек – күнің!
Бағын ашып гүлдетпес еңбек кімнің?!
Молшылықтың төрінен көріп сені,
Бар байлықтың иесі сен деп білдім.

Жігеріңе жасымнан тым қанықпын,
Жарайсын, дос, жаныңды шын таныттың.
...Құлай құшып «Сулы сай» құба жонын,
Кете ме әлі ұйқыға қымтанып күн?

Тастар тұр ма әлі де құлағалы?
Баяғыдай тұнық па бұлақ әні?
Торғын шәлі жамылған қарағайлар
Мың бұралып, қырындап тұра ма әлі?

«Сулы сайдың» есен бе киіктері?
(Киіктері неғылған сүйікті еді!)
Тәкаппар тау қыраны тірі ме әлі,
Бар ма ұясы шыңырау биіктегі?

Жазы жібек,
ал күзі алтындана,
Жатыр ма әлі жазира салқын дала?
Қос бұрым қолаң шашы білектей боп
Айна жеңгей баяғы қалпында ма?..

Өмірдің куәсіндей қарттар бар ма?
Бірі үшін бәрі күйген салттар бар ма?
Біздің жалын жастықты алып қашқан
Топайторы, қарткүрең аттар бар ма?

...Сезімімді бере алмай ынтығамын,
Жыршы, яки болсашы күйші жаным.
Ескі досым, мен үшін туған жердің
Топырағын, адамын, сүйші бәрін!

Адастырмас алдыма ұстап үміт,
Нарынқолдан аттандым құсқа мініп.
«Ал енді өзінді-өзің ұста, жігіт!»
Дегендей қарап қалды ауыл маған
Ауылдан аттандым мен құсқа мініп.

Ақ жаулығын бұлғап тұр ауыл маған,
Мал жатыр майса тауда мамырлаған.
Тау жатыр ұлпа бұлттар дамылдаған,
Бұлақтар бұлғап қалып белбеулерін,
Алыстап қап барады тауым, далам.
Алыстан шақырады бауыр да анам,
Алыстан сәлем айтып қауым маған.

Алыстағы достарды бір көрейін,
Аспанынан сағыныш – үн берейін.
Бейтанысты мынауың кім демейін,
Бейшарасы болса да күндемейін.
Құлпырайын даламның гүліменен,
Құмыменен немесе бірге өлейін,
Басы жұмыр пендесін күндемейін!

Алтын теріп әр түйір тастарыңнан,
Бакыт таптым бауырыңнан, асқарыңнан.
Айхай, далам, сусындат дастаныңнан!
Жаяу кезсек ғұмырым жетпейді екен,

Құс боп ұшып өтейін аспаныңнан,
Ән болайын Алтайдан басталынған,
Күй болайын Каспийге тасталынған,
Айхай, далам, сәт сапар аспаныңнан!

...Қанын құйып қазақтың мың атынын,
Мінгізіп ап қазақтың бір ақынын.
Сен шыдасан, шыдаймын мен де, ұшқыш,
Жырдан өтер жоқ шығар сұрапылын.

Самға, ұшқыш!

Өлкеммен таныстырам,
Танымайтын жаныңмен табыстырам,
Бауырындай жандармен қауыштырам,
Көз алдыға әртүсті экрандай,
Бір бояудан бір бояу ауыстырам.

Самға, ұшқыш!

Қазақтың көгіменен.
Жүруші едім кездеспей көбіменен,
Берерімді еліме беріп өлем,
Мынау алып ақ құстың қанатымен,
Кең өлкеме кетейін сеуіп өлен.

2

О, Жетісу!

Сандықтау, сандал белім,
Шоқтығы өсіп, жал бітіп, жанданды елің.
Күнім туды көгінде самғар менің,
Алатаудан биікпін демеуші едім,
Әттең шіркін, ғарышпен жалғасар ма едім!
Жетісуым – жеті құт, ырыс маған,
Барша халық бауырында тыныстаған.

Араласып әрбір ұлт достасып жүр,
Аралассын, Адамдар туыс маған,
Алакөз боп, күстана ұрыспаған.

Байлықты айтып несіне мақтанамын,
Балақ, қойнын несіне ақтарамын.
Жетісудың байлығын білмек болсаң,
Бір уыс топырағын ап қарағын.
Екі құлақ, естісем керең болсын,
Егіншінің бұл жерді даттағанын,
Айналайын, Жетісу – аппақ арым!

Құсыңды бұр, ұшқышым, Шығысыма,
Сәлем берем Алтайда туысыма.
Шығысыма, тарт менің ырысыма!
Сірә да, Клондайк, Аляскалар,
Толар ма екен Алтайдың уысына?!
Шығысыма тарт менің Шығысыма.
Сағынышын Катонда қарындастың,
Түйіп кетем жырымның бір ұшына.

Қанатымен ақ құстың шағылысып,
Албырт көңіл барады алып ұшып.
Алтайдан да биіктеп кеткенмін бе?!
Қауышқам ба аспанмен сағынысып?!
Ақ құсыңды, аяулым, қондыр жерге,
Баяғыда бабамыз жол жүргенде,
Алатын-ды Ертістен қанып ішіп,
Ақ айдынмен ақсақал шағылысып.

Мынау жатқан Марқакөл, Зайсаным ба?
Шығыстағы кішкене Байқалым ба?
Қос жанары Шығыстың сияқты-ау бір,
Қос жанары, ұшқышым, байқадың ба?
Айдынына мәңгілік ескерткіш қып,

Қаламымды тастармын қайтарымда,
Қаласа, алсын Марқакөл, Зайсаным да.

Уа, Шығыс!

Жерінде емес, көгінде мен,
Үніліп Бұқтармаңа көңілденем.
Аспаныңа жыр сызып, өтіп барам,
Құс болып сенен ұшқан темірменен,
Керемет, керемет қой өмір деген!!!

Самға, ұшқыш!

Ертістің ағынымен,
Екі жағы, Ертістің бауыры кең,
Айдын Ертіс, ақ Ертіс асырауда
Айналасын өзінің сауырымен.
Баянға тарт, Баянды сағынып ем,
Тағзым етіп аспаннан, өтейік бір,
Ел ардағы Қаныштың ауылымен.

Осы өлкені осы Ертіс асырайды
Осы өлкенің Ертісі басыбайлы.
...Аялап ұш, аяулым, айналып ұш,
Сонау жатқан жасыл көл – Жасыбайды!
Айқай, заман!

Арқанын даласын-ай
Даласына қаласы жарасуы-ай!
Павлодар Арқаның ағасындай,
Бұғып қалған жаутанкөз Жасыбайы,
Бабалардың құт құйған сабасындай.
Қайтіп, Ертіс, арнаңда ағасын жай?
Сұрапылды сапырып, аласұрмай?!

Асау Ертіс нөқта ілді, тағаланды,
Сусындатпақ шөлдерді, далаларды.

Ертіс құлап келеді, сүйінші бер
Сүйінші бер, сүйікті Қарағанды!

Армысың, аты әйгілі Қарағандым!
Жылуым, қара алтыным, қара наным.
Кімдердің пальмасынан артық маған,
Бозарған көде, жусан, қарағаның.
Балқаш пен Жезқазғанды екі жаққа ап,
(Алдында екі інінің бетің аппақ)
Өзегінді екі алып жарып шығып,
Төсінді сорып жатыр екі жақтап,
Қап-қара Қарағандым, бетің аппақ.

Қаныш кезген жерлер ғой, Қаныш тапқан,
Қаһарманнан қалған із – табыс, мақтан.
Тарихымда Байқоңыр қалды мәңгі,
Қазақстан байлығын ғарышқа атқан.
Қарағанды, қарышта, қарыштап қал!

Айналайын, Сарыарқам, сағымданған,
Сағынышын баса алмас сағынған жан.
Түнейдағы, түстене кетер ме едім,
Сары белде отырған ауылдардан.
Саған деген басылмас жанымда арман,
Саям менің, Сарыарқам, сағымданған.

Дәм-тұзынды құныға татпасам да,
Тұлпар мініп, даланда шаппасам да,
Қиыр байлап жүрген бір ұрпағыңмын,
Даттасаң да, өзің біл, мақтасаң да.
Топырағыңды басатын күн туса егер,
Топырағыңды құшақтап жатпасам ба,
Аттасаң да, өзің біл, таптасаң да...

Ойхой, Абай даласы, «Абайлаған»,
Семей десе, Абай деп қарайды адам.

Талай жылдар өтсе де, талай заман,
Қалам тартар қазақта ақын туса,
Аруағына Абайдың қарайлаған.
Абай болу, әрине, оңай емес,
Ақын болмай қалсаң ғой...
Қалай жаман!

Уа, армысың!

Ардақты, киелі Жер!

Туған елін Мұхтардай сүйе білер.
Сыйлай білер, паң басын ие білер.
Уа, армысың!

Ардақты киелі жер!

Әдейілеп көгіңнен өткенімде,
Көзім ауды төсінде көп белгіге.
Жатыр қазақ даласы жайып тастап,
Көз алдыма бүгінгі, өткенді де.

Анау жатыр атақты Семей деген,
Семей десе, бұлкілдер көмейде өлең.
Сырласқандай баяғы Шыңғыстау тұр,
Жатақпенен, жалшымен, кедейменен.

...Босқа үңіліп қайтейін өткеніңе,
Өткені де өткеннің, кеткені де.
Арман қалып барады жүрегімде
Оқи алмай Абайдың мектебінде...
Текке үңіліп қайтейін өткеніңе,
Қуанамын бұл күнге жеткеніңе.

Абай - далам, көңілің жабықпасын,
Мұхтар болып данқынды анықтасын.
Жаңа заман бұлбұлы Бибігүлің,

Биігінде, билләһи, шарықтасын,
Сайрауынан бұлбұлың жалықпасын!

...Дала, дала...

Сардала сағым ұшқан,
Аумайды-ау, түпсіз терең сағыныштан.
О шеті мен бұ шетін айыра алмай,
Құстар да бағытынан жаңылысқан.

Жатқа қимай жарты адым, сүйем жерді,
Талай көштер түйеге тиелген-ді.
Миың жетіп болмайды, мұнша жерді,
Ата-қазақ қалайша иемденді?!

Жап-жалпақ жауырыны, жатыр дала,
Ақын - дала, алапат батыр - дала.
Ақмола мен Қостанай арасында,
Дән өскен татырға да, тақырға да.
Ерекше-ау, жаратылысың, затың, дала!

Oh, неткен айдынды өңір, алып өңір!
Астықтан омырауына салып өңір,
Ақын мен батырлардың жері ме бұл!
Әліби, Амангелді елі ме бұл?
Oh, неткен айдынды өңір, алып өңір!

Ей, ұшқыш, өкінбеспіз жайлатқаннан,
Құт тұр ғой мына өлкеде қаймақтанған.
Аялдап ұш, арылып жай мақтаннан,
Болашақ дастаныма нәр алайын,
Ақын аяқ баспаған аймақтардан.

Білемін, ақын жортқан бұл өлкені,
Мәңгілік мекендеген жыр-ертегі.
Қарттары өлеңменен намаз оқып,
Жастары жыр жастанып күнелтеді.

Жырлап бір өте алмасам жыр-еркені,
Ақындар әжуалап жүрер тегі.

Армысын, ардақ мекен, асыл мекен!
Айрықша топырағың, тасың бөтен,
Бабалар бақыт іздеп кезуші еді.
Білмепті, бақыттары қасында екен
Ғасырлар сілемімен басулы екен.

Қостанай, жеткізе алман мақтауыңды,
Даңқынды дүйім қазақ жатқа білді.
Нұрқанның деңгейіне көтерілсем,
Төлеп-төлеп жіберіп ақпа - жырды.
Ыбырай алғаш рет мектеп ашып,
Ту алып, Амангелді атқа мінді,
Торғайды кең Арқаға қақпа қылды,
Ата жерін қорғаған қара қазақ,
Амангелді құраған сапқа кірді.

Қостанай, жеткізе алман мақтауыңды,
Ырыс боп Торғай - дала ақтарылды,
Ақыныңа аманат, ән-күйлерге,
Білесің мынау керім шақтарыңды.

Әулие - өлке, көгінде қалқып барам,
Әлдилей бер, әлдиле, балқып барам.
Әр шағылда көрінген бір-бір ауыл,
Білдей-білдей қаладан артық маған.

Көз жасындай әредік көл көремін,
Көл жағалай отырған ел көремін.
Қолдан келсе, қошалақ құмдарыңды
Адам танып болмастай емдер едім,
Шашпау тағыл орманнан, өндер едім.

...Күн бұлттанды.

Ақ кұсым ауырлауда,

Бара алмай қалдым талай ауылдарға
Қиыр шетте Қызылжар қалып қойды,
Дұғай-дұғай сәлем де бауырларға.
Аяулым, Ақмолаға құсынды бұр,
Мұрсат бер жерде біраз дамылдауға!

Айналып Ақмоланы, қимай барам,
Аман бол, айналайын мидай далам!
Атамның әжіміндей жолдар, жолдар.
Мандайын Ақмоланың шимайлаған.
Қобалжып, өзіме-өзім сыймай барам,
Аман бол, айналайын мидай далам!

...О, ғажап!

Өзіңбісің Көкше деген?!

Тастарын жиған жүктей текшелеген.
Бурабай Оқжетпесті өкшелеген,
О, ғажап!

Өзіңбісің Көкше деген?!

Бұлттарың – Ақын айтқан көшпелі өлең,
Біржан ба тасқа барып өскен емен?!
Көлкіген сынаптайын көлдерің бе?
Сәкеннің аққулары кестелеген.
Ақаның ардақ еді өскен ерен,
Біржаның алмас еді кеспе - берен.
Көкшетау – ән отауы, жыр отауы,
Алтайдан Атырауға көшкен өлең.
О, ғажап!

Осы екен ғой Көкше деген!

Көл жатыр күміс шолпы, тенгедейін,
Өңірі – жасыл орман, көлге бейім.
Күміс қанат құсынды қондыр, ұшқыш,
Көкшенің бауырында дөнгелейін.
«Сырғасын хор қызының қайық етіп»,

Ақанша айдынында тербелейін,
«Оқжетпеске» мен жетіп өрмелейін.
Даланың бағы іспеттес Тарлан Көкше,
Орнатқан сахараға көрмедейін.

3

Армысың, Атырауым, бозаң далам!
Каспий менен Жайықтан көз алмаған,
Ұмыттың ба сонау бір кездерінді?
Құлан жортса, құмынды кезе алмаған,
Жылан жайлап, аптапқа төзе алмаған?
Армысың, Атырауым, бозаң далам!
Қайда кеткен сағымың көз алдаған?!
Арманменен, елеспен ажарланған?
Амансың ба, от далам, о жар далам!
Түйе орнына бұл күнде ақ қалалар,
Мұнаралар мойынын созар маған.

Қоныстайтын бабалар құмға барып,
Үнілетін құдыққа құмған алып,
Құмға оранып өмірді ашатын да,
Жабатұғын өмірді құмға оранып.

Ақынның да, алапат батырдың да,
Зергердің де, зейінді пақырдың да,
Қараның да, ханның да, төренің де,
Табыттары тұншығып, жатыр құмда.
Атыраулап ұлдарың атқа мінді,
Құмнан сая, шағылдан бақ табылды.
Мұн-арманың көзіңнен мұнай болып,
Жалын болып кеудеңнен ақтарылды;
Енесінен туғандай жаңа ғана,
Өлген қала орнында – жаңа қала.
Адам деген – құдірет, құдірет қой,
Адам ізі жалғанда жоғала ма?!

Қайтем мақтап мұнайын, балығыңды,
Халығыңды сүйемін, халығыңды!
Құм үстінде құс болып ұшып барам,
Жалыныма жалғап ап жалыныңды.

...Ұшқыш досым,
Жаңылма бағытыңнан!
Дала, дала...
Басыңда бағы тұнған,
Қазақстан – өзінше бір материк,
Жер кіндігі осында ағытылған.

Қажыдың ба?
Қажысаң қонақтай бер,
Қадірменді өзінді қонақтай көр.
Біздің дала қашанда аэродром,
Қонақтай бер, күдікті жоғалтпай кел.

Қауырсыны құсыңның талмады ма?
Қанықты ма көгімде жолға мына?
Сәлем жолда ақ құстың қанатынан,
Өңіріне Оралдың орманына.

Ерке Жайық – елімнің қарашығы,
Егізіңнің сыңары анасының.
Күн айналып көгінен кете алмайтын,
Төрі осы қазақтың даласының.

Байлығы ма?
Байлығы таусылмайды.
Алсын нанын, етін де, алсын майды,
Бұл өлке – жиылмаған дастарқаным,
Жиегін мәңгілікке қаусырмайды.

Бұл өлке – батыр елі, акын елі,
Күңірене күйдің шалқып жатыр лебі.
Тіл бітіп құм Нарынға сөйлеп кетсе,
Көмескі шежірені оқыр еді.

Оралым – Ордам менің таныс маған,
Бораның Махамбет боп дауыстаған.
Исатай ақ семсерін, Құрман бабам,
Ұрпаққа домбырасын табыстаған.

Жаса, Орал, жаңа Орал, жасыл Орал,
Қара бұлт қайта келмес басына, Орал.
Көгіңнен көлкіп жатқан көлге үңілем,
Жібектей аруыңның жасы болар.

Жасай бер, жасыл Орал, жасыма, Орал!
Ақтөбеме тарт, ұшқыш, Аралыма.
Қиырына жеткізбес дала мына,
Қалай ырза болмассың заманыңа.

Жан бітірген далаға, адамына,
Сағыз толқып, Жем тасып бара жатыр.
Жан бітіріп тарының сабағына,
Қызыр жайлап, қызық боп міне жатыр.

Қырқасына Мұғалжар, балағына,
Қалай ырза болмассың заманыңа?!

Ойылы ма, бұл маңның Ырғызы ма,
Бәрідағы бергісіз қырмызыға.
Бір пенде де бас имей өте алмайды
Жерде жанған Шығанақ жұлдызына,
Сансыз сәлем, Ақтөбе, ұл-қызына!

Аралына құлаған Дария-Сыр,
Дария-Сыр – қазақтың қариясы.
Сырдың бойы күріштің қоймасы ма,
Қоймасы ма, немесе дән ұясы,
Дария-Сыр – қазақтың қариясы.

Сырдың бойы түлеуде, құлпыруда,
Алқабында күй шалқып, жыр тұнуда.
Төретамдар стартқа кезек алып,
Байқоңырға жетуге ұмтылуда.

Тоқтар емес толастап бөгесінге,
Сырдың елі ғарыштың кемесіндей!
Жатыр шалқып Аралым – ақ айдыным.
Ырыс құйған қазақтың тегешіндей.

Қолын бұлғап сан туыс тұр ма қарап,
Сыр жағалап ұша гөр, Сыр жағалап.
Шиеліден шай ішіп аттанайық,
Оңтүстікке барайық құмды аралап.

Құмына да қазақтың құт дарыған,
Құмы да оның құлдықтан құтқарылған.
Аңқаң кеуіп қалмайды баяғыдай,
Жүзгендердің түбінен сүт табылған.
Құмына да қазақтың құт дарыған.

Мына теңіз – қазақтың Шардарасы,
Көні кепкен кешегі сардаласы.
Шөлді кезіп, осында шөккен шығар,
Шөлдеп өткен Асанның аруанасы.

Қызылқұмның қойнында қазына бар,
Кісі болса, болғаны қазып алар.
Шертілмеген осында шежіре бар,
Тек несі табылсын жазып алар!

Кентауым, Қазығұртым, Қаратауым,
Әулиеата – әйгілі ақ отауым,
Тойға шашу жіберіп, торқа жауып,

Әддилеп жатыр бәрі Алатауын.
Арыма, Оңтүстігім – бақ Отаным.

Басынан Қаратаудың көш келмейді,
Қаратау енді ешкімге дес бермейді.
Мөлтгілдеп қара көзден жас келмейді,
Қара көз қарындасым сескенбейді.
Қаратау енді ешкімге дес бермейді.

Жатады жайнап, түлеп, Жамбылым да,
Жаншылмайды ешкімнің де хандығында.
Енді қазақ қайғырмас «Елім-ай» деп,
Әлдеқашан жерлеген зарды құмға.
Есін жиды мұңлығым, зарлығым да.

* * *

Рақмет, Октябрь, ақ таңыңа!
Жарты ғасыр ақ таңың атқанына.
Өлі өлкеге нұр сеуіп өтгін желпіп,
Өмір тойы өлкемде шаттануда,
Рақмет, Октябрь, ақ таңыңа!
Көңліме нұр, бойға күш таратылып,
Құсқа мініп, ұштым мен жаңа туып,
Өгейің емеспін мен,
өз балаңмын,
Өзіңмен мәңгілікке қалатұғын.
Кеудемде кереметтер жаратылып,
Думандап жатырмын мен, жаңа туып.
Октябрь, Ленинді жатқа білген,
Еркімен коммунистік сапқа кірген.
Қазақпын мұхит кешіп, бақта жүрген,
Мен – жаңа өмір, жаралған Октябрьден!

ОТАНЫМ, САҒАН АЙТАМ

I

Айхайда, ақын өмірі,
Абыржып қалса көңілі.
Ақырын шығар неге үні?!

Сүріну бар да, самғау бар,
Ақиқат бар да, алдау бар,
Ынтымақ бар да, даулар бар.
Бірін-бірі арбау бар,
Қойсаңшы ақын серіні.
Сау жүріп естен танғандар.
Отаным, саған айтамын:
Менде бір аппақ арман бар.
Ақтығы – алғаш жауған қар.

Өмір бер маған аздаған,
Бақыт бер маған аздаған!
Молынан ырыс беріп ең,
Өртеніп кете жаздағам.
Азғанаңа да мээ балаң.
Ошағы сөнбей қоздаған,
Жалын бер аздап маздаған!

Атырау жаным, жайылма,
Нәр берген терек, қайыңға.
Отаным, саған айтамын,

Адамгершілік жайында.
Салмайын сарыуайымға,
Адамдығымнан айырма!
Сен үшін, Отан, сертім сол –
Неден де болса тайынбан!
Бәрі де, Отан, сен үшін!
Мәуелеп тұрған жемісім,
Еселеп жатқан жеңісім –
Бәрі де, Отан, сен үшін!
Біреуге берсең жең ұшын,
Беремін мен де жең ұшын.
Бермесең өзің келісім,
Бермеймін мен де келісім!
Кіндігім мәңгі байланған,
Киелі менің өрісім!
Барлығыдағы сен үшін!
Адамдық арды сақтаған,
Қилы бір қиын шақта да,
Өзіңдей жаным – Аққала.
Баса-көктеп аттаман.
Досыма көзімді алартып,
Жұдырық түймен жатқа да.
Алдыңда ақ қой, ақ балаң...
Ақ балаң, Отан!
Ақ болам!!!

II

Күйзелем еске ап, жасыман,
Сан жылдар бойы осыдан,
Есітіп таңғы дауысынды,
Ұйқымнан мен де шошығам.
...Дихан Аналар қосынан,
Мұң бағып өстім жосыған.
Көз жас пен тердің тұқымы –
Қазіргі біздің осы нан.
Жесірдің тері – осы дән,
Осы тұқымға қосылам,

Сенесің бе Отан, осыған?
Сонау бір бала шақтарда,
Қарлығаш қанат қаққанда,
Шілдеде я ақпанда,
Көз жасын маған көрсетпей,
Отаным жылап жатқанда,
Қарағай толы қапталда,
Дәметіп болашақтардан,
Қараушы ем атқан ақ таңға.
Өшіруші едім өртімді,
Бауырымды төсеп ақ қарға.
Ақ қарға я мақпалға
Отаным жылап жатқанда.
Ауысып бір күн бір түнге,
Сап болып сәби күлкім де,
Аяулы менің Отаным,
Көзінің жасын іркуде,
Көңілінің мұңын бүркуде.
Дәрменсіз едім онда мен,
Көзінің жасын сүртуге.
Қайыра жүріп, қайрат қып,
Кеудеде бұлбұл сайраттық.
Жауынның алып жасынын,
Жауымызға аттық айбат қып.
Отанның ортақ қазанын,
Ортаға алып қайнаттық.
Қара суды қаймақ қып,
Қанағатымызды жайнаттық.
Өлмедік біздер аш қанғып,
Жасамай жанға қастандық.
Туылдық, қайта басталдық.
Сабаннан көрпе жамылып,
Сабаннан жастық жастандық.
Өлмесін дедік жабылып,
Өзің берген Бостандық.

Кешіргін, Отан, кей-кейде,
Басып бір кетсем гөй-гөйге.
Тілі шықпаса сәбиң,
Тұшынып, сірә, сөйлей ме.
Тасынып біраз мен кейде,
Басылып қалам деңгейде.
...Ашынам арзан ағайға,
Ашынам арзан жеңгейге.
Ашынам, қайта басылам,
Басылам тағы тасынам.
Адамдықтарын алтынмен,
Өлшегендерге ашынам!
Мансапқорлардың қасынан,
Шықпайтындарға ашынам!
Жалданып өскен жасынан,
Жағымпаздарға ашынам!
Өзіңе ғана бас ұрам,
Сенесің бе, Отан, осыған?
Айрылған адал досынан,
Алаяқтарға ашынам!
Ашынамдағы тасынам,
Тасынамдағы басылам...
Мұңымды несін жасырам?
Отаным мені, кешіргін!
Кей-кейде мен де кесірмін.
Есімнен шығып сонау кез,
Ессіз де-түссіз есірдім.
Шешінбес жерде шешіндім,
Көсілмес жерде көсілдім...
(Кеткенін білмей есімнің).
Адамның бәрін дос көрдім.
Айтқандарын да қош көрдім.

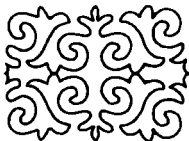

Ақындық пенен адамдық –
Арасын осы қос белдің,
Ажырата алмай босқа өлдім...
Ашынам өзім-өзіме,
Ашынам айтқан сөзіме.
Алқымға жүрек тығылып,
Құйылды қаным көзіме,
Ашынам,
Әлдекім білсін.
Ақылым кірер кезі ме?!
Тағдырдың әлде тезі ме?!
Ашынам өзім-өзіме!
Құрық па түскен асауға,
Қақым жоқ қулық жасауға!
Қулықсыз саған келгемін,
Қулықсыз өтем қашан да.
Қақым жоқ менің босауға!
Жас алма, жанар, жас алма!
Қасыңа тас боп қасар да,
Қайтадан туып жасар да,
Қажыма, жаным, бас алға?
Отаным, сенің алдында,
Өртендім бе әлде жандым ба?!
Бас ұрып көзсіз тағдырға,
Барымды бермей қалдым ба?!
Сәуле бер менің жаныма!
Жанбаған жалын бар мұнда,
Аунаған толқын бар мұнда.
Өзіңмен ғана сырласам,
Өзіңсіз менде тумас ән.
Кешіргін, Отан, кеше гөр!
Еркелеп кейде туласам.
Өзегім шіріп
өлер ем,
Өзіңнен егер тумасам...

Жасырман, кейде мұнданам,
Мұнданамдағы «жынданам»,
Өзіңсің солай жаратқан.
Өзегі жалын бұл балаң –
Шағаласы бар шулаған.
Теңіздің сыры белгілі,
Тек жату үшін тумаған!
Жасынын жайдың ұрлаған,
Өзіңе тартқан бұл балаң!
Қуанышыңда туылдым,
Ақ сүтіменен жуындым.
Шаршысын байлап ер жеттім,
Алқызыл Арда туыңның!
Отаным, сенің саянда,
Құрық көрмеген құлынмын!
Жалғыз-ақ... Жалғыз арманым –
Сенесің бе, Отан?
Ақ жаным!..
Арқанда сенің ардағым,
Ақ нұрға толы жан-жағым.
Аппақ нұр атқан тандарым
Ақ жаным – жалғыз арманым!..
Тусам да сендей асылдан,
Мұңаям кейде, жасырман.
О, менің жалғыз бақытым,
Табылсаң болды қасымнан.
Аттағысы кеп басымнан,
Жан болса егер басынған,
Басынғандарға бас ұрман!
Үйреттің солай жасымнан.
Амал не, кейде мұңаям,
Мұңаям кейде, жасырман...
...Сүріну бар да, самғау бар,

Тірлікте кейде алдау бар.
Отаным, саған айтамын,
Менде бір аппақ арман бар,
Ақтығы – алғаш жауған қар.
Ақ жырым – аппақ құстарым.
Ақ көңілдерге самғандар,
Бұтаға қонып қалмаңдар!
Алдарыңда әлі таңдар бар,
Зымырап, құстар, зауландар!

МАЗМҰНЫ

ӨЛЕҢДЕР

Сыр

МУЗАҒА	5
СЕРІКСІЗ БЕ ЕДІҢ, ҚҰРБЫЖАН?	6
БАЛҚЫТУШЫ	6
МЕН СЕНІ САҒЫНҒАНДА	7
ШЫНДЫҚ ТУРАЛЫ	8
ЖЕЗДІДЕ	8
ОТАН	9
ТАҒЫ ДА МАЙГҮЛГЕ	10
ГҮЛДЕНЕСІҢ	11
ШҰҒЫЛА АРМАН	12
БАЙҚАЛМАЙ ӨТКЕН МАХАББАТ	13
ЗООПАРКТЕ	15
БАСҚА ЖЫЛ	16
АЛМАТЫНЫҢ АСПАНЫ	17
СЕЗІМ	18
ФАНТАЗИЯ	19
ЖҮРЕГІМ, ЖҮЙКЕМ, БАР ТҰЛҒАМ	21
СОНАРДА	22
АЙЫҒЫП КЕЛЕМ	22
АҚ ҚАЛА-АҚ БАЛА	23
СЫНАУҒА ТІПТЕН ҚҰМАР КІМ КӨРІНГЕН, ...	24
АҚИҚАТТЫҢ АУЫЛЫ	25
КҮН БАТТЫ, ...	26
МАЙДАННЫҢ БӘЙГЕСІНЕ	27
ТАТАМЫН ДЕП СОРТАҢДЫ, ...	28
ЖАРЫҒЫМ-АЙ!	29

СИЫР АЙДАП ӨРІСКЕ ЕРТЕҢМЕНЕН,.....	29
СОҒЫСТЫҢ СОҒҒЫ КӨКТЕМІ	30
БЕТАШАР.....	31
БАҚЫТЫМ МЕНІҢ АЛЫСТА.....	32
МЕНІ КҮТІП КӘРІНІҢ ҚАЛҒАНЫ АНЫҚ,.....	34
МОЦАРТ. «ЖАН АЗАСЫ».....	35
МЕН СЕНІ ҰНАТАМЫН.....	41
КЕЗДЕСУ	44
МЫНА БІР КЕЛГЕН МАМЫР МА?.....	44
СӘУІР АЙЫ	45
ШЫҢҒЫЛТЫР АСПАН ШЫТЫНАП,.....	46
ҰРЫНБАЙ БОРАН, ЖАУЫНҒА,.....	47
МАҢЫМА СӘУЛЕ ЖУЫТПАЙ,.....	48
МАХАМБЕТТЕР, АБАЙЛАР-АЙ.....	49
ЖІГІТТЕР МАҚТАНБАЛЫҚ.....	50
ҮЛПІЛДЕГЕН, ҮРПИГЕН ҮКІМ МЕНІҢ,.....	50
ТУҒАН ЖЕРГЕ	52
ТІЛЕГІМ ҚАЙДА МЕНІҢ КӨККЕ ӨРЛЕГЕН?.....	53
АҒҒАЛ ДОСЫМ-АЙ,.....	54
БӘРІН ДЕ ҚОЙШЫ.....	54
ЖАНЫМ, СЕН ЖАСЫМАҒЫН.....	55
МАЛШЫ АЙТАДЫ.....	56
ҚАРАША	57
САҒАЛАП САЙДЫ, ЖЫРАНЫ,.....	58
СОЛ ТҮНІ.....	59
ЖАЛҒЫЗ СӘТ.....	60
СЕН БЕ ЕДІҢ?!	61
– НЕ ЖЕТПЕЙДІ?.....	61
ЕЙ, ӨМІР!.....	62
ИНТЕРВЬЮ.....	64
БАҚЫТТЫ ШАҚ.....	64
ҚҰТ МЕКЕНІ	65
ТАНЫСУ.....	67

ӨЗЕНІНЕ АСЫҚҚАН БҰЛАҚТАЙЫН,.....	68
НЕНДІ СЕНІҢ АҢСАЙМЫН, БАЛА ШАҒЫМ?	68
АСЫҒЫП АЛЫС КҮНДЕРГЕ,.....	69

Согады жүрек

ТАП-ТАЗА АСПАН ТҮП-ТҰНЫҚ	71
АЙБАРМЕН ӨНГІМЕ	72
АҒАЖАН	73
ІЛІНІП ТҮН ТҰР ТАУЛАРҒА,.....	73
НАУРЫЗ.....	74
МЕН БІЛМЕЙМІН,.....	75
ЕСІҢДЕ МЕ?	76
СҮРІНІП КЕТПЕ!	77
СЕЗБЕЙСІҢ ҒОЙ, СЕЗБЕЙСІҢ ҒОЙ СЕН МЕНІ...	77
ЖАРҚЫРАП ШЫҒЫП,.....	78
ЖАЗЫЛАР ЕСТЕЛІКТЕР МЕН ТУРАЛЫ, ...	79
КЕРЕМЕТІ-АЙ!.....	79
АЙТАТЫН САҒАН СЫРЫМ БҰЛ, ...	80
ХАЛҚЫМ БАРДА.....	81
ТУҒАН ЖЕР САҒЫНДЫРДЫ, КЕЛДІ ЕСІМЕ, ...	82
– БАЛ ДӘУРЕН, БАЛА ДӘУРЕН, ҚАЙДА ҚАЛДЫҢ?.....	83
КҮН БҮГІН КҮРЕҢТІП	84
СҮЙГЕН ЕРІН.....	85
НЕ КЕРЕК ОСЫ АДАМҒА?.....	85
АДАМЗАТТЫҢ ҰРПАҒЫ	86
ӨТКІНШІ ЖАҢБЫР ӨРЕКПІП БАРЫП ӨТКЕНДЕ,.....	88
БІР КЕЛІНШЕК.....	88
КӨРЕМІЗ	89
СЕН.....	90
АДАСҚАН ШАҒАЛА	91
БӘРІНЕ ЖАУАПТЫМЫН.....	92
ЕЛІМ БАРДА.....	92
ҚАСҚЫРҒА	93
ӨЗГЕДЕН ЕМЕС.....	94
ЖЫРЛАР ЖАЗАМ.....	95

КАЗАҚСТАН.....	96
МЕНИҢ АНКЕТАМ.....	96
ЕШ НӘРСЕНІҢ КЕРЕГІ ЖОҚ!	98
КҮН ЖЫЛЫҒАН, ЖЕР ЖІБІГЕН,	99
ЛАЙСАҢДА.....	99
ҚУАНЫШ.....	100
БИБІГҮЛГЕ.....	101
ОЛ ШАҚТЫ ҚАЙТЕМ.....	102
САЯХАТ.....	103
БАРЛЫҒЫ ДА СЕНДЕРДІКІ.....	103
ҚАРА ҚАМБА.....	104
ТОКАРЬДҢ СОҢҒЫ СӨЗІ.....	105
ҚАЙ КҮНІ МЕНІҢ.....	106
ӨЛІМНЕН ҚОРҚАМ,.....	107
ЖҮРЕК АРЫЗЫ.....	107
АРМАН ҚУЫП.....	108
АУЛЫҢА БІР КЕЛГЕНДЕ.....	109
ФЕВРАЛЬ ТҮНІ.....	110
ҚИЛЫ ТАҒДАР ҚАРСЫ АЛДЫМДА ТҮРҒАНДА.....	111
СЫР.....	112
КҮРСІНІП КӨКІРЕГІМ, ЖЫЛАЙДЫ ІШІМ,	112
КӨКТЕМДЕ.....	113
ҚАЙРАН, ҚАРАСАЗЫМ-АЙ!.....	114
АРЫЗ ЖАЗЫП КЕТЕЙІН.....	115
ЕЙ, БАУЫРЫМ!.....	115
НЕСІНЕ ӨМІР СҮРГЕНСІҢ.....	116
ТҮЙСІК.....	117
АТТАНҒАНДА.....	118
КҮН ҰЯЛАП.....	119
ХАЛ МҮШКІЛ, ҚАЛҚАМ.....	120
СӘЛЕМДЕМЕ.....	121
ӘУЛИЕ.....	121
АЛДЫҢДА ҚҰЛДЫҚ ҰРЫП, АҚТАЛМАЙМЫН,	123
НЕ ДЕГЕН КЕРЕМЕТ КҮН!	123
ТҮНЖЫРАҒАН ОЯУ БАҚ.....	124
ҰЯМ МЕНІҢ.....	125
ТАУ – БІР АҢЫЗ.....	125
ӘКЕЛЕР.....	126
АБЫСЫҢДАР.....	127
КӨШЕДЕ.....	128

ЖАТАНДЫРЫП ТЫМ ТӨТТІ СӨТТЕРІМДІ, ...	128
МЕНИҢ МАҚСАТЫМ.....	129
БАБАМНЫҢ КӨЗІМІСІҢ?!.....	131

Көретін күнім алдымда

ЖҮРЕК НЕГЕ ЗАТ БОЛЫП ЖАРАЛМАҒАН?!	132
ӨТЕЛЕР МЕ?.....	133
ҰЯТ БОЛДЫ-АУ	133
БАБАЛАРЫМ, РАҚМЕТ СЕНДЕРГЕ.....	135
ҚЫРҚА БАР	136
ЖҮРЕК ДЕМІН АЛҒАНДА	137
ТҰЛПАРЫММЕН БІРГЕМІН	138
БАСЫМА МЕНИҢ БАҚ, ҚОНДЫҢ.....	140
ДӘРІГЕРІМЕ	141
ТІЛЕКТЕСКЕ	142
БЛІГІШІМЕ	143
ЖЫРЫМ КӨП МЕНИҢ ӘЛІ ЖАЗЫЛМАҒАН,.....	144
СЫРҚАТ СЫРЫ.....	144
БОЛАШАҚ ДӘРІГЕРГЕ	146
БАЙҚА, ҚАЛҚАМ!	147
ТҮНГІ АЛМАТЫ	147
ҚЫРЫҚТА ДӘНЕҢЕ ЖОҚ ДАРА ТҮРҒАН, ...	148
ҚЫЗДАРҒА.....	149
ҚЫЗЫҚ ӨМІР	150
КҮРСІНБЕШІ	151
ТАҒДЫРМЕН БЕТПЕ-БЕТ	152
ЕСКІ АУЫЛДЫ ЕСКЕ АЛУ	152
ҚАРҒА АДЫМ ЖЕРДЕ ТҮР ЕДІ МЕНИҢ БАҚЫТЫМ,.....	154
СӘБИ ӨСІП КЕЛЕДІ.....	155
ҚАСЫҢДА ЖҮРСЕМ,.....	156
ҰҚСАСТЫҚ.....	157
ҚОШТАСУ.....	158
ЕСКЕ АЛУ	159
ҚИЫН НЕ БАР?.....	160
ӨКІНБЕЙМІН	161

ҚАР ЖАУЫП ТҮР.....	162
ТҮСІМЕ ТАУ КІРЕДІ.....	163
СЫНЫҚ ҚАНАТ ШАҒАЛАМ.....	164
НЕСІНЕ АСЫҒАДЫ?.....	164
ЖҮРЕГІМ МЕНІҢ – ЖАНАРТАУ.....	165
ӘКЕ.....	166
РЕНІШ.....	167
ЖАНАРЫМ.....	167
МАҢДАЙДА БІР ТАЛ ШАШЫМ АҒАРЫПТЫ,.....	168
СЕН ШЫНЫМЕН ЖОҒАЛДЫҢ БА?!.....	168
ЖЫЛАП КЕЛІП,.....	169
КЕЛМЕЙДІ ЖЫЛАП КЕТКІМ!.....	169
ЖЫР-ОШАҚ.....	170
ЖАНАРТАУЫМ БАР ЕДІ ҒОЙ КЕУДЕМДЕ,.....	170
САМАЛ ЕСТІ.....	171
САҒЫНДЫМ ҒОЙ.....	171
ТІРІ АДАМДАР ӨЛМЕСІН.....	172
СЕНІМ ТУРАЛЫ ЖЫР.....	173
АЗАЙЫП БАРА ЖАТЫР.....	174
БАЛ АШТЫРҒАН.....	175
МЕН БҮГІН КӨП ҚИНАЛДЫМ,.....	176
ЕНДІ БІР ЖИЫРМА ЖЫЛ.....	176
АЙ – АСПАНДА, МЕН – ЖЕРДЕ.....	179
БАҚЫТ ІЗДЕП НЕСІНЕ ШАРШАҒАНМЫН!.....	180
ЗИРАТТАҒЫ ЖЫР.....	180
ЕРТЕҢ БІЗ ЖОЛ ЖҮРЕМІЗ.....	181
– ДҰШПАНҒЫҢ БАР МА? – ДЕЙСІҢ,.....	182
ТАҒЫ ДА, МІНЕ, ТАҢ АТТЫ,.....	183
ЫҒЫСЫҢДАР,.....	184

Менің өмірбаяным

ҚУАНЫШЫҢМЕН!.....	185
ДАСТАРҚАН ҮСТІНДЕ.....	186
КҮЗГІ ЖОЛДА.....	187
ТЫРНАЛАР.....	187
ЖАРАЛЫЛАР ТУРАЛЫ БАЛЛАДА.....	188

АРМЫСЫҢ, АДАМЗАТТЫҢ ЫНТЫМАҒЫ!	190
ТУҒАН ЕЛГЕ	191
О, ТУҒАН ЕЛ!	192
КӨЛІҢ ҚАЙДА, ТУҒАН ЕЛІМ?	193
КЕЛЕДІ ЖАЗҒЫМ ТАСҚА ӨЛЕҢ	193
ӨРГЕ ТАРТ, МЕНІҢ ӨР ЕЛІМ!	196
АУЛАҚ, АУЛАҚ,	197
ГИПЕРТОНИЯ	198
БІРЕУЛЕРДІ МЕРТ ҚЫЛЫП АЛАМЫН ДЕП,	198
БӘРІНЕ ДЕ ТҮСІНЕМ	199
АҚЫНДЫ АҚЫН ОЯТПАСА, БОЛМАЙДЫ	200
ЖАЛҒЫЗАЯҚ СОҚПАҚ	201
ҚҰМ НАРЫНДА	202
КҮНДЕРІМ!	202
ӘКЕМ ТУРАЛЫ СӨЗ	203
ТАҢ АЛДЫНДА	203
ОСЫ БІР КӨКТЕМДІ, КӨГЕРГЕН,	204
ӨКПЕЛЕТТІМ	204
БАУЫРЖАН МОМЫШҰЛЫНА	205
КӨҢЛІМНЕН ҚУАНЫШЫМ, ҚАЙҒЫМДЫ АЛЫП,	206
АЛДЫМНАН АТСА БОЛДЫ АҚ ТАҢДАРЫМ,	207
БІРІНШІ МАЙ. АЛМАТЫ	208
ЕЙ, АҚЫНДАРДЫҢ ЖАРЛАРЫ!	209
МЕЙЛІ, МЕНІ ШЫҒАРСЫН ШІРІК ҚЫЛЫП,	209
ҚҰМДАР	210
ТҮНДЕ МЕН ҰЙЫҚТАМАЙМЫН, ОЛ НЕЛІКТЕН?	211
ОДАҚ ТУРАЛЫ ОДА	211
КОММУНИСТЕР – ГУМАНИСТЕР	213
БОЛАШАҚТЫҢ ЕЛШІСІМІН	214
САҒЫНЫШТАЙ САРҒАЙЫП САРЫ ҚАЙЫҢ,	215
ТАҒЫ ДА КҮЗ, ТАҒЫ МІНЕ, САРЫ ТАҢДЫ ҰЗАҚ ТҮН,	216
ХАТ ҚАРАП ОТЫР ЛЕНИН	217
РАУШАН ГҮЛІНЕ СЕН СЕРІК ЕДІҢ,	218
ТҮН. ЖАЙЛАУ. АЙТЫС	219
ШАҒЫН ЖҰРТТЫҢ, БІР ІНІ, БІР АҒАМ БАР,	221
САҒЫНДЫМ ҒОЙ ДЕДІҢ-АУ, ЖАНЫМ, МАҒАН	222

КҮНДЕР	222
АҚҚУЛАР, ҚОШ БОЛЫҢДАР	223
ӘН	224
АРМАҢДА, ҰЛЫМ!	225
СЕН ҚАРТАЙДЫ ДЕГЕНГЕ	225
ТҰРСЫН СОЛАЙ, БОЛСЫН СОЛАЙ БӘРІ ДЕ, ...	226
МҰҢЛЫҚ	227
СЕН ЖҮРГЕН ЖОЛ СОЛ ҚАЛПЫ, ЖАТЫР ӘЛІ, ...	227
ЕСЕНИН-МАЯКОВСКИЙ	228
КҮРЕҢ КҮЗ	229
ӘЖЕ – СӘБИ – КЕЛІН	230
СОҚ, ЖҮРЕК!	231
МАЙ – МАХАББАТ	232
ЖАРТАСТАР	233
ӨМІР СҮРЕЙІК АЛМАСЫП	234
ТАҒДЫРЛАСТАР	236
ЖАЛАҢАЯҚ ҚЫЗ	237
ПАЛАТА № 17	238
ҚАЗАЛЫ ЖЕЛІ	238
БУЫРҚАНҒАН ТЕҢІЗДЕЙ ЖАТЫР ЕКЕН АШЫНЫП, ...	239
СЕН МЕНІҢ ЕЛІМЕ БАР	240
ЫРЗАМЫН	240
...МАХАББАТ ПА?	241
ЕРТЕГІ	242
СЕН ҚАЙТЕСІҢ?	243
ҚАНДАЙ БАҚЫТ!	244
ЕГІН САЛДЫМ, ...	245
ПУШКИНМЕН ҚОШТАСУ	245
ОТАНЫҢНЫҢ ҚАДІРІН БЛЕМ ДЕСЕҢ	247
ШАЛҚЫ, МЕНІҢ ШҰҒЫЛАМ	248
ИНТЕРНАЦИОНАЛ ІЗІМЕН	249
БАҚЫТ ӘЛДЕ	251
КОММУНИСТЕР	252
ПЕНСИОНЕР КЕНШІМЕН ӨЗІЛ	254
ЖҮРЕКСІҢ	255
НАЗЫМ МЕНІҢ!	256
ҚАЛАМДАСҚА	257
АҚ ҚЫЗДАР, АРЫМ ТАЗА АЛДАРЫҢДА!	257

АТ ҚАЙДА, ЖАЙЛАУ ҚАЙДА, АУЫЛ ҚАЙДА?.....	258
КОСМОНАВТ ОЙЛАРЫ.....	259
АЛМАТЫМ – ҒАШЫҚ ӘНІМСІҢ	265
КӨГЕРШІНДЕР МАРШЫ	266
ТІРІСІНДЕР, ҚҰРБАНДАР!	267
БОЛМАСЫН СОҒЫС, БОЛМАСЫН!	267
МЕН СЕНДЕРДІ ІЗДЕЙМІН.....	268
СӨНБЕЙДІ, ӘЖЕ, ШЫРАҒЫҢ!	270
САРЖАЙЛАУ	271
КЕЛ, ЕРКЕМ, АЛАТАУЫҢА	272
ЖЕТІМ КҮШІКТЕР МЕН КӨРІ СЫРТТАН.....	273
ЭЛЕГИЯ	274
ЖАҢБЫРДА	275

ТОЛҒАУЛАР

АРМАН	279
КӨРІП ПЕ ЕҢ, ДОСЫМ, ҚОС БАСЫҢ, ...	285
ШОЛПАН	312
ДОСЫМА ХАТ	320
АЛТАЙ – АТЫРАУ	330
ОТАНЫМ, САҒАН АЙТАМ!	344

Мұқағали МАҚАТАЕВ

ӨМІР – ӨЗЕН

Өлеңдер мен толғаулар

ISBN 978-601-03-0297-6

ИБ №187

Басуға 21.01.2016 қол қойылды.

Пішімі 70x108 1/32. Әріп түрі “Times New Roman”.

Офсеттік басылым.

Қағазы офсеттік. Шартты баспа табағы 15,75.

Таралымы 2000 дана. Тапсырыс №.187/1188.

“ҚАЗАқпарат” баспа корпорациясының баспаханасы